

Poyta kí Maji kí
Luki
ndàngi
Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí
Luki ndàngi

Luki toji Jeju Kristi ki to Ngon læ dow kí ree kɔɔ sangi nja dow-je kí 'này ə kɔɔ kaji-dé ('Ndó 19:10). Ɛ toji ta kí ɔ meɛ Jeju kɔɔ njéndo-je, kɔ dené-je, kɔ ngan-je kí dow-je d'oo-dé ki né al. Ɛ toji kullə kí Ndil kí aa njay ra meɛ né-je-ti kí Jeju ra.

Njèndàngi mbete kinlé to Dɔktor kí to jipi al, ə kí boy n̄a lé, ɛ ndàngi mbete kin kɔɔ kilə-né mbe Poyta kí Maji kí sobi dɔ kaji kí tò kɔ takul Jeju Kristi kadi dow-je kí 'to jipi-je al. Luki ndàngi mbete kullə læ njékɔwkulə-je to; ə ɛ ndàngi mbete-je kí joo kinlé adi Teopil kí to dow kí ri-é ba n̄a kí to jipi al. Luki lé, ɛ ya kɔ dɔ-é gə Jeju al, ngà né-je kí sobi dɔ kisi kɔ dɔ taá læ Jeju bá ɛ ndər gin-é n̄a rɔ dow-je-ti kí 'gə Jeju maji.

Mbete kinlé, ngal itə mbete-je kí meɛ kun-mindi-ti kí sigi lay. Luki ulə gin-é dɔ né-je kí beti-beti kí sobi dɔ koji Jeju ya pa ta dɔ-ti n̄a kɔ gangi-é berere-berere (Luk 1-2) rəm, pa ta dɔ gin koji-ti liə kí ɛ to-né dow rəm (Luk 3:23-38). Ɛ ɔr poy batəm kí 'ra-é rəm (Luk 3:21), n̄a kí Sú n̄a-é rəm (Luk 4:1-13), pa ta kí dɔ kullə-ti liə rəm (Luk 4-21), bə kí 'bə-é kagdəsi-ti (Luk 22-23), kɔ tosi kí ɛ tosi ndəl ində lo tɛɛ rəm (Luk 24). Lo tɔl

ta mbete-ti lé, Luki pa ta kí do kəm rəbi-ti kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə nja ɲa-ɲa go tɔsi-ti kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ rəm, bá pa ta kí do né-je-ti kí ɛ ndó-dé kete kadi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji mbi dow-je-ti kí rangi. Go-ti, ɛ pa ta kí do kəm rəbi-ti kí Lubə un-né Jeju ɔw-né siə dɔra-ti.

Kulə gin ta

Mar 1:1; Knj 1:1-3

¹ Dow-je ɲa ya d'adi rɔ-dé 'ndàngi né-je kí ra né dan-ji-ti nè lé, ² ə 'ndàngi kì gangi-é kí j'oo-né ta njéka lo-é-ti lo kulə gin-é-ti nɔ bá 'təl ngannjékullə-je kí njékilə mbɛ ta lə Lubə. ³ Befa loki m'dəji ta do né-je-ti kin lay kì gangi-é berere-berere lo kulə gin-é-ti nɔ ya lé, ma kàrè nəl-m kadi m'ndàngi kì go-é go-é ya m'adi-i i Teopil kí 'to dow kí boy ɲa. ⁴ M'ndàngi m'adi-i bè, kɔ kadi 'gə maji kí néndó-je kí 'ingə kinlé, to néndó-je kí tɔgrɔ-ti ya.

Ta kí do koji Jeju-ti kì kɪ-é basa

Ta kí do koji Ja-ti kí njèra dow-je batəm

⁵ Bal-je-ti kí Erodì to-né ngar donangi Jude-ti lé, njègugnə lə Lubə kàre isi nɔɔ, ri-é lə Jakari. ɛ to dow kí dan kuti dow-je-ti lə Abiya kí ndoki to njègugi né* ə ne-é to kí gin ka-ti lə Arɔ tɔ. Ne-é lé ri-é lə Elijabeti. ⁶ Dɛ joo lay ya 'to dow-je kí njèra né kí njururu nɔ Lubə-ti, 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə Lubə lay, bá 'təl rɔ-dé go tó mindi 'Babe-ti

* **1:5** 1:5 Mɛɛ Kunmindi-ti kí Low lé, d'uwə njègugnə-je lé kì kuti-é kuti-é lo kɔrjoo gidi-é sɔ. Adi dɛ kí gin kàre 'ra kullə logugi né-ti Dimasi kàre-kàre.

lay rəm, adi ta goto dɔ-dé-ti. ⁷ Ngà dɛ d'oji ngon al, kdɔtalə Elijabeti lé to kuji rəm, bǎ dɛ joo lay ya 'bugə nǎ ngá rəm tɔ.

⁸ Ndo káre bè, Jakari ɔ ra kullə liə kí tò kadi-é ra nɔ Lubə-ti, kdɔtalə dɛ kɪ kuti dow-je liə bǎ to ta ra kullə lə-dé, ⁹ beba kagi usi dɔ Jakari-ti titi kí njégugné-je 'ra-né low-low, kadi ɛ bǎ ɔw mee kəy-ti lə 'Babe, kɔ kadi ɔw ró pər nɔkagi kí ətɪ maji logugi né-ti adi Lubə. ¹⁰ Dɔ kàdɪ ró nɔkagi-je-ti kí ətɪ maji logugi né-ti lé, kosi dow-je lay d'a 'pa ta kɪ Lubə takəy-ti lə Lubə. ¹¹ Rəmə tajinati nè ya malayka lə 'Babe tɛɛ kɪ Jakari kɔy, ɔ taá dɔ kɔl, kəl logugi né-ti kí to lo ró nɔkagi-je kí ətɪ maji-maji lé. ¹² Loki Jakari un kəm-é oo-é lé, dɔ-é təl, bəl ində bandi-é bati gangi. ¹³ Ngà malayka lé idə-é panè:

«Jakari, 'bəl al.

Kdɔ ta kí 'pa kɪ Lubə lé, Lubə oo, adi ne-i Elijabeti à koji ngon kí dingəm kadi-i ə 'a kində ri-é lə Jǎ.

¹⁴ Ngon lé, à to né rɔnəl nǎ kadi-i rəm, bǎ dow-je nǎ ya d'a ra rɔnəl dɔ koji-é-ti tɔ.

¹⁵ Ɛ à to dow kí boy nǎ takəm 'Babe-ti.

Yibi nduu əse né kəy kí əm tɔ-ti ya ɛ à kəy al.

Mee kɔ-é-ti nɔ ya Ndil kí aa njay à rusi mee-é.

¹⁶ Ɛ à kadi Israyel-je nǎ 'təl kɪ rɔ 'Babe Lubə-ti lə-dé.

¹⁷ Ɛ à njiyə nɔ 'Babe-ti kɪ tagir-je kɪ tɔgi kí ndɔki Eli ɔw-né,

kɔ kadi adi bɔbi ngan-je d'ulə noji nati kɪ ngan-dé-je rəm,

njémbati təl rɔ-dé go ta-ti d'ɔw kɪ tagir

kí titi-na k̄i tagir lə njera né kí njururu-je rəm tɔ. Bè kɔ kadi dow-je 'ra rɔ-dé
 ə d'isi dɔ nja-dé-ti kɔ ra kullə lə 'Babe.»

¹⁸ Jakari dəji malayka lé panè: «Ri bá à tɔji-
 m kadi m'gə kí né kinlé à ra né wa? Kɔtalə
 ma m'bugə rəm, bá ne-m kàrè bal-é n̄a ngá rəm
 tɔ.» ¹⁹ Malayka lé ilə-é-ti panè: «Ma lé, ri-m lə
 Gabriyel, njəkə takəm Lubə-ti. Lubə ulə-m kadi
 m'ree m'pa sə-i ta rəm, kadi m'ilə Poyta kí Maji
 kin mbi-i-ti rəm tɔ. ²⁰ Yən, 'a kisi bè ya, 'a kasi
 pa ta al ya sar kadi né kí m'pa ta-é kinlé, né-é
 ra-né né. Kɔtalə ta-je lə-m kí m'pa kí to ta-je kí
 ndo-é asi ə né-é à ra né lé, i 'oo ki ta kí tɔgrɔ-ti
 al.»

²¹ Gangi lo-é-ti kinlé, dow-je d'a 'ngəbi Jakari
 ə lo ta igi-dé səl, kɔtalə k̄a kí ɛ a mɛɛ kəy-ti
 lə Lubə bəy ə bəy-bəy kinlé. ²² Loki Jakari tɛɛ
 ndaa-ti ngá lé, ɛ asi pa sə-dé ta al, ya rəmə dɛ 'gə
 kí né ra-é toki n̄i bè mɛɛ kəy-ti lə Lubə. ɛ ɔy ji-é
 ra ta-dé-ti pa-né sə-dé ta ə pa ta al bin ya ngá.
²³ Bəba loki ndo kullə liə tingə ngá lé, Jakari təl
 ɔw bə liə gogi. ²⁴ Go-ti, ne-é Elijabeti ndan ngon
 ə bɔyɔ rɔ-é kəy ya n̄ay m̄i ə ɛ panè: ²⁵ «Yən, ɛ kin
 bá to né kí maji kí 'Babe ra adi-m dɔkaglo-ti kí nè
 kin, kɔ kər-né rɔsɔl dɔ-m-ti takəm dow-je-ti!»

Ta kí dɔ koji Jeju-ti

Mat 1:18-25

²⁶ N̄ay məkɛ go-ti lé, Lubə ulə malayka kí ri-
 é lə Gabriyel dɔnangi Galile-ti mɛɛ bəbo-ti káre
 kí 'ba-é Najaret, ²⁷ †kadi ɔw rɔ ngon mand-i-ti
 kí gə dingəm al bəy kí dingəm kí ri-é lə Jojepi

† 1:27 1:27 Mat 1:18

kí to ngon kà Dabidi uwə dɔ-é. Ngon mandi lé ri-é lə Mari. ²⁸ Malayka lé ree ɔw kəy go-é-ti ə pa siə ta panè: M'ra-i lapiya, i kí Lubə ra sə-i maji! 'Babe n̄y sə-i! ²⁹ Ta kinlé təl dɔ Mari adi ɛ dəji rɔ-é ta panè sé kin to lapiya kí ban bá tana bè wa? ³⁰ Malayka lé idə-é panè: Mari, 'bəl al! Kdotalə Lubə ra sə-i maji! ³¹ †Oo bè, 'a ndan ngon, 'a koji ngon kí dingəm, ə 'a kində ri-é lə Jeju. ³² Ɛ à to dow kí boy ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə kí njəkisi taá dɔra-ti n̄y ə 'Babe Lubə à kadi-é isi dɔ kalikɔbe-ti lə ka-é Dabidi. ³³ Ɛ à kɔbe dɔ gin koji-ti lə Jakobi ya sartagangi; tɔgrɔ-ti, kɔbe liə lé sɔy-é à goto. ³⁴ Beba Mari idə malayka lé panè: Ma m'gə dingəm al bəy, ngà né kin à ra né ban ban wa? ³⁵ Malayka lé təl ilə-é-ti panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-i-ti rəm, tógi Lubə kí njəkisi taá dɔra-ti n̄y à gəə dɔ-i sipi rəm tɔ. Gin-é kin bá ngon kí 'a koji-é lé à to dow kí aa njay ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə. ³⁶ Yən, noji-i Elijabeti kàrè ndan ngon tɔ. Ɛ ndan ngon dɔ ɓugə-é-ti ə à koji ngon kí dingəm. Ɛ kí ndɔki 'ɓa-é kuji dené lé, ndan ngon ra n̄y meke ngá. ³⁷ Kdotalə né kí dum Lubə ya goto. ³⁸ Beba Mari panè: Ma m'to ngonnjèkullə lə 'Babe! Kadi-é ra sə-m kí go ta-ti kí i 'pa lé ya. Rəmə malayka lé in̄ə Mari ə ɔw.

Kɔw Mari rɔ Elijabeti-ti

1Sa 2:1-10; Pa 113

³⁹ Mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé ya Mari i usi rəbəə ɔw lɔw bebo-ti káre kí dan mbal-je-ti dɔnangi Jude-ti. ⁴⁰ Loki ɔw tɛɛ lé, ɛ ɔw mɛɛ kəy-ti lə Jakari ə

† **1:31** 1:31 Mat 1:21

ra lapiya Elijabeti. ⁴¹ Beɓa loki Elijabeti oo lapiya kɪ Mari ra-é lé taá ya, ngon kɪ mɛɛ-é-ti lé rɔ-é nəl-é adi tɔsi mɛɛ-é gul-gul ə Ndil kɪ aa njay rusi mɛɛ Elijabeti. ⁴² Elijabeti pa ta kɪ ndi-é kɪ boy panè: Lubə tɔr ndi-é dɔ-i-ti dan dené-je-ti lay, ngon kɪ mɛɛ-i-ti kàrè Lubə tɔr ndi-é dɔ-é-ti tɔ. ⁴³ Ɔ ma kin ya m'asi kadi kɔ 'Babe lə-m ree be lə-m wa! ⁴⁴ M'pa bè kdɔtalə loki lapiya kɪ i 'ra-m lé gangi mbi-m-ti taá ya rəm, rɔ ngon kɪ mɛɛ-m-ti nəl-é adi tɔsi mɛɛ-m gul-gul. ⁴⁵ I 'to dené kɪ njènékumə, kdɔtalə i adi mɛɛ-i toki né-je lay kɪ 'Babe idə-i ta-é lé, à ra né ya.

⁴⁶ Mari panè:

Ndil-m ɔsi gajɪ 'Babe rəm,

⁴⁷ ra rɔnəl dɔ Lubə-ti kɪ to Njəkajɪ-m,

⁴⁸ kdɔtalə ɛ ilə rəti oo-m ma ngonnjəkullə liə

kɪ dené kɪ m'asi né al,

adi kɪ nè kɔw kɪ kete kinlé,

dow-je lay ya d'a ɓa-m njènékumə.

⁴⁹ Kdɔtalə njètɔgi-je lay

ra né-je kɪ boy-boy ya adi-m.

Ɔ to dow kɪ aa njay

⁵⁰ rəm, koo kəmtondoo liə này kɪ

njébəl ndil-é kɪ dɔ ɓal-ɓal ya.

⁵¹ Ɔ oji tɔgi-é;

Dow-je kɪ d'ow kɪ tagir kində kàdì-dé lé,

ɛ sane-dé kati-kati,

⁵² 'boy-je lé, ɛ ɔr-dé kɔgi dɔ kalikɔbe-je-ti lə-dé,

dow-je kɪ njésɔl dɔ-dé lé, ɛ un-dé kɪ taá,

⁵³ dow-je kɪ ɓo ra-dé lé, ɛ adi-dé nékingə-je mburuki-mburuki,

ngà njénékingə-je rəmə, ɛ tubə-dé adi d'ow kɪ
ji-dé kí dɔgi.

⁵⁴⁻⁵⁵ Mɛɛ-é ole dɔ ta-ti kí ndɔki ɛ pa adi ka-ji-je
panè, n'a koo kəmtondoo lə
Abrakam kɪ nganka-é-je ya sartagangi lé,
beba ɛ ra kɪ gin dow-je kí 'to Israyel-je kí 'to
ngannjékullə-je liə.

⁵⁶ Mari isi rɔ Elijabeti-ti nɔɔ ya à kasi nɔy mutə
je bè bá təl ɔw bə liə gogi.

Koji Ja kí njèra dow-je batəm

⁵⁷ Loki ndɔ koji ngon lə Elijabeti asi lé, ɛ oji
ngon kí dingəm. ⁵⁸ Njétakəy-je lə Elijabeti kɪ
noji-é-je d'oo poy koo kí 'Babe oo kəmtondoo
liə lé, dɛ 'ra rɔnəl siə. ⁵⁹ Nɔɔ jinɔy joo go-ti lé,
dɛ 'ree kadi d'ijə ngon lé ganjangi ə ndigi 'ba-é
Jakari kí to ri bɔbi-é. ⁶⁰ Ngà kɔ-é un ta panè: Á-à!
D'a ba-é Ja. ⁶¹ Rəmə dɛ 'təl 'pa siə 'panè: Dow
kí dan noji-i-je-ti kí ri-é tanə bè ya goto. ⁶² Go-ti,
'ra ji-dé 'dəji-né Jakari sé ɛ ndigi kadi 'ba ngon
lé ná wa? ⁶³ Beba Jakari dəji-dé bəgrə ə ndangi
né-ti panè: Ri-é lə Ja. Rəmə dɛ lay ya ndil-dé tɛɛ
sɔy. ⁶⁴ Tajinati nè ya ta Jakari tɛɛ ə ndɔ-é d̄irə
bèrèrè, adi pa ta ɔsi-né gaji Lubə. ⁶⁵ Dow-je lay
kí go lo-ti kí tin kinlé, bəl ində bandi-dé gangi
rəm, bá dɛ kí d'isi dan mbal-je-ti lay kí dɔnangi
Jude-ti kàrè, d'ɔr-nɔ poy né-je lay kí ra né kinlé
rəm tɔ. ⁶⁶ Dɛ lay kí ta-je kin usi mbi-dé-ti lé, 'gir
dɔ-ti ə 'panè: Ngon kinlé à to dow kí ban-ban én
ə! Kdɔtalə tógi 'Babe nɔy siə.

⁶⁷ Ndil kí aa njay rusi mɛɛ bɔbi-é Jakari, adi pa
ta kí ta Lubə-ti panè:

68 Kɔsgaji kí dɔ 'Babe Lubə-ti lə Israyel-je, kɔɔtalə kilə kí ilə kəm-é gɔ dow-je liə rəm, taa kí ɛ taa-dé ilə-dé taá rəm tɔ.

69 Dan nganka Dabidi-ti kí to ngonnjəkullə liə lé, 'Babe adi njètógi kí njètaa-ji kilə-ji taá tɛɛ kɔɔ ta lə-ji.

70 Ɛ adi njètaa-ji kilə-ji taá tɛɛ titi kí ɛ adi njépata-je kí ta-é-ti kí 'to dow-je kí d'aa njay 'pa-né kete low nɔ

71 'panè: N'a taa-ji kilə-ji taá ji njéba-je-ti lə-ji, bá n'a kɔr-ji kɔgi gin tógi-ti lə dow-je kí njékɔsi-ji kɔ ta rəm tɔ.

72 Befa ɛ oo kəmtondoo lə ka-ji-je ə mɛɛ-é ole dɔ noji-ti kí aa njay kí ɛ ulə nati sə-dé,

73 titi kí ndɔki ubi-né rɔ-é adi ka-ji Abrakam panè:

74-75 M'a taa-si ji njéba-je-ti lə-si kilə-si taá, m'a kadi ɔi takəm-m-ti 'poli-mi kɔ rɔ-si kí aa njay, a rai né kí njururu kɔ ndɔ-je lay kí a kisi-né kɔ dɔ-si taá nal bəl né madi.

76 Ə i ngon kí bər kinlé, d'a ba-i njépata kí ta Lubə-ti kí njəkisi taá dɔrɔ-ti nɔ.

Kɔɔtalə i a njiyə kete nɔ 'Babe-ti kɔɔ ra rəbi-je liə rəm,

77 kɔɔ kadi adi kəm dow-je liə ijə dɔ kaji-ti kí Lubə à kaji-dé, kɔ takul kiŋə kí à kiŋə go majal-je lə-dé kɔgi.

78 Kɔɔtalə Lubə lə-ji lé to njékoo kəmtondoo kí nɔ.

Koo kəmtondoo liə lé, bá adi kadi ubə-né taá kɔɔ ta lə-ji,

79 kɔɔ kadi ndógi dɔ dow-je-ti

kí d'isi lo kí ndul-ti kí d'isi 'bəl koy rəm,
bá kɔɔ kadi ɔr nɔ̀-ji adi j'isi kì lapiya rəm tɔ.

⁸⁰ Ngà ngon lé, tɔgi, bá Ndil kí aa njay adi gosi
liə usi dɔ madi-é-ti rəm tɔ. Ɛ isi diləlo-ti ya sar
ndo-ti kí ɛ tɛɛ toji-né rɔ-é adi Israyel-je 'gə-é-né.

2

Koji Jeju

Mat 1:18-25

¹ Dɔgangi ɓal-ti kí d'oji-né Ja lé, Sejar Ogusti kí
to ngar kí boy un ndu kadi dow-je lay kí mee
ɓekɔ-je-ti liə d'ində ri-dé mee mbete tidə kɔr
dow-je-ti. ² Kində ri mee mbete tidə kɔr dow-je-
ti kinlé, ɛ ya to kí dɔsɔy saki-saki loki Kiriniyusi
to-né Gubərnər kí dɔnangi Siri-ti. ³ Beba nɔ̀-nɔ̀
ya kàrè ɔw ɓebo-ti liə kɔɔ kadi d'ində ri-é.

⁴ Gangi-é-ti kin bá Jojepi kàrè ɪ ɓebo Najareti
dɔnangi Galile-ti, ɔw dɔnangi Jude-ti mee ɓebo
Betlekem-ti, kí to ɓekoji Dabidi, kdɔtalə ɛ to dow
kí gin koji-ti lə Dabidi.* ⁵ Jojepi kì Mari kí ɛ uwə
dɔ-é ya é ndan ngon lé, d'ɔw kɔɔ kadi d'ində ri-
dé mee mbete tidə kɔr dow-je-ti tɔ.

⁶ Loki 'nɔ̀y mee ɓebo Betlekem-ti lé ya ɓəy
rəmə, ndɔ koji ngon lə Mari asi. ⁷ Mari oji ngon
kí dingəm kí to ngon dɔdər-é ə ɓir-é kì kubi, ilə-é
mee ɓəgrə kuso né-ti lə dɔ-je, kdɔtalə lo tɔ goto
kəymba-je-ti.

⁸ Njénəkul-je kàrè d'isi dɔgore lo-ti kí káre
kinlé nɔ̀ɔ, 'to ɓi ndɔɔ al, d'isi 'ngəm nékul-je lə-
dé. ⁹ Rəmə, malayka lə 'Babe tɛɛ dɔ-dé-ti busi ə
'Babe ra adi lo ndɔgi dɔ-dé-ti doo adi ɓəl ində

* 2:4 2:4 Mis 5:1-2

bandi-dé bati gangi. ¹⁰ Ngà malayka lé idə-dé panè: 'Bəli al, kdotalə m'ree kì Poyta kí Maji kdə kilə mbi-si-ti. To Poyta kí à kadi dow-je lay rənəl n̄a. Poyta lé ɓan: ¹¹ Bone, m̄eɛ ɓebo-ti lə Dabidi, d'oji Njəkaji dow-je d'adi-si, adi to Kristi†, kí to 'Babe.‡ ¹² Ooi bè, né kí à toji kadi 'gəi-né ɛn: A kooi ngon kí bər, kí 'ɓir-é kì kubì, d'ilə-é m̄eɛ bəgrə kuso né-ti lə d̄a-je.

¹³ Loki idə-dé ta kinlé bè ya rəmə, tajinati nè ya kosi malayka-je kí 'to njérɔ-je kí dɔrɔ-ti kí 'tò nduy-nduy d'ində ndi-dé nati kí malayka lé, 'tóy Lubə 'panè:

¹⁴ Kɔsgaji kí dɔ Lubə-ti m̄eɛ lo-je-ti kí taá n̄u ə lapiya tò dɔnangi-ti dɔ dow-je-ti kí Lubə ndigi-dé.

¹⁵ Loki malayka-je d'in̄ə njénékul-je, 'təl d'ow dɔrɔ-ti gogì lé, njénékul-je d'oji-n̄a ta 'panè: Adì j'owi njal Betlekem, j'ooi né kí ra né ɓá 'Babe t̄eɛ kì dɔ-é adi j'gəi kin. ¹⁶ D̄e d'oti kì nja ngodi-é ya d'ow ə d'ingə Jojepi-je kì Mari, kì ngon kí bər kí d'ilə-é m̄eɛ nékuso né-ti lə d̄a-je lé tɔ. ¹⁷ Loki njénékul-je d'oo ngon kí bər lé rəmə, d̄e d'or poyta kí malayka lə 'Babe idə-dé sɔbi dɔ ngon kinlé. ¹⁸ Poy ta kí njénékul-je d'or lé, ɔr ndil dow-je lay kí d'oo. ¹⁹ Ngà Mari rəmə, ɛ ngəm ta-je kin lay m̄eɛ-é-ti ə laji dɔ-ti taá-taá. ²⁰ Loki njénékul-je d'isi 'təl kì gogì lé, d̄e 'tóy Lubə rəm, ɓá d'osi gaji-é taá-taá, kdotalə né-je lay kí d'oo ta-é kì mbi-dé rəm, d'oo kì kəm-dé lé, ɔw nati berere-berere kì ta kí malayka idə-dé lé ya.

† 2:11 2:11 Kristi lé kor m̄eɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ 2:11 2:11 Eja 9:5

D'ow kɪ Jeju meɛ kəy-ti lə Lubə

²¹ †Loki ngon ra ndo jinàyy joo lé, d'ijə-é ganjangi ə d'ində ri-é lə Jeju kí to ri kí malayka idə-dé kete loki 'ndan-é-né al ya bəy. ²² Loki ndo kí kadi d'aa rɔ-dé njay kí go ndukun-ti lə Moiyiji asi lé, Jojepi-je kɪ Mari d'un ngon lé 'ree siə meɛ bebo Jorijaləm-ti kɔ tɔji-é 'Babe. ²³ Kɔtalə 'ndàngi meɛ mbete ndukun-ti lə 'Babe 'panè: Ngon dɔdər dɔ kí to bɔbi əse ngon kí dingəm kí to dər lé, d'a kɔr-é kində-é tagay kadi 'Babe. ²⁴ Rəm ree-dé bebo Jorijaləm-ti lé, 'ree kɔ kadi kadkare kí kadi toki kilə məsi-é nangi titi kí ndukun lə 'Babe pa-né panè: I a kadi dɔdum-je joo əse nɔn dəngɔnda-je joo. §

²⁵ Dingəm káre bè isi bebo Jorijaləm-ti nɔɔ ri-é lə Simiyɔ, to dow kí njèra né kí njururu rəm, bá to njèkilə kuji dɔ Lubə-ti rəm tɔ. Ɛ isi ngəbi njəkaji Israyel-je; Ndil kí aa njay isi meɛ-é rəm tɔ.

²⁶ Ndil kí aa njay adi-é gə kete panè: 'A koy al ya sar kadi 'a koo dow kí 'Babe à kulə siə kí to Kristi lé mɔki tá. ²⁷ Ndil kí aa njay ɔsi Simiyɔ lé adi-é ɔw takəy-ti lə Lubə, rəmə Jeju kàrè njəkoji-é-je d'un-é d'ow siə takəy-ti lə Lubə tɔ; kɔ kadi 'ra né-je dɔ-é-ti kí go ndukun-ti lə Lubə. ²⁸ Simiyɔ taa Jeju uwə-é kadi-é-ti ə ɔsi gajɪ Lubə panè:

²⁹ Kí nè kinlé, 'Babe, 'inə-m mə ngonnjəkullə lə-i adi m'ow kɪ lapiya, kɔ kun mindi lə-i lé, né-é ra né ngá.

³⁰ Kɔtalə kəm-m oo njəkaji dow-je kí ulə siə lé.

³¹ Njəkaji dow-je kí 'uwə dɔ-é kete kɔ gin dow-je lay.

³² E to lo kí à ndógi dɔ gin dow-je-ti kí rangi rəm, bá e to riba lə gin dow-je lə-i kí 'to israyel-je rəm tɔ.

³³ Ta-je kí Simiyɔ pa dɔ Jeju-ti lé, ɔr ndil njékoji-é-je. ³⁴ Simiyɔ tɔr ndi-é dɔ-dé-ti ə idə Mari kí kɔ Jeju panè: 'Oo maji, ngon kinlé, Lubə mbəti-é kadi to gin kusi lə Israyel-je nɔ rəm, gin kɪ taá lə Israyel-je nɔ rəm, e à to nékoji lə Lubə kí ta dow-je à kasi-nɔ dɔ-ti al. ³⁵ Bè kɔ kadi kujə tagir kí bɔyɔ rɔ-é meɛ dow-je-ti nɔ. Ngà i rəmə, né kí to à tɔɔ bəngrə-i, titi kí kiyəɔ mbuti-né bəngrə dow kin bè.

³⁶ Dené káre kí to njèpata kí ta Lubə-ti isi nɔɔ tɔ; ri-é lə An. E to ngon lə Panuwel, gin koji-ti lə Ajer. To dené kí bɔgə gurə-gurə ngá. Taa ngow mandi-é-ti ra bal siri-rè bəy ya ngəbi-é oy, ³⁷ adi e təl dené kí njəngowkoy; bal-é ra kɔrjinəy joo gidi-é sɔ. An lé, inə takəy lə Lubə al; e pole Lubə ndɔɔ rəm, kada rəm; e ɔgi rɔ-é nékuso kɪ man kəy taá-taá, pa ta kɪ Lubə tɔ. ³⁸ Dɔkàdì-é-ti kí d'ow-né kɪ Jeju takəy-ti lə Lubə lé, An kàrè ree tɛɛ nɔɔ tɔ. E tóy Lubə rəm, pa ta lə Jeju adi dow-je lay kí d'isi 'ngəbi taa kí Lubə à taa bebo Jorijaləm kilə-é taá.

³⁹ †Loki Jojepi-je kɪ Mari 'ra né-je lay kí ndukun lə 'Babe ɔji kadi 'ra lé, de 'təl d'ow lo kisi-dé-ti bebo Najarəti, dɔnangi Galile-ti gogi.

⁴⁰ Ngon lé, tɔgi rəm, rɔ-é ngə rəm, ɔw kɪ gosi nɔ rəm, bá ramaji lə Lubə nəy siə rəm tɔ.

Jeju ra bal dɔgi gidi-é joo ə naji ta kɪ njéndó dow-je ndukun-je

† 2:39 2:39 Mat 2:23

⁴¹ Jeju lé, bal-je lay ya njékoji-é-je d'ow bebo Jorijaleṃ-ti lo ra n̄ay Paki-ti.

⁴² Beba loki e ra bal doḡi gidi-é joo lé, d'ow siə kəm-dé-ti bebo Jorijaleṃ-ti lo ra n̄ay Paki-ti, titi kí 'ra-né k̄i bal-é bal-é. ⁴³ Ngà loki ndo ra n̄ay Paki tingə lé, njékoji-é-je 'təl d'isi d'ow kí bee gogi, ngà ngon-dé Jeju lé, təl n̄ay bebo Jorijaleṃ-ti adi de 'gə go-é al. ⁴⁴ De 'gir kí à kow dan madi kow mba-je-ti lə-dé n̄o, adi 'njiyə ndo káre bikti b̄əy bá 'tum gin ndole-é dan noji-dé-je-ti, k̄i dan dow-je-ti kí 'gə-dé. ⁴⁵ Ngà loki d'ingə-é al lé, de d'osi 'təl d'ow bebo Jorijaleṃ-ti gogi k̄o ndole-é. ⁴⁶ Ndo kí njékunḡi-ti mutə bá d'ingə-é takəy-ti lə Lubə; e isi dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, isi oo ta lə-dé rəm, bá isi d̄əji-dé ta rəm t̄o. ⁴⁷ Dow-je lay kí d'isi d'oo ta liə lé, négə liə k̄i ta kí isi ilə-dé-ti lé, or ndil-dé. ⁴⁸ Loki njékoji-é-je d'oo-é takəy-ti lə Lubə lé, ndil-dé t̄eɣ̄ adi k̄ə-é pa siə panè: Ngon-m! Kin to ri é 'ra sə-ji bè? 'Oo, je k̄i b̄əbi-i j'ndol-i k̄i m̄eɣ̄-ji kí a kókókó. ⁴⁹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: S̄əi ndoli-mi k̄o ri wa? 'Gəi kí t̄o kadi m'ində kəm-m go kullə-je-ti lə B̄əbi-m al wa? ⁵⁰ Ngà ta kí Jeju pa sə-dé lé, de 'gə m̄eɣ̄-é al. ⁵¹ Jeju oti ow sə-dé bebo Najareti-ti; e sol do-é n̄o njékoji-é-je-ti. K̄ə-é ngəm né-je kin lay m̄eɣ̄-é-ti. ⁵² Jeju toḡi ə gosi liə usi do madi-é-ti rəm, ramaji lə Lubə n̄ay siə rəm, bá dow-je 'ndigi-é rəm t̄o.

3

*J̄a kí njèra dow-je bat̄em ilə mb̄e Poyta kí Maji
Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; J̄a 1:6-8,19-28*

1 Bal kí njèkungi-ti dɔgi gidi-é mɪ kí Tiber Sejar ngar kí boy ɔ̀-né be lé, Pɔ̀si Pilati to gubərnər kí dɔnangi Jude-ti, Erodɪ ɔ̀ be dɔnangi Galile-ti, ə ngonkɔ́-é Pilipi ɔ̀ be dɔnangi Itire-ti kɪ dɔnangi Trakoniti, Lisaniyasi ɔ̀ be dɔnangi Abilɛn-ti, ² bal-je-ti kí An kɪ Kayipi 'to-né burə dɔ njégugnɛ-je; bal-é-je-ti kinlé bá Lubə pa-né ta kɪ Jɑ́ kí ngon lə Jakari diləlo-ti.

³ Jɑ́ ɔw ki go dɔnangi lay kí kàdì ba Jurde-ti, ilə mbɛ kadi dow-je 'ra batɛm d'inə-né panjiyə-dé kí maji al kɔgi, kɔɔ kadi Lubə inə-né go majal-je lə-dé kɔgi, ⁴ titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti ndàngi-né mɛɛ mbete-ti panè:

Ndi dow ba diləlo-ti panè:

'Rai rəbi lə 'Bafɛ!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ɑ́ njururu-njururu!

⁵ 'Tuləi wol lo-je lay adi asi-nə pee-pee!

Mbal-je kí ngal kɪ kí goji lay ya, 'tugəi-dé kɪ nangi! Rəbi-je kí ndu gundi-gundi lé, 'ndaji adi ɑ́ njururu-njururu!

Rəbi-je kí tɔr wuti-wuti lé, 'tuləi adi asi-nə pee-pee.

⁶ Ə ná-ná ya à koo kaji kí Lubə à kaji dow-je lé.

⁷ †Beɓa Jɑ́ idə kosi dow-je kí 'ree rɔ́-é-ti kɔɔ kadi ra-dé batɛm lé panè: Səi kí mɛɛ-si ndul titi-nə kɪ mɛɛ li pii-je bè kan! Ná bá idə-si kadi ɑ́yi wɔngi kí à ree lé wa? ⁸ †Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane; bi 'giri mɛɛ-si painè 'toi nganka Abrakam ya bè par al. Ə m'idə-si rəsi m'adi ooi kí ər-je kin ya kàrè Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare.

9 † Ɖ kungó ya kàrè d'ində pèrèrè kàdì kagi-je-ti káre-káre lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-ti kɔ kilə-é dan pər-ti.

10 Beba kosi dow-je 'dəji-é 'panè: Bè ngà, j'a ra ban ngá wa? 11 Ƙ ilə-dé-ti panè: Dow kí ɔw kì kubi joo rəmə, adi káre dow kí 'liə goto, ə dow kí ɔw kì nékuso kàrè kadi ra bè ya tɔ.

12 †Njétaalambo-je kàrè 'ree kadi Jǎ ra-dé batəm tɔ. Beba 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, je j'a ra ban wa? 13 Ƙ idə-dé panè: Né kí d'un ndu dɔ-ti kadi dow-je d'adi lé, iləi kí rangi dɔ-ti al.

14 Asgar-je 'ree 'dəji-é tɔ 'panè: Ɖ je, j'a ra ban wa? Ƙ idə-dé panè: 'Taai né lə dow kí lə njètógi-ti al, bá iləi ta dɔ dow-ti kì ndángi kare 'taai-né né liə al rəm tɔ. Ngà ori kəm-si dɔ là kun-si-ti ya.

15 Titi kí kosi dow-je lay d'isi 'ngəbi-né pèrèrè lé, 'gír mɛɛ-dé-ti sé Jǎ bá to Kristi* lé wa? 16 Ngá bá Jǎ idə-dé lay panè: Mǎ m'ra-si batəm kí mani, ngà ɛ kí tógi-é itə-m nǎ ya ɔw ree go-m-ti nɔɔ, ə kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al. Ƙ à ra-si batəm kì Ndil kí aa njay rəm, kì pər rəm tɔ. 17 Ƙ ɔw kì né tó-né liə ji-é-ti nɔɔ; à ra lo tó né liə, ə à mbɔ ko mɛɛ dama liə, ngà tisə-é bá à kungi dan pər-ti kí à koy al sartagangi.

18 Beba Jǎ ilə mbɛ Poyta kí Maji adi dow-je, ə mbusi nja-dé kì ta-je kí rangi nǎ ya bəy.

19 †Ngà Erodi kí to njèkɔbɛ dɔnangi Galilé-ti lé taa Erodiadi ne ngonkɔ-é rəm, bá ra né-je kí maji

† **3:9** 3:9 Mat 7:19 † **3:12** 3:12 Luk 7:29 * **3:15** 3:15 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **3:19** 3:19 Mat 14:3,4; Mar 6:17,18

al maji al adi Ja kəl siə. ²⁰ Rəmə təl a dɔ-ti nɔɔ ilə Ja dangay-ti bəy.

Jeju ra batəm

Mat 3:13-17; Mar 1:9-11; Ja 1:32-34

²¹ Loki dow-je lay 'ra batəm lé, Jeju kàrè 'ra-é batəm tɔ. Bəba loki ɛ a pa ta kì Lubə lé, ta dɔra tɛɛ; ²² †ə Ndil kí aa njay təl titi-nə kì dəngɔdnda bə ree isi dɔ-é-ti. Rəmə ndi dow bá dɔra-ti panè: «'To Ngɔn-m, m'ində-i dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-i-ti nə.»

Kər gin ka Jeju

Mat 1:1-17

²³ Jeju ra bal kərmutə-je bə bəy bá ulə gin kullə liə. Titi kí dow-je 'gir-né lé, ɛ to ngon lə Jojepi, Jojepi to ngon lə Eli, ²⁴ Eli to ngon lə Matati; Matati to ngon lə Lebi; Lebi to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Yanay; Yanay to ngon lə Jojepi; ²⁵ Jojepi to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Amosi; Amosi to ngon lə Naum; Naum to ngon lə Esli; Esli to ngon lə Nagay; ²⁶ Nagay to ngon lə Maati; Maati to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Seməy; Seməy to ngon lə Yose; Yose to ngon lə Yoda; ²⁷ Yoda to ngon lə Yonan; Yonan to ngon lə Resa; Resa to ngon lə Jorobabel; Jorobabel to ngon lə Salatiyel; Salatiyel to ngon lə Neri; ²⁸ Neri to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Adi; Adi to ngon lə Kosam; Kosam to ngon lə Elmadam; Elmadam to ngon lə ɛr; ²⁹ ɛr to ngon lə Jeju; Jeju to ngon lə Eliyejər; Eliyejər to ngon lə Yorim; Yorim to ngon lə Matati; Matati

† 3:22 3:22 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 9:35

to ngon læ Lebi; ³⁰ Lebi to ngon læ Simiyɔ; Simiyɔ to ngon læ Juda; Juda to ngon læ Jojepi; Jojepi to ngon læ Yonam; Yonam to ngon læ Eliyakim; ³¹ Eliyakim to ngon læ Meleya; Meleya to ngon læ Menna; Menna to ngon læ Matata; Matata to ngon læ Nata; ³² Nata to ngon læ Dabidi; Dabidi to ngon læ Jese; Jese to ngon læ Obedi; Obedi to ngon læ Bowaji; Bowaji to ngon læ Salmɔ; Salmɔ to ngon læ Nasɔ; ³³ Nasɔ to ngon læ Aminadabi; Aminadabi to ngon læ Admi; Admi to ngon læ Arni; Arni to ngon læ Esrɔm; Esrɔm to ngon læ Paresi; Paresi to ngon læ Juda; ³⁴ Juda to ngon læ Jakobi; Jakobi to ngon læ Isaki; Isaki to ngon læ Abrakam; Abrakam to ngon læ Tera; Tera to ngon læ Naɔr; ³⁵ Naɔr to ngon læ Serugi; Serugi to ngon læ Reu; Reu to ngon læ Pelegi; Pelegi to ngon læ Eber; Eber to ngon læ Sila; ³⁶ Sila to ngon læ Kaynam; Kaynam to ngon læ Arpajadi; Arpajadi to ngon læ Sem; Sem to ngon læ Nuwe; Nuwe to ngon læ Lemeki; ³⁷ Lemeki to ngon læ Matusalem; Matusalem to ngon læ Enoki; Enoki to ngon læ Yeredi; Yeredi to ngon læ Maleleyel; Maleleyel to ngon læ Kenam; ³⁸ Kenam to ngon læ Enosi; Enosi to ngon læ Seti; Seti to ngon læ Adam; Adam to Ngon læ Lubə.

4

Ta læ nɑ kɪ Sʉ nɑ Jeju
Mat 4:1-11; Mar 1:12-13

¹ Ndil kɪ aa njay rusi Jeju, beɓa loki ɛ təl ta ba Jurde-ti ree rəmə Ndil kɪ aa njay lé ɔr nɔ-é ɔw siə diləlo-ti. ² Lo-é-ti kin fá Sʉ nɑ-é-ti ndo korsɔ.

Ndo kí kòrsò kinlé, né ya kàrè Jeju uso al adi go ndo-je-ti kinlé, bo ra-é. ³ Beba Sú ree ro-é-ti pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adi ər kin təl mbə.» ⁴ Ə Jeju ilə-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “Dow à kisi kì do-é taá kì takul nékuso ya par al.”»

⁵ Sú ɔr Jeju ɔw siə lo-ti kí j̄ taá n̄ rəmə, kəm kí kində jipi bè ya toji-é kɔbe-je kí donangi-ti nè kin lay ⁶ ə idə-é panè: «M'a kadi-i ɔ̄ be do-ti lay rəm, m'a kadi-i riba kí do kɔbe-je-ti kinlé rəm to. Kdotalə to né kí d'adi tò meɛ ji-m-ti, adi dow kí meɛ-m ndigi kadi m'adi-é ya m'a kadi-é. ⁷ Adi kinə do-i ya 'osi nangi n̄-m-ti lé, m'a kadi to kí lə-i ya lay.» ⁸ Jeju təl ilə-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “'Babe Lubə lə-i bá 'a kosi do-i nangi n̄-é-ti ə ɛ ya kì kár-é bá 'a pole-é*.”»

⁹ Go-ti, Sú ɔr-é ɔw siə meɛ bebo Jorijalem-ti, adi-é ɔ̄ taá sam kəy-ti lə Lubə bá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'ɔ̄ nè ya 'kilə 'usi nangi.

Kdo 'ndàngi 'panè:

¹⁰ “Lubə à kun ndu kadi malayka-je liə kdo ta lə-i, kdo kadi d'ində kəm-dé go-i-ti.”

¹¹ Ə 'ndàngi bəy 'panè:

“De d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à k̄ dar ər.”»

¹² Jeju təl ilə-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “'A n̄ 'Babe Lubə lə-i al.”» ¹³ Loki Sú n̄ Jeju meɛ né-je-ti lay adi gin-é gangi lé, ɛ ɔr ro-é ngərəngi in̄-é sar ya kdo ngəbi-né kəm lo kí rangi.

* **4:8** 4:8 Det 6:13; Mat 4:10.

Kullə lə jeju dɔnangi Galile-ti

Jeju ndó ta lə Lubə meɛ bebo Najareti-ti

¹⁴ Jeju təl ɔw dɔnangi Galile-ti gogi kì tógi kí Ndil kí aa njay adi-é, ə ri-é ba ɔr lo dɔnangi-ti kí tin kin lay. ¹⁵ E ɔw ndó né dow-je meɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je ə dow-je lay ya 'piti-é.

¹⁶ Beba Jeju ɔw tɛɛ bebo Najareti kí to lo kí d'oti-é-ti, ə ɔw meɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je ndo taakoo-ti lə-dé titi kí isi ra-né kete-kete. E j taá kɔɔ ndó mbete kí aa njay kadi dow-je. ¹⁷ Beba d'un mbete kí Ejay kí to njèpata kí ta Lubə-ti ndàngi d'adi-é. Loki e taa lé, tɛɛ meɛ-é ə ingə lo kí ndàngi ta-ti 'panè:

¹⁸ Ndil kí aa njay lə 'Babe ree nà y sə-m

kdɔtalə 'Babe mbəti-m

[kɔɔ kadi m'sɔl meɛ dow-je kí meɛ-dé gangi man]† rəm,

bá kɔɔ kadi m'ilə mbe Poyta kí Maji m'adi njéndoo-je rəm tɔ.

E ulə-m kadi m'pa ta rəsi m'adi bə-je

toki Lubə à taa-dé kilə-dé taá rəm,

kadi m'pa ta rəsi m'adi njékəmtɔ-je

toki kəm-dé à koo lo rəm,

dow-je kí dow-je d'adi-dé kù lé,

e ulə-m kadi m'taa-dé m'ilə-dé taá rəm,

¹⁹ bá bal ramaji lə 'Babe lé,

kadi m'pa ta-é rəsi ya m'adi dow-je rəm tɔ†.

† **4:18** 4:18 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta greki.

† **4:19** 4:19 Mbl 25:8-10

²⁰ Go-ti, Jeju ndəm mbete lé nati ə təl-né adi ngonnjékullə káre, ngá bá təl isi nangi bəy‡. Rəmə dow-je lay kí d'isi meẽ kəykəwna-ti lə jipi-je lé, kəm-dé tō dɔ-é-ti sikim.

²¹ Beba ɛ un ta idə-dé panè: Ta kí meẽ mbete-ti kí aa njay kí ooi kinlé, né-é ra né bone ngá. ²² Dow-je lay ya 'pa ta kí dɔ-é-ti maji n̄a rəm, ta-je kí sobi dɔ ramaji lə Lubə kí tɛɛ ta-é-ti lé, ɔr ndil-dé adi 'panè: Ɛ kan to ngon lə Jojepi lé ya al wa! ²³ Beba Jeju pa sə-dé panè: Gosta kí panè: «Doktur, i ya 'aji rɔ-i» kinlé a pai sə-m ya rɔti. Ə a pai sə-m painè: Né-je lay kí i 'ra bebo Kapernayim-ti ə j'oo ta-é kinlé, 'ra be kí i tɔgi-ti nè kin ya adi j'oo tɔ. ²⁴ †Beba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njèpata kí ta Lubə-ti kí dow-je kí bekoji-é-ti d'a kuwə-é ki rɔ-dé-ti maji ya goto. ²⁵ Yən, m'a kidə-si ta kí tɔgrɔ-ti: Dɔgangi bal-je-ti lə Eli lé, njéngɔwkoy-je 'n̄a dɔnangi Israyel-ti. Beba loki ndi ədi al asi bal mutə k̄i n̄ay məkɛ lé, go dɔnangi-ti kí nè kin lay ya bo ra dow-je titi n̄a ya, ²⁶ ngà dan njéngɔwkoy-je-ti kinlé, dow káre ya kàrè Lubə ulə Eli rɔ-é-ti al. Ngà ɛ ulə-é rɔ njéngɔwkoy-ti káre kí dɔnangi Sidɔ-ti meẽ bebo Sarepta-ti yó. ²⁷ Rəm bá kaglo-ti lə Elije kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé kàrè njébanji-je 'n̄a dɔnangi Israyel-ti tɔ. Ngà ɛ káre dan-dé-ti kí Lubə adi banji liə ur ya goto. Ngà Nama kí to dow kí dɔnangi Siriti yó kin bá ɛ adi banji liə ur adi aa njay. ²⁸ Loki dow-je lay kí d'isi meẽ

‡ **4:20** 4:20 Jeju isi nangi kɔ ndó né dow-je, kɔ dɛ njéndó dow-je né kí be lə jipi-je lé d'isi nangi bá 'ndó né dow-je. † **4:24** 4:24 J̄a 4:44

kəykəwna-ti lə jipi-je d'oo ta-je kin bè lé, wongɪ ra-dé dɔ Jeju-ti na. ²⁹ Beba d'i d'uwə-é, 'ndɔr-é d'ow siə gidɪ bebo-ti, ə d'ow siə njal dɔ mbal-ti kí bebo lə-dé tɔ-ti kɔ kadi 'surə-é d'ilə-é nangɪ. ³⁰ Ya rəmə, Jeju tɛɛ mbunə-dé-ti ə ɔti ta-dé-ti yɔrɔrɔ ɔw.

Ta kí sɔbi dɔ dow-je kí d'ingə lapiya

Mar 1:21-28

³¹ Jeju ɔw tɛɛ bebo Kapernayim-ti kí to bebo káre kí dɔnangɪ Galile-ti ə ndó né dow-je ndɔ taakoo-ti lə jipi-je. ³² †Néndó liə lé ɔdi rɔ dow-je, kɔɔtalə ɛ ndó kɪ tógi. § ³³ Mɛɛ kəykəwna-ti lə jipi-je lé, dingəm káre bè kí ndil kí maji al ra-é isi-ti nɔɔ ə ur kəə panè: ³⁴ Bɔbi-m-je 'wó! I Jeju, dow kí Najareti lé, ri bá 'ge rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔ tujɪ-ji wa? Mɔ m'gə-i maji: «'To njèkaa njay lə Lubə.» ³⁵ Jeju ndángɪ-é panè: «'Uti ta-i ə 'tɛɛ kɔgi mɛɛ dingəm-ti kinlé!» Rəmə ndil kí maji al un dingəm lé ilə-é biriki dan dow-je-ti ə ində lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi, bá né kí maji al káre ya kàrè ndil kí maji al kin ra kɪ dingəm lé al.

³⁶ Beba dow-je lay ya, ndil-dé tɛɛ say ə 'pa-na ta dan-dé-ti 'panè: To ta kí ban bá tana bè wa? ɛ un ndu adi ndil-je kí maji al kɪ tógi kí na kí ɛ ɔw-né lé rəmə, de 'tɛɛ tɛɛ tɔ lé ya! ³⁷ Né kin ra adi poy Jeju taa lo kí dɔnangɪ-ti kí tin pəl-pəl.

³⁸ Loki tɛɛ mɛɛ kəykəwna-ti lé, ɛ ɔw beə lə Simɔ. 'Ningó ində məm Simɔ kí dené na, adi rɔ-é tungə pil-pil ə de 'nɔ ta Jeju-ti kɔ ta liə. ³⁹ Beba Jeju dɔgi nangɪ kɪ rɔ-é-ti ə ndángɪ 'ningó lé rəmə,

† 4:32 4:32 Mat 7:28,29 § 4:32 4:32 Mat 7:28-29

'ningé lé inə-é, adi tajinati nè ya məm Simɔ lé, ubə nangi ɿ taá oo go-dé kì nékuso.

⁴⁰ Loki kàdì ur rəmə, dow-je lay kí d'ow kì dow-je kí mɔy-je kí gay-gay ra-dé lé, d'oy-dé d'ow sə-dé ro Jeju-ti. Beba ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti káre-káre lay adi d'ingə lapiya.

⁴¹ Ndil-je kí maji al kàrè 'tɛɛ mɛɛ dow-je-ti nɔ kì nɔ ta-dé-ti 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» Ngà ɛ ndángi-dé ə ɔgi-dé pa ta, kdotalə dɛ 'gə maji kí ɛ to Kristi*.

⁴² Loki lo aa lé, Jeju tɛɛ ow diləlo-ti. Beba kosi dow-je ya d'ungi-nɔ sangi-é-ti ə d'ow njal go-é-ti rəmə, 'ndigi kuwə-é nangi, kdɔ kadi inə-dé ow al.

⁴³ Ngà ɛ idə-dé panè: Tò kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə lé, m'adi dow-je kí mɛɛ bebo-je-ti kí rangi tɔ bane. Kdotalə to ɛ kin bá Lubə ulə-m-né lé. ⁴⁴ Beba ɛ ilə mbɛ Poyta kí Maji dɔnangi Jude-ti mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je.

5

*Ta kí sɔbi dɔ njéndó né-je kí Jeju ba-dé dɔsqy
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20*

¹ †Ndɔ káre bè, loki Jeju ɔ ta babo-ti kí Jenejareti lé, kosi dow-je d'ow dɔ-nɔ-ti wúr-wúr kdɔ koo ta lə Lubə ta-é-ti. ² Loki un kəm-é oo tɔ-je joo ngangì baa-ti ə to tɔ-je kí mbow-je kí mɛɛ-é-ti d'ur nangi d'ɔ 'togi burə-je lə-dé; ³ ɛ al mɛɛ tɔ-ti kí káre kí to tɔ lə Simɔ ə dəji Simɔ adi

* **4:41** 4:41 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **5:1** 5:1 Mat 13:1,2; Mar 3:9,10; 4:1

inə ngangɪ ba ə ɔsi tò sɛ kí dan ba-ti, ngá bá ɛ isi mɛɛ tò-ti lé, isi ndó né kosi dow-je.

⁴ Loki Jeju pa ta lay rəmə, idə Simɔ panè: 'Ɔsi tò kí dan bɔl baa-ti ə ungi burə-je lə-si mani kadi 'rai ndɔ. ⁵ †Simɔ ilə-é-ti panè: Njèndó dow-je né, jɛ j'ra kullə ndɔɔ sar lo aa-ji taá ya, ngà né káre ya kàrè j'uwə al; ngà titi kí i 'pa-né lé, m'a kungi burə mani ya. ⁶ †Loki d'ungɪ burə-je mani lé, kanji rusi burə-je lə-dé sar adi ɔw kɪ gangi. ⁷ Beba 'kəbi madkullə-je lə-dé kí mɛɛ tò-ti kí káre lé kadi 'ree d'ore kadi-dé. Loki madi-dé-je 'ree rəmə, d'ɔy kanji-je rusi tò-je kí joo lé betete, adi tò-je ɔw kɪ nduy sə-dé to bəy. ⁸ Loki Simɔ Piyər oo né kin bè lé, usi nangi nja Jeju-ti panè: 'Babe, 'ɔti ki rangi rɔ-m-ti, kdɔtalə mɔ lé m'to dow kí njèramajal. ⁹ Kanji kí d'uwə al dɔ maji kinlé, ra adi bəl ində bandi Simɔ gangi, bá dow-je lay kí d'a siə nati kàrè bəl ində bandi-dé gangi rəm to. ¹⁰ Bè ya to, madkullə-je lə Simɔ, adi to Jaki-je kɪ Jɔ kí 'to ngan lə Jebede lé kàrè, bəl ində bandi-dé bati gangi to. Beba Jeju idə Simɔ panè: 'Bəl al, kete lé 'to njèndɔ kanji-je, ngà kɪ nè kow ki kete kinlé, dow-je ngá bá 'a təl njèsangi-dé kadi-m. ¹¹ Beba loki dɛ 'ree kɪ tò-je lə-dé ngangɪ ba-ti gogi rəmə, d'inə né-je lay ya ə d'un go Jeju.

Jeju adi lapiya njèbanji

Mat 8:1-4; Mar 1:40-45

¹² Ndɔ káre bè, loki Jeju isi bebo-ti madi lé, dingəm kí banji taa rɔ-é pəl-pəl da dɔ-é-ti. Loki oo Jeju rəmə, ɔsi məkəji-é nangi ə ɔsi dɔ-é nangi

ǹ-é-ti bá d̀ji-é panè: 'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji læ-m kin ur kadi m'aa njay kare! ¹³ Jeju ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji læ-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji kí rɔ-é-ti ur wuki adi aa njay. ¹⁴ Go-ti, Jeju nd̀ji-é kadi pa ta-é adi dow oo al. Ngà idə-é panè: 'Ɔw 'ɔji rɔ-i njègugnə ə 'adi né kɔ məsi kí kilə kí sobi dɔ kaa rɔ læ-i titi kí ndukun læ Moiyiji pané. Bè kɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá.

¹⁵ Beba ri Jeju ba ki kete-kete adi kosi dow-je n̄ ya 'bungə-n̄ 'ree par-par 'kəw-n̄ dɔ-é-ti kɔ koo ta liə, bá d̄e kí 'to njémɔy-je kàrè 'ree kɔ kadi adi-dé lapiya rəm tɔ. ¹⁶ Ngà Jeju ɔr rɔ-é ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta k̀ Lubə titi kí isi ra-né taá-taá.

Jeju adi lapiya njèrɔkoy mburuki

Mat 9:1-8; Mar 2:1-12

¹⁷ Ndɔ kàre bè, Jeju isi ndó né dow-je ə Parisi-je*, k̀ njéndó dow-je ndukun-je kí d'̀i nganbe-je-ti lay kí dɔnangi Galile-ti, k̀ dɔnangi Jude-ti, k̀ d̄e kí d'̀i bebo Jorijaləm-ti d'isi dan-dé-ti. Tógi læ 'Babe n̄y k̀ Jeju adi Jeju adi lapiya njémɔy-je n̄.

¹⁸ Beba dow-je d'un d̄ingəm kí rɔ-é oy mburuki m̄eə tuwə-ti 'ree siə, 'sangi rəbi kadi d'ɔw siə kəy ǹ Jeju-ti. ¹⁹ Ngà kosi dow-je kí 'n̄ kinlé ra adi lo kadi d'ingə tarəbi d'ɔw-né siə go-é-ti goto. Beba d'al siə dɔ kəy-ti, 'wan̄ lo d'ulə-é-né k̀ tuwə buré ǹ Jeju-ti kəy, dan kosi dow-je-ti.

²⁰ Loki Jeju oo kadm̄eə læ-dé bè rəmə, idə d̄ingəm

* **5:17** 5:17 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti læ Moiyiji kadi ngá n̄.

lé panè: «Majal-je læ-i toki kiṅə go-é kɔgi kadi-i.»
²¹ Njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je kí d'isi lo-é-ti lé, 'gir ta mɛɛ-dé-ti 'panè: Dow kanlé oo rɔ-é kɪ ná ya bá pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti bè wa? Ná bá asi kiṅə go majal-je læ dow kɔgi wa? Lubə ya kɪ kár-é asi. ²² Jeju gə ta kí mɛɛ-dé-ti bəti adi pa sə-dé panè: Kdɔ ri bá ɔwi kɪ tagir-je kí bè kin mɛɛ-si-ti wa? ²³ Dan ta-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí rá bá tò bəl n̄a wa? Kidə dow panè: «Majal-je læ-i toki kiṅə go-é kɔgi kadi-i» bá tò bəl n̄a əse kidə-é panè: «'I taá 'n̄jiyə» bá tò bəl n̄a wa? ²⁴ Maji! M'a kɔji-si kadi 'gəi kí Ngon læ dow lé, ɔw kɪ tɔgi dɔnangi-ti nè kdɔ kiṅə-né go majal-je læ dow-je kɔgi. Bəba Jeju təl idə njèrɔkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: 'I taá, 'un tuwə læ-i ə 'ɔw bɛe læ-i. ²⁵ Rəmə tajinati nè ya dingəm lé, i taá takəm dow-je-ti, un tuwə tò-é ə ɔsi gaji Lubə taá-taá ɔw bɛe. ²⁶ Né kinlé, ɔr ndil dow-je lay kí d'ə lo-é-ti, adi d'ɔsi-né gaji Lubə rəm, bá bəl ində bandi-dé gangi, adi 'panè: Né-je kí dow oo nja káre al ya bone j'ooi.

Ba kí Jeju ba Lebi

Mat 9:9-13; Mar 2:13-17

²⁷ Go-ti, Jeju tɛɛ rəmə, oo njətaalambo káre kí ri-é læ Lebi isi lo taa lambo-je-ti. Jeju idə-é panè: «'Un go-m.» ²⁸ Rəmə ɛ tusi né-je lay in̄ə ə i taá un go Jeju. ²⁹ Lebi ɔw ra nékuso n̄a mɛɛ kəy-ti liə un-né ta Jeju. Njətaalambo-je, kɪ dow-je kí rangi n̄a ya d'isi sə-dé nati ta nékuso-ti lé. ³⁰ †Parisi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je læ-dé 'pa-n̄a ta dan-dé-ti n̄ɔm-n̄ɔm bá 'pa kɪ njéndó né-je læ Jeju

† 5:30 5:30 Luk 15:1,2

'panè: Kdo ri bá njétaalambo-je, kì njéramajal-je kin ya səi usoi rəm, ɔyi sə-dé rəm wa? ³¹ Beba Jeju pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kì lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktur al, ngà njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. ³² Bè ya tɔ, mə lé, dow-je kí njéra né kí njururu bá m'ree kdo ɓa-dé al, ngà m'ree kdo ɓa njéramajal-je kadi d'inə panjiyè-dé-je kí maji al kɔgi.»

*Ta kí sɔbi dɔ kɔgi rɔ nékuso kì man kay
Mat 9:14-15; Mar 2:18-20*

³³ Dow-je d'idə Jeju 'panè: Njéndó né-je lə Jə, kì njéndó né-je lə Parisi-je lé, taá-taá ya d'ɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay ə 'pa ta kì Lubə. Ngà i lé, njéndó né-je lə-i d'uso né rəm, d'ɔy man rəm. ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: Loki njètaa dené sigi isi nati kì dow-je kí ɛ 'ɓa-dé lo nékuso taana-ti nè ɓəy ya səi 'ndigi kadi d'ɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay wa? ³⁵ Ndo-je ɔw ree nɔɔ lé, d'a kun-é ta-dé-ti kɔgi, rəmə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay ɓəy. ³⁶ Jeju idə-dé gosta káre ɓəy panè: Kubi kí sigi lé, dow à kijə ta-é kdo kilə-né kəm ndisi kubi al. Kinə dowbé ijə rəmə, ijə kì ndangi kare; bá takubi kí sigi kí dowbé ijə lé kàrè à kun-ɲa kì ndisi kubi lé al rəm. ³⁷ Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi mɛɛ mbundaá-je-ti kí low al rəm. Kinə dow tur-ti rəmə, yibi nduu kí sigi à kɪ kində mbundaá-je kí low lé bəndəngi gangi kadi yibi nduu à tɔɔ kɔgi rəm, bá mbundaá-je lé kàrè à tuji kɔgi rəm tɔ. ³⁸ Ngà yibi nduu kí sigi lé, tò kadi 'tur mɛɛ mbundaá-je-ti kí sigi ya tɔ. ³⁹ Ə dow kí ɔy yibi

nduu kí low lé, e ndigi yibi nduu kí sigi al ngá. Kdotalə e à panè: Yibi nduu kí low ya bá maji.

6

Jeju k̀i ndo taakoo lə jipi-je

Mat 12:1-8; Mar 2:23-28

¹ Ndo káre bè, kí to ndo taakoo lə jipi-je lé, Jeju njiyə mee ndor-je-ti kdo kində gangi ə njéndó né-je liə 'puy do geme, 'rii kaa-é ji-dé-ti d'uso taá-taá. ² Rəmə Parisi-je kí dan-ti-je 'pa sə-dé 'panè: «Kdo ri bá 'rai né kí to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti wa?» ³ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Né kí ndoki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki fo ra-dé de k̀i dow-je liə lé, se səi 'ndói ta-é mee mbete-ti kí aa njay ooi al ya sar wa? ⁴ E ow mee kəykubi-ti lə Lubə, oy mbè kí d'adi Lubə kadkare-ti lé uso rəm, adi dow-je liə d'uso rəm. Ngà kí go rəbi-é-ti lé, tò kadi njégugné-je ya par ə d'a kuso ya al wa?» ⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Ngon lə dow lé bá to 'ba ndo taakoo.»

Dingəm kí ji-é oy mburuki

Mat 12:9-14; Mar 3:1-6

⁶ Ndo kí rangi kí to ndo taakoo lə jipi-je ya bəy lé, Jeju isi ndó né dow-je mee kəykəwna-ti lə jipi-je ə dingəm káre kí jikol-é oy mburuki isi dan-dé-ti nɔɔ to. ⁷ Njéndó dow-je ndukun-je, k̀i Parisi-je lé, d'adi kəm-dé tò do Jeju-ti géréré kdo kadi d'oo é kinə e adi lapiya dow ndo taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta do-é-ti. ⁸ Ngà Jeju gə tagir kí mee-dé-ti. Beba e idə dingəm kí njèjikoy lé panè: 'I 'a taá dan dow-je-ti dana nè; dingəm lé ubə nangi i a taá. ⁹ Beba Jeju idə-dé panè: M'a

dəji-si ta kin koo. Né kí rá bá to tó-é kadi dow ra ndo taakoo-ti wa? Ra maji kì dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse təl-é bá to tó-é wa? ¹⁰ Ɔ oo-dé kì ta bar-é bar-é lay ngá bá təl idə dingəm lé panè: 'Surə ji-i! Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji gogi. ¹¹ Ngà njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je lé, wɔngi ra-dé n̄a adi 'naji-n̄a ta do né-ti kí kadi n'rai kì Jeju.

Jeju mbəti njéndó né-je dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Mar 3:13-19

¹² Gangi ndo-é-je-ti kinlé, Jeju ɔw do mbal-ti kdo pa ta kì Lubə ə un lo kí ndo kin lay ya pa-né ta kì Lubə. ¹³ Ngà loki lo aa lé, ɛ ba njéndó né-je liə ə mbəti-dé dɔgi gidi-é joo, ində ri-dé lə njəkɔwkulə-je; adi to ¹⁴ Simɔ kí ɛ ba-é Piyər kì ngonkɔ-é Andre, Jaki, Ja, Pilipi, Batlemi, ¹⁵ Matiye, Tomasi, Jaki kí ngon lə Alpe, Simɔ kí ba-é dow kí ta be liə to-é, ¹⁶ Jude kí to ngon lə Jaki, bá Judasi Iskariyoti kí à təl njəkun do Jeju.

¹⁷ Jeju j sə-dé do mbal-ti isi risi sə-dé nangi rəmə, ree a lo-ti kí tati rəsi kí kosi njéndó né-je liə n̄a d'a-ti; lo-é-ti kinlé to bá kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí donangi Jude-ti lay, kì bebo Jorijalem-ti, kì bebo-je kí kadi ba-ti, kì donangi Tir-ti, kì donangi Sidɔ-ti d'a-ti to. Dɛ 'ree kdo koo ta liə rəm, bá kdo kadi adi njémɔy-je d'ingə lapiya rəm to. ¹⁸ Dɛ kí ndil-je kí maji al 'ra-dé lé, d'ingə lapiya.* ¹⁹ Kosi dow-je lay ya 'sangi kadi

* **6:18** 6:18 Mar 3:7-11; Mat 4:24-25

d'odi rɔ-é, kdotalə tógi tɛɛ rɔ-é-ti rəmə, adi-dé lapiya-lapiya ya lay.

Néndó kí sɔbi dɔ njénékumə-je kɪ dow-je kí tuji à kusi dɔ-dé-ti

Mat 5:1-12

²⁰ Jɛju un kəm-é kɪ taá oo njéndó né-je liə ə panè:

Sɛi njéndoo-je bá 'toi njénékumə-je, kdotalə kɔbe lə Lubə tò kdɔ-si!

²¹ Sɛi kí ɓo isi ra-si ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je,

kdotalə bore a kusoi né ndani ndə-ndə!

Sɛi kí isi 'nɔi ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je, kdotalə bore a kogi.

²² †Sɛi kí dow-je d'osi-si kɪ ta əse 'tubə-si,

'taji-si əse 'mbati-si titi dow-je kí maji al bè

kdɔ ta lə Ngon lə dow lé bá 'toi njénékumə-je.

²³ †Kɪ gangi ndɔ-é-ti kinlé 'rai rɔnəl ə 'tiləi kole, kdotalə nékugə dɔji kí boy nɔ ya tò ngəbi-si dɔrɔ-ti nɔɔ.

Tɔgrɔ-ti ya, ka-dé-je kàrè,

ndɔki 'ra né-é kinlé kɪ njépata-je kí ta Lubə-ti bè ya tɔ.

²⁴ Ngà tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njénékingə-je,

kdotalə sɛi ingəi né kí sol mɛɛ-si ngà!

²⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi kí 'ndani ngɔsnè,

kdɔ bore rəmə ɓo à ra-si.

Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi kí isi 'kogi ngɔsnè,

kdotalə a kisi dan nékəmtondoo-ti, kɪ ta nɔ-ti.

²⁶ Tuji à kusi dɔ-si-ti, loki dow-je 'pa ta lə-si maji nɔ,

kdotalə ka-dé-je ya kàrè,
 ndɔki 'pa ta kí maji dɔ dow-je-ti kí d'ədi ta
 'panè 'to njépaata kí ta Lubə-ti tɔ!

Jeju pa ta kí dɔ ndigi njéba-je-ti

Mat 5:39-47; Ròm 12:17-21

²⁷ Ngà sɛi kí ooi ta lə-m lé, m'idə-si m'panè:
 'Ndigi njéba-je lə-si, 'rai maji kɪ njékɔsi-si ta-je,
²⁸ 'tɔri ndi-si dɔ dow-je kí njékində ndɔl dɔ-si-ti,
 'pai ta kɪ Lubə kdɔ njékulə kəm-si ndoo-je.

²⁹ Kinə dow ində mbó-i kí káre rəmə, 'təl kí
 káre adi-é bəy. Ə kinə dow uwə-i taa kubi kul lə-i
 rəmə, 'ɔgi-é taa kubi kí kàdì-i-ti al ngá. ³⁰ Dow kí
 rá-rá ya dəji-i né ə 'adi-é, ngà loki dow uwə-i taa
 nékingə-i rəmə, 'dəji go-é al ngá. ³¹ †Né kí 'ndigi
 kadi dow-je 'ra d'adi-si lé, gə-é ya 'rai adi-dé tɔ.

³² Kinə dow-je kí 'ndigi-si ya bá sɛi 'ndigi-dé tɔ lé,
 ri bá à toki piti-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè
 'ndigi njéndigi-dé-je tɔ. ³³ Kinə dow-je kí 'ra sə-
 si maji ya bá sɛi 'rai sə-dé maji tɔ lé, ri bá à toki
 piti-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ra bə ya tɔ.

³⁴ Ə kinə dow-je kí sɛi indəi mɛɛ-si dɔ-ti kí 'tunə-
 si né ə d'a kugə-si bá sɛi adi-dé lé, ri bá Lubə à
 piti-si-né wa? Njéramajal-je ya kàrè, 'tunə-nə né
 kadi d'ugə-nə né-é gogi tɔ. ³⁵ Ngà sɛi lé, 'ndigi
 njéba-je lə-si, 'rai maji ə adi dow-je 'tunə-si né
 ə 'giri kadi à kingəi gogi al. Beba nékugə dɔji-si
 à nɔ rəm, a toi ngan lə Lubə kí njékisi taá dɔrɔ-
 ti nɔ, kdɔ ɛ ra maji kí njéra oiyo al-je rəm, kɪ
 njémɛɛndul-je rəm tɔ. ³⁶ Ooi kəmtondoo lə dow-
 je titi kí Bɔbi-si isi oo-né kəmtondoo lə dow-je kin
 bə tɔ.

† 6:31 6:31 Mat 7:12

Ta kí sɔbì dɔ gangta dɔ dow-ti

Mat 7:1-5,15-22

³⁷ 'Gangi ta dɔ dow-ti al ə d'a gangta dɔ-si-ti al tɔ. Ɔri ta dɔ dow-ti ə d'a kɔr ta dɔ-si-ti tɔ; in̩əi go kɔgi adi dow-je ə d'a kiŋə go kɔgi kadi-si tɔ.

³⁸ Adi né ə d'a kadi-si tɔ. D'a kungi né takubi-ti lə-si kadi rusi ə d'a mbusi go-é maji, d'a yəki kadi ɣay nangi wur-wur, kɔɔ né kí 'mboji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mboji-né né kadi-si tɔ.

³⁹ †Jeju pa sə-dé ta kì gosta káre bəy panè: Njèkəmtɔ à ndɔr njèkəmtɔ madi-é tɔ wa? Sé d'a kungi-nə be-ti joo lay ya al wa? ⁴⁰ †Njèndó né à kitə njèndó-é né al. Ngà njèndó né kí rá-rá ya kí néndó asi-é maji lé, à titi-nə kì njèndó-é né lé ya tɔ.

⁴¹ Ban bá i oo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti rəmə, kagi kí boy kí tò kəm-i-ti kin bá i oo al wa? ⁴² Ban bá 'a kidə ngonkɔ-i panè: «Adi m'ɔr wale kí tò kəm-i-ti kin kɔgi» ə i rəmə, 'oo kagi kí boy kí tò kəm-i-ti kin al wa? I njèkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagi kí boy kí tò kəm-i-ti ya pa bəy bá 'a koo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti kɔɔ kɔr kadi-é.

Kullə ra dow bá d'a gə-é-né

Mat 12:33-37; 7:15-21

⁴³ Kagi kí maji lé, kandi-é à maji al al ə kagi kí maji al kàrè kandi-é à maji ndə al tɔ. ⁴⁴ †Kɔɔ kagi kí rá-rá ya d'a gə-é kì takul kandi-é. Dow à kijə kandi kote dɔ kagi kun-ti al; bə ya tɔ, dow à tor kandi nduu dɔ gərgəndi-ti al tɔ. ⁴⁵ †Bə ya tɔ, dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə mɛɛ-é

† **6:39** 6:39 Mat 15:14 † **6:40** 6:40 Mat 10:24,25; Jə 13:16; 15:20

† **6:44** 6:44 Mat 12:33 † **6:45** 6:45 Mat 12:34

kinlé ya à tɛɛ-né. Ə dow kí maji al kàrè, né-je kí maji al maji al kí uwə mɛɛ-é kinlé ya ɛ à tɛɛ-né tɔ. Kdɔ né-je kí mənə-nə mɛɛ dow-ti ya bá tɛɛ ta-é-ti adi-é pa.

Ta kí sɔbi dɔ təl rɔ go ta-ti

Mat 7:21-29

⁴⁶ Kdɔ ri bá 'bái-mi «'Babe, 'Babe» ya rəmə 'təli rɔ-si go ta-ti kí m'pa al wa? ⁴⁷ Dow kí rá-rá kí ree rɔ-m-ti, oo ta-je lə-m ə təl rɔ-é go-ti lé, m'a toji-si kadi ooi sé titi-nə kì dow kí ban wa: ⁴⁸ Ɛ titi-nə kì dow kí ɔw kì kində kəy rəmə, ijə bə adi uu n̄, tɛɛ dɔ ər-ti bá ində gin kəy titi; beba loki man ulə, adi pungum man ində kəy lé pungum-pungum ya, ngà kəy lé yəki al, kdɔ dow lé ində kəy lé maji. ⁴⁹ Ngà dow kí oo ta lə-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, titi-nə kì dow kí ində kəy nangray-ti ə ində gin-é maji al rəm tɔ. Beba loki pungum man ində kəy lé rəmə, tajinati nè ya tɔɔ nangi rum-rum adi kəy-é tuji tuji kí dum nati.

7

Kadmɛɛ lə njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu

Mat 8:5-13; Jə 4:46-54

¹ Loki Jeju pa ta-je kin lay adi dow-je ngá lé, ɛ təl ɔw bebo Kapernayim-ti.

² Be-é-ti kinlé njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu ɔw kì ngonnjəkullə liə káre kí rɔ-é to-é adi tò ta koy-ti, ə to ngonnjəkullə liə kí ɛ ndigi-é n̄.

³ Beba loki njəkun dɔ kuti asgar-je oo poy Jeju lé, ɛ ulə 'ngatógi-je lə jipi-je kadi d'ɔw 'ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree aji ngonnjəkullə lə n'è lé. ⁴ 'Ngatógi-je lé, d'ɔti d'ɔw rɔ Jeju-ti ə 'nɔ ta-é-ti n̄ 'panè:

Ɛ lé, tuwə kadi 'ra né kí dəji-i kinlé adi-é ya!
⁵ Kdɔtalə ɛ ndigi gin dow-je lə-ji rəm, bá ɛ ya ində kəykəwnə lə-ji adi-ji rəm tin. ⁶ Beba Jeju ɔti ɔw sə-dé, ə loki 'teɛ ngosi kə kəy liə ya rəmə, njəkun dɔ asgar-je kí bu lé ulə nam-é-je adi d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi rɔ-i kə nɔ̀ bə al, kdɔ mə lé m'tuwə kadi 'ree mɛɛ kəy-ti lə-m al.» ⁷ Gin-é kin ya bá m'a ya m'oo kí m'tuwə kɔw-né rɔ-i-ti al tɔ. Ngà i 'pa ta káre-rè ya par ə ngonnjəkullə lə-m lé à kingə lapiya. ⁸ Kdɔtalə mə kə dɔ-m m'isi gin tɔgi-ti lə dow-je kí dɔ-m-ti rəm, m'ɔw kə asgar-je gin tɔgi-ti lə-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ kí káre m'panè: «'Ɔw!» ə ɔti ɔw. Ə kinə m'idə ɛ kí rangi m'panè: «'Ree!» ə ɔti ree. Ə kinə m'idə ngonnjəkullə lə-m m'panè: «'Ra né kin» ə ɔti ra né-é. ⁹ Loki Jeju oo ta-je kí ɛ pa kin bə lé, piti-é ə təl kəm-é kə rɔ kosi dow-je-ti kí d'un go-é bá idə-dé panè: M'idə-si m'adi ooi; dɔnangi israyel-ti ya kàrè m'ingə ko kadmɛɛ kí tanə bə kin nja káre al bəy! ¹⁰ Loki dɛ kí njəkun dɔ asgar-je ulə-dé lé, 'təl 'ree kəy gogi rəmə, ngonnjəkullə kí rɔ-é to-é lé, dɛ d'ingə-é isi kə lapiya kare ngá.

Jeju adi basa kí bebo Nayin-ti tɔsi ndəl

¹¹ Go-ti, Jeju ɔti ɔw ki mɛɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Nayin. Njéndó né-je liə rəm, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'uwə siə rəbi. ¹² Loki Jeju ree teɛ ngosi kə tarəbi kɔw mɛɛ bebo-ti ya rəmə, dow-je d'un nin d'isi d'ɔw-né ki bada. To nin ngon kəl lə dené kí njəngɔwkoy káre bə. Kosi dow-je kí mɛɛ bebo-ti kí 'tò nduy-nduy ya 'dan dené lé bul-bul. ¹³ Beba loki 'Babe Jeju oo dené lé rəmə,

ta ò mee-é kɔɔ ta liə adi idə-é panè: 'Nɔ al ngá!
 14 Go-ti, Jeju ɔti ki kete ɔdi rɔ kesi yo lé, ə də kí d'un kesi lé 'təl d'ə nangi ə Jeju panè: Basa, m'un ndu m'adi-i, 'i taá. 15 Loki ɛ pa bè rəmə, dow kí oy lé, i isi taá ə pa ta. Go-ti, Jeju ulə-é ji kɔ-é-ti. 16 Dow-je lay ya bəl ində bandi-dé gangi adi d'osi gaji Lubə 'panè: Dow kí boy kí to njəpata kí ta Lubə-ti ya tɛɛ kɔy dan-ji-ti nè rəm, Lubə ree ilə kəm-é dɔ dow-je-ti liə rəm tɔ. 17 Ta kí dow-je 'pa dɔ Jeju-ti kinlé taa lo kí dɔnangi Jude-ti lay rəm, bá taa lo-je lay kí gəə dɔ dɔnangi Jude rəm tɔ.

*Jə kí njèra dow-je batəm ulə kullə dəji ta Jeju
 Mat 11:2-19*

18 Njéndó né-je lə Jə kí njèra dow-je batəm d'or poy né-je kinlé, d'adi Jə oo. 19 Beba ɛ ba dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə ulə-dé rɔ 'Babe-ti kadi 'dəji-é 'panè: I ya bá 'to dow kí tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa?

20 Dingəm-je kinlé 'ree 'tɛɛ rɔ Jeju-ti ə d'idə-é 'panè: Jə kí njèra dow-je batəm bá ulə-ji rɔ-i-ti kadi j'dəji-i j'oo sé i ya bá 'to dow kí tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa?

21 Loki d'ə rɔ Jeju-ti lé, njémɔy-je, kɔ njéməti-je nɔ ya Jeju adi-dé lapiya rəm, tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá njékəmtɔ-je kàrè adi kəm-dé oo lo rəm tɔ 22 Beba dow-je kí Jə ulə-dé lé, Jeju ilə-dé-ti panè: Né-je kí ooi kɔ kəm-si, kɔ ta-je kí ooi kɔ mbi-si lé, ɔwi ɔri poy-é adi Jə lé toki njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, njéməti-je 'njiyə maji rəm, njébanji-je kàrè banji lə-dé ur adi d'aa njay rəm, njémbitɔ-je d'oo ta rəm, dow-je kí d'oy kàrè 'tɔsi 'ndəl rəm, bá njéndoo-je kàrè mbɛ Poyta kí

Maji usi mbi-dé-ti rəm to. ²³ Dow kí m'təl gin kusi liə al bá to njènékumə!

²⁴ Loki dow-je kí J̄a ulə-dé 'təl d'ow rəmə, Jeju pa ta kí dɔ J̄a-ti adi kosi dow-je panè: To ri bá owi diləlo-ti ooi wa? To tuwətógi kí yəl isi ow siə yó-je kí nè-je kin bá owi ooi wa? ²⁵ Kinə bè al, ngà to ri ya bá owi ooi wa? To dow kí tulə kubi-je kí kuré-kuré rɔ-é-ti bá owi ooi-é wa? Ngà, lé to ɛ kàrè, de kí 'tulə kubi-je kí là-é n̄a-n̄a k̄i de kí d'isi dan nékingə-je-ti mburuki-mburuki bè kinlé, d'isi mee kəy-ti lə ngar-je yó rəm. ²⁶ Ngà se to ri ya daná bá owi ooi wa? To njèpata kí ta Lubə-ti bá owi ooi-é wa? Tɔgrɔ-ti, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-ti say bəy. ²⁷ Kdɔ to J̄a kin bá ndɔki 'ndàngi ta kí dɔ-é-ti 'panè: Yən, ma Lubə m'ulə njèkilə mbɛ lə-m n̄ɔ-i-ti kete, kdɔ kad̄i ow ra rəbi lə-i adi-i.

²⁸ Jeju ilə dɔ-ti panè: M'a kidə-si; dan dow-je-ti lay kí dené-je d'oji-dé lé, ɛ kí to dow kí boy itə J̄a ya goto. Bè ya kàrè, dow kí ndɛ bè mee kɔbe-ti lə Lubə lé, boy itə-é. ²⁹ †Njétaalambo-je, k̄i dow-je lay kí d'oo ta ndó lə J̄a, bá 'ree d'adi ra-dé batəm lé, 'gə kí Lubə to njèra né kí njururu.

³⁰ Ngà Parisi-je, k̄i njéndó dow-je ndukun-je 'mbati kɔji ra-je lə Lubə kí tò kdɔ ta lə-dé, adi d'adi J̄a ra-dé batəm al.

³¹ Ná bá m'a kun-é kɔji-né dow-je kí ngosnè kan wa? De titi-n̄a k̄i n̄a-je ón wa? ³² De 'titi-n̄a k̄i ngan-je kí d'isi pandangi lo-ti bá 'ba-n̄a ə 'pa-n̄a ta 'panè:

† 7:29 7:29 Mat 21:32; Luk 3:12

«J'kɔl nal kàrè 'ndami-né al rəm, bá j'usi pa nɔ
yo kàrè 'nɔi-né al rəm.»

³³ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: M'pa bè kɔɔ loki Jɔ
kí njèra dow-je batəm ree, bá uso né al rəm, ay
yibi al rəm lé, səi 'pai-nè: «To dow kí ndil kí maji
al ra-é.» ³⁴ Ngà Ngon lə dow ree bá uso-je, ay-je
rəmə, səi 'pai-nè: Ɛ kanlé uso né bore ngay rəm,
to njəkay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kɔ
njéramajal-je rəm. ³⁵ Ngà dow-je lay kí njétəl rɔ-
dé go ta-ti lə Lubə lé, 'gə kí gosi lə Lubə to gosi
kí tɔgrɔ-ti ya.

*Ta kí sɔbi dɔ Jeju kɔ dené kí njéramajal
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Jɔ 12:1-8*

³⁶ Parisi káre bè kí ri-é lə Simɔ, ɔa Jeju kadi
ɔw uso né. Beba ɛ ɔti ɔw ɔe lə Parisi lé ə isi ta
nékuso-ti. ³⁷ †Rəmə dené káre kí to njéramajal
isi mɛɛ bebo-ti kin nɔɔ. Loki dené lé, oo kí Jeju isi
uso né ɔe lə Parisi kinlé nɔɔ rəmə, ɛ un ku kí ubi
kí ɔti maji rusi mɛɛ-é, kí to ku kí 'ra kí ər kí 'ɔa-
é «albatrə», ³⁸ ree isi-né nangi nja Jeju-ti go-é-ti
gogi. Ɛ nɔ adi man kəm-é ndogi nja Jeju suki-suki
ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né ə tɔn nja-é lé rəm, bá ur
ubi kí ɔti maji lé titi rəm tɔ. ³⁹ Loki Parisi kí njəba
Jeju lé, oo né kin bè rəmə pa mɛɛ-é-ti panè: Kinə
dingəm kin to njèpata kí ta Lubə-ti ya lé, ɛ à gə
dené kí isi ɔdi rɔ-é kinlé rəm, bá à gə kí dené
kinlé to njéramajal rəm tɔ. ⁴⁰ Beba Jeju un ta
panè: Simɔ, m'ɔw kɔ ta nè kadi m'idə-i. Simɔ
ilə-é-ti panè: Njèndó dow-je né, 'pa. ⁴¹ Beba Jeju
panè: Dingəm káre bè kí to njèkində là tunə-ti,

† 7:37 7:37 Mat 26:7; Mar 14:3; Jɔ 12:3

ow kì kurə liə dɔ dow-je-ti joo. E kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ bɔmɪ ə ɛ kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ kɔrmɪ tɔ. ⁴² Loki dɛ d'ow kì né kí kadi d'ugə-né al lé, ɛ ra sə-dé maji adi ɔr kurə lé kɔgi dɔ-dé-ti joo lay. Nà dan-dé-ti bá à ndigi njèkində là tunə-ti lé tɔy madi-é wa? ⁴³ Simɔ ilə-é-ti panè: E kí njèkində là tunə-ti ɔr kurə kí nà dɔ-é-ti kɔgi kinlé, m'gir kí à tɔ ɛ bá à ndigi njèkində là tunə-ti lé nà. Bɛba Jeju panè: E ya é 'pa maji tin! ⁴⁴ Go-ti, Jeju təl kəm-é ki rɔ dené-ti lé ngá bá idə Simɔ lé panè: 'Oo dené kinlé maji! M'ree kəy lə-i ya é adi-m man m'togi-né nja-m al. Ngà dené kinlé, man kəm-é ndogɪ nja-m suki-suki bá təl bɔr kì bəl dɔ-é. ⁴⁵ I uwə-m kì kàdì-i-ti al, ngà dené kinlé, kí low nɔ kí m'ree kəy kin ya, ɛ isi ká tɔn nja-m-ti ya par-par ɛn. ⁴⁶ I ur ubi dɔ-m-ti 'un-né ta-m al, ngà dené kinlé, ɛ ur ubi kí ɛti maji ya nja-m-ti un-né ta-m. ⁴⁷ Gin-é kin bá m'idə-i, majal-je liə kí nà kí toki kiŋə go-é kɔgi kadi-é kin bá, ɛ ndigi-m-né nà tin. Ngà dow kí majal-je liə toki kiŋə go-é kɔgi nà al lé, ɛ ndigi-m nà al ya tɔ. ⁴⁸ Go-ti, Jeju idə dené lé panè: Majal-je lə-i toki kiŋə go-é kɔgi! ⁴⁹ Rəmə dɛ kí d'isi ta nékuso-ti natì kì Jeju lé 'pa ta mɛɛ-dé-ti 'panè: E kanlé to dow kí ban ya bá ow mbing ya oo rɔ-é kì njèkiŋə go majal-je lə dow-je kɔgi bəy tin wa? ⁵⁰ Ngà Jeju idə dené lé panè: Kadmɛɛ lə-i aji-i, 'ow kì lapiya!

8

Dow-je kí njédan Jeju lo kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti

¹ Go ndo-je-ti kinlé, Jeju ow kì nganbe-je kì bebo-je ow ndó dow-je ta læ Lubə, bá ilə mbe Poyta kí Maji kí sobi do kɔbe læ Lubə rəm to. ² †Njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo d'ow siə nati rəm, dené-je kí dan-ti-je kí ndoki ɛ tubə ndil-je kí maji al do-dé-ti kì de kí mɔy-je kí gay-gay ra-dé bá ɛ adi-dé lapiya lé kàrè, d'ow siə nati to. De bá 'to: Mari kí ba-é Mari kí Magdala kí ndoki Jeju tubə ndil-je kí maji al siri do-é-ti kɔgi lé rəm, ³ Jan kí to ne Suja kí to njəkoo go né-je læ Ngar Erodì rəm, Sujan rəm, bá dené-je kí rangi nɔ́ kí 'to njera sə-dé kì nékingə-dé-je rəm to.

Gosta kí sobi do njèkilə ko

Mat 13:1-23; Mar 4:1-9

⁴ Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy d'ì kì bebo-je kí gay-gay 'ree 'kəw-nɔ́ rɔ Jeju-ti lé, ɛ idə-dé gosta kin panè:

⁵ Njèndɔr ow kdo kilə ko liə. Loki ɔ́ ilə rəmə, kɔɔ né kí dan-ti-je tusi do rəbi-ti adi dow-je mbəjrə nja-dé-ti ə yəl-je kí 'nar taá 'ree 'tú lé-
lé. ⁶ Kɔɔ né kí nɔ́-je tusi do ər-ti; loki ubə rəmə, tuti kurum kdɔtalə ingə lo kí sol al. ⁷ Kɔɔ né kí madi-je tusi dan kun-je-ti; loki ubə rəmə kun tɔgi siə nati adi ɔ́ rɔ do-ti gégégé. ⁸ Ngà kɔɔ né kí nɔ́-je tusi nangi-ti kí maji; loki ubə rəmə, ɔr do-é; do-é káre ya kɔɔ-é ra-ti bu-bu. Loki Jeju pa ta kin bè rəmə, ilə bobì ndi-é nangi panè: Dow kí mbi-é tò nɔ́ kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé! ⁹ Bəba njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Se gosta kinlé, kɔr meɛ-é to ri wa? ¹⁰ Jeju idə-dé

† 8:2 8:2 Mat 27:55,56; Mar 15:40,41; Luk 23:49

panè: Səi lé, né-je kí tò lo ɓɔɔ-é-ti sɔbi dɔ kɔɓe lə Lubə lé toki tɛɛ kɪ dɔ-é kadi-si. Ngà dow-je kí rangi lé, toki kidə-dé kɪ gosta kɔɔ kadi lé d'oo lo kàrè d'oo kɪ koo ya ndə bè rəm, bá lé d'oo ta kàrè kadi 'gə mɛɛ-é al rəm tɔ.

Kɔrmɛɛ gosta kí sɔbi dɔ njèkilə ko

¹¹ Ooi bè, kɔrmɛɛ gosta lé ɛn: Ko né lé, to ta lə Lubə. ¹² Dɔ rəbɪ kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow-je kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, Sú ree ɔr mɛɛ-dé-ti kɔgi, nè d'a kɪ kadi mɛɛ-dé kɔɔ kaji-né. ¹³ Kɔɔ né kí tusi dɔ ɛr-ti lé, to dɛ kí loki d'oo ta lə Lubə ə 'taa kɪ rɔnəl ya, ngà kulə bá ulə njirə mɛɛ-dé-ti al; adi d'adi mɛɛ-dé kɪ mbɔr al; ə loki kɔ-je ree tɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, dɛ 'tusi kadmɛɛ lə-dé d'inə kɔgi. ¹⁴ Dan kun-je kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, ngà loki d'ɔti d'ɔw rəmə, mɛɛ kɔ kókókə-je, kɪ ɓo nékingə-je, kɪ ɓo né-je kí dɔnangi-ti nè ɔ be dɔ-dé-ti adi kadmɛɛ lə-dé lé kandi-é goto. ¹⁵ Ngà nangi kí maji kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə ndigi dɔ-ti ndigi kí tɔgrɔ-ti rəm, d'uwə rɔ-dé ngə mɛɛ-é-ti adi kandi kadmɛɛ lə-dé tò.

Gosta kí sɔbi dɔ lampi

Mar 4:21-25

¹⁶ †Dow ində pər lampi-ti ə à səbi ngó dɔ-ti al ngá; bá à kində gin tɪrə-ti al rəm; ngà à nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá, kɔɔ kadi dow-je kí d'ɔw mɛɛ kəy-ti d'oo ndógi-é. ¹⁷ †Kɔɔ né kí dow ɓɔɔ kí à ree tò ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, né kí dow ra kɪ gidi ngəy kí à toki gə al ya goto rəm, bá kí à

† **8:16** 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 † **8:17** 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2

toki tee-né ndaa-ti rəsi al ya goto rəm to. ¹⁸ †Ooi maji, loki isi ooi ta lé, indəi mbi-si maji ya ooi-né, kdɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, ngà dow kí né liə goto lé, né kí ɛ gir panè to 'lə-n'è kin ya kàrè d'a taa ji-é-ti.

Ta kí sɔbi dɔ kɔ Jeju kɔ ngankɔ Jeju-je
Mat 12:46-50; Mar 3:31-35

¹⁹ Kɔ Jeju kɔ ngankɔ-é-je 'ree rɔ-é-ti; ngà lo kadi d'ingə-é goto, kdɔ kosi dow-je d'uti lo kéké. ²⁰ Beba d'idə-é 'panè: Kɔ-i kɔ ngankɔ-i-je d'a ta-ti ndaa-ti nɔɔ, 'ndigi koo-i. ²¹ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-ti kin bá 'to kɔ-m-je kɔ ngankɔ-m-je.

Jeju ndangi yəlbo adi lo tò ndingi
Mat 8:23-27; Mar 4:35-41

²² Ndo káre bə, Jeju al mee tò-ti kɔ njéndó né-je liə bá idə-dé panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.» Beba de d'oti d'ow. ²³ Loki 'nəl tò d'isi d'ow rəmə, Jeju tò bi ə yəlbo ubə-dé nangi busi, ulə mbi-mbi dɔ ba-ti, man ɔw kɔ rusi tò, adi de d'isi ta tuji-ti. ²⁴ Beba 'ngəsi kɔ rɔ Jeju-ti 'ndəl-é panè: «Njéndó dow-je né, njéndó dow-je né, ko-ji à tɔɔ boo!» Loki Jeju tee kəm-é lé, ɛ ndangi yəl-je kɔ pungum man-je adi 'taa koo adi lo təl tò ndingi. ²⁵ Go-ti, Jeju dəji-dé panè: Kadmee lə-si tò rá wa? Ngà njéndó né-je rəmə, né kí ra né lé, ra-dé bəl nɔ rəm, ɔr ndil-dé rəm, adi 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: Kay! Dow kanlé, to dow kí ban wa? Ooi, yəl-je kɔ man-je kàrè, ɛ ndangi-dé rəmə de 'təl rɔ-dé go ta-ti liə!

† 8:18 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-ti
Mat 8:28-34; Mar 5:1-20

²⁶ De 'gangi babo d'ow donangi Gerasa-ti kí sobi dɔ-nā kí donangi Galile. ²⁷ Loki Jeju i mee tɔ-ti ur nangi ya rəmə, dingəm káre kí mee bebo-ti nɔɔ, kí to dingəm kí ndil-je kí maji al 'ra-é, i ree rɔ-é-ti. Dingəm kinlé, ulə kubi rɔ-é-ti al ya low nu, bá tɔ kəy al rəm; ngà lo tɔ-é tɔ dɔbadi-je-ti.

²⁸ Loki oo Jeju rəmə, ur kɔɔl, usi nja-é-ti bá ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Jeju, Ngon lə Lubə kí njəkisi taá dɔrɔ-ti nu, 'ge ri rɔ-m-ti wa, m'nɔ ta-i-ti, 'ra-m maji al al. ²⁹ Dingəm lé pa bè, kdotalə Jeju ndangi ndil kí maji al lé kadi-é tee mee-é-ti kɔgi. Ndil kí maji al kinlé isi mee dingəm-ti kin low nu, adi d'ilə sil ji-é-ti-je kɔ nja-é-ti-je ya, ngà ɛ tuwə gangi kɔgi kɔgi. Ndil kí maji al lé, ɔsi-é ɔw siə diləlo-je-ti. ³⁰ Jeju dəji-é panè: Ri-i lə nā wa? E panè: Ri-m lə «kosi-je.» E pa bè, kdotalə ndil-je kí maji al 'nā mee-é-ti. ³¹ Ndil-je kí maji al kinlé, 'nɔ ta Jeju-ti kɔ kadi un ndu adi n'owi bolebe-ti kí sɔy-é goto kin al. ³² Loki d'a-ti kinlé, kosi kɔsɔngi-je d'a d'uso né dɔ mbal-ti ngɔsi nɔɔ. Beba ndil-je kí maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi inə-dé adi n'owi mee kɔsɔngi-je-ti, ə Jeju ndigi sə-dé tɔ. ³³ Ndil-je kí maji al lé, 'tee mee dingəm-ti lé, 'tur mee kɔsɔngi-je-ti, adi kɔsɔngi-je lé 'təti-nā yipi kàdɔ mbal-ti taá 'tusi babo-ti 'nduy man. ³⁴ Loki njéngəm kɔsɔngi-je d'oo né kí ra né kin bè lé, d'ay d'ow d'or poy-é mee bebo-ti rəm, mee nganbe-je-ti rəm. ³⁵ Beba dow-je d'ow kɔ koo né kí ra né lé; loki d'ow 'tee rɔ Jeju-ti rəmə d'ingə dingəm kí ndil-je kí maji al 'tee mee-é-ti kɔgi lé,

isi nja Jeju-ti; ulə kubi rɔ-é-ti rəm, təl isi maji kare rəm, adi bəl ində bandi-dé gangi. ³⁶ Dow-je kí d'oo né-je kí ra né kin kì kəm-dé lé, d'idə-dé kəm rəbi kí dingəm kí ndil-je kí maji al d'isi mee-é-ti ingə-né lapiya lé. ³⁷ Go-ti, dow-je kí donangi Gerasa-ti lay ya bəl ində bandi-dé gangi, adi 'dəji Jeju kadi inə-dé ə ɔw rangi.

Beba Jeju al mee tò-ti kɔ kosi təl gogi. ³⁸ Rəmə, dingəm kí ndil-je kí maji al 'teɛ mee-é-ti kɔgi lé, nɔ ta Jeju-ti kadi n'ɔw siə. Ngà Jeju tubə-é panè: ³⁹ 'Təl 'ɔw bee lə-i gogi, 'ɔw 'ɔr poy né-je lay kí Lubə ra sə-i kin. Beba dingəm lé ɔw ɔr poy né-je kí Jeju ra siə kin lay adi ta-é sane kì mee bebo lay.

*Ta lə ngon lə Jayrusi kí dené kí tɔsi ndəl
kì ta lə dené kí məsi ree rɔ-é-ti
Mat 9:1,18-26; Mar 5:21-43*

⁴⁰ Loki Jeju təl ree ngangi ba-ti kí Galile gogi lé, kosi dow-je d'uwə-é ki rɔ-dé-ti, kdɔtalə də lay ya d'ə d'ingi-d'ingi d'ə 'ngəbi-é. ⁴¹ Lo-é-ti kinlé, dingəm káre ri-é lə Jayrusi ree rɔ Jeju-ti. Jayrusi lé to 'boy kí dɔ kəykəwnə-ti lə jipi-je. Ǝ ree usi nja Jeju-ti nɔ ta-é-ti kadi ɔw siə mee kəy-ti liə. ⁴² Kdɔtalə ngon-é kí dené kí káre-rè kí à ra bal dɔgi gidi-é joo je bè tɔ oy kəy nɔɔ. Loki Jeju isi ɔw siə kì bee lé, kosi dow-je d'ul-nə go-é-ti mbuu, adi mbore-é yó-je kì nè-je.

⁴³ Rəmə dené káre kí məsi ree rɔ-é-ti bal dɔgi gidi-é joo ə dan-dé-ti nɔɔ. Ǝ tuji nékingə-é lay kɔgi be lə dɔktur-je kàrè, dow kí asi kadi-é lapiya goto. ⁴⁴ Dené lé teɛ gidi Jeju-ti ree ɔdi rɔ takubi liə, rəmə tajinatì nè ya gin məsi liə gangi dɔsi.

⁴⁵ Jeju dɔ̀ji panè: Nà ɔ̀di rɔ-m wa? Rəmə dow-je lay ya 'naji, bá Piyər idə-é panè: Njèndó dow-je né, kosi dow-je kí d'ilə-nà 'gəə dɔ-i é d'ul-nà dɔ-i-ti mbuu, 'mbor-i yó-je kí nè-je kin ya i 'dɔ̀ji dow kí ɔ̀di rɔ-i bəy wa? ⁴⁶ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: Dow ɔ̀di rɔ-m nɔ̀ɔ. Kdɔtalə m'gə kí tógi kí rɔ-m-ti tɛɛ. ⁴⁷ Loki dené oo kí gin-n'ɛ tɛɛ lé, ɛ dadi par-par usi nja Jeju-ti pa ta rəsi takəm dow-je-ti ɔr-né gin né kí ɔ̀di-né rɔ Jeju lé rəm, idə-dé-né kəm rəbi kí ingə-né lapiya tajinati nè lé rəm tɔ. ⁴⁸ Beba Jeju idə-é panè: Ngon-m kí dené, kadmɛɛ lə-i aji-i; 'ow kɪ lapiya.

⁴⁹ Loki Jeju a pa ta bè ya bəy rəmə, dow i mɛɛ kəy-ti lə Jayrusi kí to njəkun dɔ kəykəwnà lə jipi-je lé, ree idə-é panè: Ngon-i kí dené lé uwə ta-é nati, ɛn é 'ndɔ̀ji njèndó né dow-je lé al ngà! ⁵⁰ Ngà loki Jeju oo ta kinlé, ɛ idə Jayrusi lé panè: «'Bəl al, mɛɛ-i ya 'adi-m par ə ngon-i kí dené lé, à kingə lapiya.» ⁵¹ Loki Jeju ɔw tɛɛ bə lə Jayrusi lé, ɛ adi dow kí rangi ɔw siə kəy al, ngà Piyər tɔ, Jà tɔ, Jaki tɔ, bobɪ ngon-je kɪ kɔ̀ ngon lé tɔ bá d'ow siə kəy. ⁵² Dow-je lay kí d'isi dɔ ngon-ti lé, d'isi ta nɔ̀-ti, kɪ ta ndingə rɔ-ti. Beba Jeju idə-dé panè: 'Nɔ̀i al! Ngon kí dené lé oy al, ngà tò bi kɪ tò. ⁵³ Rəmə dɛ 'sɔki Jeju, kdɔtalə 'gə kí ngon kí dené lé oy. ⁵⁴ Ngà Jeju uwə ji ngon lé bá pa ta kɪ ndi-é kɪ boy panè: Ngon, i taá! ⁵⁵ Beba ngon kí dené lé tɔsi ndəl ə i taá tajinati nè ya! Ə Jeju un du kadi d'adi-é né uso! ⁵⁶ Né kí ra né kinlé, ɔr ndil njékoji ngon kí dené kinlé. Ngà Jeju ndəji-dé kdɔ kadi 'pa d'adi dow oo al.

9

Jeju ulə njékowkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo
Mat 10:1-9,11-14; Mar 6:7-13

¹ Jeju ba njékowkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə adi-dé tógi rəm, adi-dé tarəbi kadi 'tubə ndil-je kí maji al lay dɔ dow-je-ti rəm, bá kadi d'adi lapiya njémɔy-je rəm tɔ. ² Ngà bá ulə-dé kadi d'ilə mbɛ kɔbɛ lə Lubə rəm, bá kadi d'adi lapiya njémɔy-je rəm tɔ. ³ Ɛ idə-dé panè: Kow-si mba kinlé, uni né madi ji-si-ti al, uni salangi al rəm, uni mbu kow mba al rəm, uni mbə al rəm, uni là al rəm, bá ɔyi kubi kí rɔ-si-ti joo-joo al rəm. ⁴ Mɛɛ kəy kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, ɛ ya isi-ti sar kadi ji-né. ⁵ ††Ngà lo lay kí dow-je 'mbati kuwə-si ki rɔ-dé-ti rəmə, 'tɛɛi mɛɛ bebo-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔgi kadi tɔji kí ta tò dɔ-dé-ti. ⁶ Njékowkulə-je d'ow kí dɔ bɛ-bɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, d'adi lapiya njémɔy-je kì lo-lo rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ né kí ndɔji Erodi n̄a
Mat 14:1-2; Mar 6:14-16

⁷ †Né-je kí ra né lé, loki njèkɔbɛ Erodi oo ta-é rəmə, ndɔji-é n̄a. Kdɔtalə dow-je madi 'panè: «To J̄a bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁸ Dɛ kí n̄a-je 'panè: «To Eli bá ree» ə dɛ kí rangi 'panè: «To dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁹ Ngà Erodi rəmə panè: «J̄a lé, ndɔki m'adi 'gangi dɔ-é, ngà to n̄a bəy bá dow-je d'isi 'pa ta-je kí bə kin dɔ-é-ti

† 9:5 9:5 Knj 13:51 † 9:5 9:5 Luk 10:4-11 † 9:7 9:7 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19

ɓá m'oo m'oo ɓøy tin wa?» Ɖ ɛ sangi kadi n'oo dowbé lé.

*Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Jq 6:1-14*

¹⁰ Loki njékɔwkuɓe 'təl 'ree rəmə, d'ɔr poy né-je lay kí 'ra lé d'adi Jeju. Ɖ ɔr-dé go-é-ti ɔr-né rɔ-é kɔ́ kár-é kəl ɓebo Betsayda-ti bè. ¹¹ Ngà kosi dow-je 'gə, adi d'ow go-é-ti. Jeju uwə-dé kɔ́ rɔ-é-ti ə pa ta kí ɓɔbi dɔ kɔ́be lə Lubə adi-dé rəm, dɛ kí d'ow ndoo kingə lapiya rəmə, ɛ adi-dé lapiya to.

¹² Ngà loki kàdɔ́ isi ur lé, njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo 'ree rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: 'Ɖsi kosi dow-je kanlé adi d'ow nganɓe-je-ti, kɔ́ kəylo-je-ti kí tɔ́ ngɔsi-ngɔsi kadi d'ingə nékuso-je, kɔ́ lo tɔ́-je, kdɔ́ lo kí j'ajɔ́-ti nè kinlé to diləlo. ¹³ Ngà Jeju idə-dé panè: «Səi ya adi-dé né d'uso.» Dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'ow kɔ́ mbə mi kɔ́ kanji joo-rè ya par. Dɔmaji, kadi jɛ ya j'ow j'ndogi nékuso j'adi dow-je kin lay je bè tá.» ¹⁴ Dɛ 'pa bè kdɔtalə dingəm-je ya kɔ́r-dé à ra budɔgi lo mi je bè. Jeju idə njéndó né-je lé panè: «Uwəi dow-je adi d'isi nangi kɔ́rmi kɔ́rmi je bè.» ¹⁵ Dɛ 'ra bè ya tɔ́, adi d'adi dow-je d'isi nangi lay.

¹⁶ Jeju taa mbə kí mi kɔ́ kanji kí joo lé, itə kəm-é kɔ́ dɔrɔ́-ti ra oiyo Lubə dɔ-ti, ɓá gángi danɔ́ adi njéndó né-je kadi 'ləbi kosi dow-je. ¹⁷ Dɛ lay ya d'uso né 'ndan ndə́-ndə́; adi d'oy dɔdum-é-je kí nəy rusi kàrè dɔgi gidi-é joo.

*Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é
Mat 16:13-28; Mar 8:27-31*

18 Ndo káre bè, Jeju or rɔ-é kì kár-é pa ta kì Lubə ə njéndó né-je liə d'ow siə nati ngá bá ɛ dəji-dé ta panè: «Kosi dow-je lé 'panè m'to ná wa?» 19 †Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Dow-je kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Jə kí njèra dow-je batəm”, ə dɛ kí ná-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dɛ kí rangi bəy 'panè: “I 'to dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.”» 20 †Ngá Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mə m'to ná wa?» Piyər ilə-é-ti panè: «I 'to Kristi*.» 21 Jeju ndəji-dé nə kadi 'pa ta-é d'adi dow al.

Jeju pa ta kí do koy-é-ti kì tɔsi ndəl-ti liə
Mat 16:21-28; Mar 8:31-33

22 Jeju təl ilə do-ti panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kɔ nə; 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kì njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je d'a mbati-é, d'a tɔl-é, ngá ndo kí njèkungi-ti mutə rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» 23 †Bəy bá ɛ idə-dé lay panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti kì ndo-é ndo-é ə un go-m. 24 †Kdo dow kí rá-rá kí ndigi kaji rɔ-é lé à tuji rɔ-é, ngá dow kí ilə rɔ-é kɔgi kdo ta lə-m bá à kaji rɔ-é. 25 Kadi dow ingə né-je kí dɔnangi-ti nè lay ə daji rɔ-é tuji əse ɛ ya tuji rɔ-é lé, maji-é to ri wa? 26 Kdɔtalə dow kí ra rɔsol do-m-ti, kì do ta-je-ti lə-m lé, loki Ngon lə

† **9:19** 9:19 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **9:20** 9:20 Jə 6:68,69 * **9:20** 9:20 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbati-é.
 † **9:23** 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 † **9:24** 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jə 12:25

dow à ree dan riɓa-ti liə, k̀i dan riɓa-ti lə Bɔbi-é, k̀i 'lə malayka-je kí d'aa njay lé, ɛ̀ à ra rɔsɔl dɔ-é-ti ya tɔ. ²⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow-je madi dan dɛ-ti kí d'ɔ̀ nè kinlé, d'a koo kɔ̀be lə Lubə lé, ɓəy ɓá d'a koy.»

Rɔ Jeju mbəl

Mat 17:1-9; Mar 9:2-10; 2Pi 1:16-18

²⁸ Asi ndɔ jinɔy joo je bè go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, ɛ̀ ɓa Piyər, k̀i Jɔ, k̀i Jaki adi d'ow siə ə al dɔ mbal-ti kɔ pa ta k̀i Lubə. ²⁹ Loki ɛ̀ isi pa ta k̀i Lubə lé, takəm-é mbəl tɔ gay ə kubi-je liə təl nda mbəy-mbəy ə ndɔy ngilingi-ngilingi. ³⁰ Rəmə tajinati nè ya dingəm-je joo d'ɔ̀ d'ɔ̀ji ta k̀i Jeju. To Moiyiji k̀i Eli kí 'tɛɛ kɔy, ³¹ rɔ-dé ɔ̀ njoy-njoy adi lo ndógi doo ə d'ɔ̀ d'ɔ̀ji ta k̀i Jeju dɔ koy-ti kí ɛ̀ à kɔw koy ɓebo Jorijalɛm-ti kɔ tɔl-né ta kullə liə. ³² Piyər k̀i madi-é-je lé, 'tò ɓi d'adi dan-dé oy rəgi-rəgi; ngà loki 'tɛɛ kəm-dé rəmə d'oo ndógi lə Jeju rəm, d'oo dingəm-je joo kí d'ɔ̀ rɔ-é-ti lé rəm tɔ. ³³ Loki dingəm-je kí joo kinlé d'isi d'inə Jeju kɔ kɔw rəmə, Piyər idə-é panè: Njèndó dow-je né, maji nɔ̀ kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai kəykubi mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyiji ə káre à to 'lə Eli tɔ. Piyər gə mɛɛ ta kí ɛ̀ ɔ̀ pa lé al. ³⁴ Loki ɔ̀ pa ta lé bè ya rəmə, kilndi ree səbi dɔ-dé-ti ripi. Loki kilndi səbi dɔ-ti lé, ɓəl ində bandi njèndó né-je gangi. ³⁵ ††Rəmə dan kilndi-ti lé, ndi dow ɓa panè: Ɛ̀ kinlé, to ngon-m, m'mbəti-é; ooi ta liə. ³⁶ Ngà go

† **9:35** 9:35 Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **9:35** 9:35 2Pi 1:17,18

ndi dow-ti kí ßa lé rəmə, d'oo Jeju ya ą k̀ kár-é. Njéndó né-je d'adi ta-dé tò k̀ mundi-é ə mɛɛ ndə-é-je-ti kinlé, dɛ d'ɔr poy né kí d'oo kin d'adi dow al.

Jeju adi lapiya ngon kí ndil kí maji al isi mɛɛ-é-ti

Mat 17:14-21; Mar 9:14-29

³⁷ Lo aa go-ti, loki d'j do mbal-ti d'isi risi nangi lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'tilə kəm Jeju; ³⁸ rəmə dan kosi dow-je-ti lé, dow káre pa ta boy-boy panè: Njéndó dow-je né, m'ra-i kɔgri ya, ilə kəm-i do ngon-m-ti adi-m, kdɔtalə ɛ to ngon-m kí káre-rè. ³⁹ Taá-taá ya ndil kí maji al uwə-é rəmə, tajinati nè ya ra-é adi nɔ boy-boy, siki-é k̀ tógi-é tógi-é adi əm ta-é j puki-puki, adi-é k̀ nɔ ə inə-é kalangi al, adi toki dow kí oy bè ⁴⁰ M'ra ndoo ta njéndó né-je-ti lə-i kadi 'tubə ndil lé də-é-ti kɔgi ya, ngà dɛ d'asi al. ⁴¹ Beßa Jeju panè: Səi ko dow-je kí njémɛɛngə-je k̀ njémɛɛndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban ßəy wa? M'a kisi də-ti sə-si asi kaglo ban ßəy wa? Go-ti, təl idə bɔbi ngon lé panè: 'Ree k̀ ngon-i lé nè bè. ⁴² Loki ngon lé isi ree rəmə, ndil kí maji al lé, ɔsi-é ilə-é nangi ə siki-é nɔ, ngà Jeju ndangi ndil kí maji al lé, ə adi ngon lé lapiya, ßá təl ulə-é ji bɔbi-é-ti. ⁴³ Dow-je lay ya tógi lə Lubə kí tò ßəl kinlé ɔr ndil-dé.

Nja joo kí Jeju pa ta dɔ koy-é-ti

Mat 17:22-23; Mar 9:30-32

Loki né-je lay kí Jeju ra lé, ɔr ndil dow-je lay adi tagir lə-dé tò kí də-ti ya ßəy lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁴ Ta kí m'ɔw kidə-si kinlé, uwəi

dɔ-si-ti maji: «Ngon læ dow lé, d'a kilə-é ji dow-je-ti.» ⁴⁵ Ngà njéndó né-je 'gə mɛɛ ta kinlé al. Ta lé toki ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é kɔɔ kadi 'gə mɛɛ-é al; ə də 'bəl lo dɔji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

Sé nǎ bá to dow kí boy nǎ wa?

Mat 18:1-7; Mar 9:33-37

⁴⁶ †Njéndó né-je læ Jeju d'isi 'naji-nǎ ta kadi d'oo sé nǎ bá to kí boy nǎ dan-dé-ti wa? ⁴⁷ Jeju gə tagir kí mɛɛ-dé-ti adi un ngon kí ndɛ bè adi-é ǎ mbó-é-ti; ⁴⁸ †ngá bá idə-dé panè: Dow kí rá-rá kí uwə ngon kin ki rɔ-é-ti kɔɔ ta læ-m lé, to ma ya tɔ bá dowbé uwə-m ki rɔ-é-ti tin; ə dow kí uwə-m ki rɔ-é-ti kin rəmə, to njèkulə-m ya tɔ bá dowbé uwə-é ki rɔ-é-ti tin. Kɔɔ dow kí oo rɔ-é ki ngon dow dan-si-ti lay kinlé, ɛ bá to dow kí boy nǎ.

Dow kí ɔsi-si ta al lé to dow læ-si

Mar 9:38-41

⁴⁹ Ja un ta panè: «Njéndó dow-je né, je j'oo dow káre un ri-i bá isi tubə-né ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti ə j'sangi kadi j'ɔgi-é dɔ-ti, kɔɔ ɛ un go-i sə-ji al.» ⁵⁰ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: ɔgi-é dɔ-ti al, kɔɔ dow kí ɔsi-si kɔɔ ta al lé, to dow læ-si.

Jeju inə dɔnangi Galile kɔɔ kow Jorijalɛm

Be káre bè dɔnangi Samari-ti mbati Jeju

⁵¹ Loki ndɔ-je læ Jeju nǎy ngɔsi kadi Lubə à kun-é ki dɔrǎ-ti lé, ɛ un ndi-é ə ǎ dɔ-ti njangi kadi n'ow bebo Jorijalɛm-ti. ⁵² Ɛ ulə dow-je kete

† **9:46** 9:46 Luk 22:24 † **9:48** 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; Ja 13:20

nɔ́-é-ti. Loki de d'ungi-na rebəə d'ow rəmə, 'teɛ meɛ ngonbe-ti káre kí dɔnangi Samari-ti, kɔ ra né-je kete ngəbi-é-né. ⁵³ Ngà dow-je kí ngonbe-é-ti 'ndigi kuwə-é ki rɔ-dé-ti al, kɔ ɛ un rəbi kí ɔw ki bebo Jorijalem-ti. ⁵⁴ Loki Jaki-je kɔ Jɔ kí 'to njéndó né-je lə Jeju d'oo né kin bè lé, d'idə-é 'panè: 'Babe, i 'ndigi kadi j'dəji pər kadi i dɔrɔ-ti ree ró-dé wa? ⁵⁵ Jeju təl kəm-é ki rɔ-dé-ti bá kɔl sə-dé panè: [To tagir ri bá tò meɛ-si-ti bè wa! ⁵⁶ Ngon lə dow lé, ree kɔ tol dow-je al, ngà ɛ ree kɔ kaji-dé.]† Beba de d'oti d'ow ngonbe-ti kí rangi.

Ta kí sɔbi dɔ kun go Jeju

Mat 8:18-22

⁵⁷ Loki de d'ow dɔ rəbi-ti lé, dow káre idə Jeju panè: «M'a kun go-i lo lay kí 'a kɔw-ti.» ⁵⁸ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ow kɔ be tò-dé nɔɔ, bá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ow kɔ kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow lé, lo kí kadi ulə dɔ-é-ti ya kàrè goto.» ⁵⁹ Jeju idə dow kí rangi panè: 'Un go-m. Ngà ɛ ilə-é-ti panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi bɔbi-m mɔki tá.» ⁶⁰ Ngà Jeju idə-é panè: «'Inɔ de kí d'oy adi 'dubi dow-je lə-dé kí d'oy, ə i rəmə, 'ow ilə mbɛ kɔbe lə Lubə.» ⁶¹ Dow káre pa bəy panè: 'Babe, m'ndigi kun go-i, ngà kadi bá 'adi-m tarəbi kadi m'ow m'ra lapiya dow-je kí meɛ kəy-ti lə-m mɔki tá. ⁶² Ngà bá Jeju idə-é panè: Dow kí uwə kɔsi mangi-je

† 9:56 9:56 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsaj kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

ow ndor-né bá gɔɔ lo go-é-ti gogi lé, kullə kɔbe
lə Lubə tuwə-é al.

10

*Ta kí sɔbi do njéndó né-je kí kɔrsiri gidi-é joo
kí Jeju ulə-dé*

Mat 9:37-38; 10:7-16; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5

¹ Go-ti, 'Babe Jeju mbəti njéndó né-je kí rangi
kɔrsiri gidi-é joo ə ulə-dé kadi d'ow joo-joo kete
nɔ-é-ti mɛɛ bebo-je-ti lay, kɔ lo-je-ti lay kí tò kadi
ɛ ya kàrè à kow-ti to. ² †E idə-dé panè: Ko kí tò
kijə nɔ, ngà njékijə-é-je bá 'nɔ al. Ən é 'pai ta kɔ
'ba njèko kí tò kijə lé, kadi ulə kɔ njérakullə-je
titi. ³ †Owi! Yən, m'ulə-si titi-nɔ kɔ ngan bati-je
bè dan jagim-je-ti. ⁴ Uni mbu là al rəm, uni mbu
kɔw mba al rəm, ɔyi saba al rəm, bá aɔ nangi
kɔ rəbi-rəbi 'rai lapiya dow-je al rəm to. ⁵ Mɛɛ
kəy kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, ta kí a pai kete moki ən:
«Kadi lapiya nɔy mɛɛ kəy-ti kin!» ⁶ Kinə dow
noji isi mɛɛ kəy-ti lé nɔɔ rəmə, lapiya lə-si à nɔy
siə. Ngà kinə dow noji goto to rəmə, lapiya lə-si
à təl ree rɔ-si gogi to. ⁷ †Isi mɛɛ kəy-é-ti kinlé, ə
né kí d'adi-si ya usoi rəm, aɔyi rəm. Kdotalə to
tó-é kadi njérakullə ingə nékugə doji-é. Iləi kɔ
takəy-takəy al.* ⁸ Mɛɛ bebo kí rá-rá kí ɔwi-ti, bá
d'uwə-si kɔ rɔ-dé-ti, ə d'adi-si nékuso rəmə usoi
⁹ rəm, adi lapiya njémɔy-je kí d'isi mɛɛ bebo-é-
ti lé, ə idəi dow-je kí titi 'painè: Kɔbe lə Lubə

† **10:2** 10:2 Mat 9:37,38 † **10:3** 10:3 Mat 10:16 † **10:7** 10:7
1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 * **10:7** 10:7 Jeju ɔgi-dé kow kəy lə dow-je al.
Ngà ɛ ndigi kadi 'tò kəy lə dow káre ə lo aa d'ɔ kete-kete al. Kdɔ
mba tò be joo ə ində nane.

ree ngosi rɔ-si-ti. ¹⁰ †Ngà meɛ bebo kí rá-rá kí owi-ti, bá d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al lé, owi pandangi lo-je-ti kí meɛ be-é-ti lé, ə 'painè: ¹¹ †«Kodi kí meɛ bebo-ti lə-si kí ɿ nja-ji-ti ya kàrè j'ow mbing j'gəki dɔ-si-ti gogi. Bè ya kàrè, kadi 'gəi kí kɔbe lə Lubə lé, ree ngosi.» ¹² †M'a kidə-si rəsi; meɛ ndɔ-é-ti kinlé ta kí gangi kí dɔ bebo-é-ti kinlé, à ngə n̄ kitə ta kí gangi kí dɔ Sodom-ti bəy.

*Tuji kí sɔbi dɔ be-je kí 'mbati kadi meɛ-dé
Mat 11:21-24*

¹³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi dow-je kí Koraje! Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi dow-je kí Betsayda! Kdɔ nékɔji-je kí toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra dɔnangi Tir-ti k̄i dɔnangi Sidɔ-ti je bè rəmə lé dow-je kí titi d'a kulə kubi saki rɔ-dé-ti tò-né buu-ti, kdɔ kinə-né panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi low n̄ ngá! ¹⁴ Gin-é kin bá, ndɔ gangta-ti lé, ta kí gangi kí dɔ-si-ti à ngə n̄ kitə ta kí gangi kí dɔ dɔnangi Tir-ti, k̄i dɔnangi Sidɔ bəy. ¹⁵ Ngà səi dow-je kí Kapernayim, ooi 'painè se riba lə-si kin à kow sə-si sar dɔrɔ-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si kí nangi sar kí meɛ lo kí koó-ti.

¹⁶ †Dow kí taa ta lə-si lé, taa ta lə-m tɔ. Ngà dow kí ɔsi-si ngərəngi rəmə, to mə ya tɔ é ɔsi-m ngərəngi tin. Ə dow kí ɔsi-m ngərəngi lé, to njəkulə-m tɔ bá dowbé ɔsi-é ngərəngi tin.

¹⁷ Dɛ kí kɔrsiri kí Jeju ulə-dé lé, 'təl 'ree kí rɔnəl ə 'panè: 'Babe, k̄i ri-i lé, ndil-je kí maji al ya

† **10:10** 10:10 Knj 13:51 † **10:11** 10:11 Mat 10:7-14; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5 † **10:12** 10:12 a Mat 11:24; b Mat 10:15 † **10:16** 10:16 Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; Jə 13:20

kàrè d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti lə-ji. ¹⁸ Beβa Jeju idə-dé panè: M'oo Satə ɿ dɔrə-ti titi-nə kì təl ndi bè usi nangi nè. ¹⁹ Ooi bè, m'adi-si tógi kadi 'njiyəi-né dɔ li-je-ti, kì dɔ jinə-je-ti, kì dɔ tógi-je-ti lay kí njèba ɔw-né, ə né káre ya kàrè à ra-si al. ²⁰ Bè ya kàrè, 'rai rɔnəl kdɔtalə ndil-je kí maji al kí d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti lə-si kin al. Ngà 'rai rɔnəl kdɔtalə ri-si kí tokì ndàngi meɛ dɔrə-ti kin tá.

Lubə tɛɛ dɔ Poyta kí Maji adi ngan dow-je

Mat 11:25-27; 13:16-17

²¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé ya Ndil kí aa njay ra Jeju adi rɔ-é nəl-é nɔ adi panè: Bɔbi-m kí 'to 'Ba dɔrə kì dɔnangi, m'tóy-i, kdɔ 'bɔyɔ dɔ né-je kin kì njégosi-je kì njénégə-je rəmə ngan dow-je kin bá 'tɛɛ kì dɔ-é adi-dé. Oiyɔ, Bɔbi-m, m'tóy-i kdɔ to ndigi lə-i kadi né kinlé tò bè†. ²² †Bɔbi-m təl kì né-je lay adi-m. Dow kí gə-m mə Ngon lə Lubə lé goto. Bɔbi-m ya par é gə-m. Ə dow kí gə Bɔbi-m ya goto. Mə ya par é m'gə Bɔbi-m lé, ə dow kí mə ngon-é lé ya m'tɛɛ kəm-é dɔ-é-ti bá à gə-é to.

²³ Go-ti, Jeju təl kəm-é ki rɔ njéndó né-je-ti liə ə idə-dé dɛ ya kì kár-dé gay panè: Dow-je kí kəm-dé oo né-je kí səi ooi kinlé 'to njénékumə-je!

²⁴ Beβa m'a kidə-si rəsi kí njépata-je kí ta Lubə-ti nɔ, kì ngar-je nɔ ya 'ndigi koo né-je kí səi ooi kin ya, ngà d'oo al; 'ndigi koo ta-je kí səi ooi kin ya, ngà d'oo al.

Gosta kí sɔbi dɔ dow kí Samari kí to dow kí maji

Mat 22:34-40; Mar 12:28-34

† **10:21** 10:21 1Kɔ 1:17-29 † **10:22** 10:22 a Jə 3:35; b Jə 10:15

25 †Dow káre kí njèndó dow-je ndukun sangi kɔ koo ta kí meẽ Jeju-ti adi i taá dɔ̃ji-é panè: «Njèndó dow-je né, ri bá m'a ra kɔ kadi m'isi-né kəm sartagangi wa?» 26 Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'Ndàngi meẽ mbete ndukun-je-ti 'panè ri wa? I 'ndó lé, 'ndàngi 'panè ri wa?»

27 Ẽ ilə Jeju-ti panè: «'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kì meẽ-i káre-rè, kì ndil-i lay, kì tógi-i lay rəm, kì tagir lə-i lay rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tò kì rɔ-i bè rəm tɔ.»‡ 28 Beba Jeju idə-é panè: «Ta lé, i ilə-ti maji n̄! 'Ra né kinlé ya rəmə 'a kisi kəm.»

29 Ngà ẽ ndigi ra kadi 'lə-n'è to naji adi dɔ̃ji Jeju panè: «Ná bá to dow madi-m wa?» 30 Jeju təl un ta panè: «Dingəm káre bè i bebo Jorijaləm-ti isi ɔw bebo Jeriko-ti, rəmə bɔkaya-je 'gangi-é 'taa né-je liə lay, 'tində-é mbuki-mbuki d'adi tò kəm yo ə 'tusi-é d'inə-é d'ɔw lo lə-dé. 31 Ə dow káre kí to njègugnə lə Lubə i Jorijaləm isi ree kì rəbi kí káre kinlé tɔ. Loki ree da dɔ dingəm-ti lé rəmə, ẽ ijə rɔ-é kì nganglo-nganglo dəə ɔw. 32 Go-ti, dow káre kí gin koji-ti lə Lebi ree tɛɛ lo-ti kinlé tɔ, bá oo dingəm lé rəmə, ijə rɔ-é kì nganglo-nganglo dəə ɔw ya bəy. 33 Ngà dow káre kí dɔnangi Samari-ti kí isi ɔw mba é ree tɛɛ lo-ti kinlé bá oo dingəm lé rəmə ta ɔ̃ meẽ-é n̄ kɔ ta liə. 34 Beba ɔti ree rɔ-é-ti ə ungi ubi, kì man nduu ta dɔ-je-ti lé ndəm-né bəy bá un-é səbi-é dɔ koro-ti liə ɔw siə kəy mba-je-ti ə tɔsi kəm-é go-é-ti. 35 Loki lo aa lé, ẽ ɔr là kí dow à ra kullə ndɔ joo bá à kingə, adi njəkoo go kəy mba-je lé, ə idə-é

† 10:25 10:25 Mat 22:35-40; Mar 12:28-34 ‡ 10:27 10:27 Mbl 19:18; Det 6:5

panè: “Tosi kəm-i go-é-ti adi-m rəm, bá né-je lay kí 'a tuji dɔ-é-ti dɔ madi-é-ti kinlé, ndɔ kí m'təl rəmə jè idə-m ə mə ya m'a kugə-i.”³⁶ Jeju təl dəji njëndó dow-je ndukun lé panè: «Kí go koo-é-ti lə-i lé, dan dow-je-ti kí mutə kinlé, ɛ kí rá bá to dow madi dingəm kinlé wa?»³⁷ Beba ɛ ilə Jeju-ti panè: «To ɛ kí njəkoo kəmtondoo liə kin.» Bè ngá bá Jeju idə-é panè: «'Ɔw, ə i kàrè 'ra bè ya tɔ.»

Ta kí sɔbi dɔ kow Jeju be lə Marti-je k̀ Mari

³⁸ †Loki Jeju usi rebəə k̀ njëndó né-je liə, bá ɔw mɛɛ ngonbɛ-ti káre bè lé, dené káre kí ri-é lə Marti uwə-é ki rɔ-é-ti mɛɛ kəy-ti liə.³⁹ Ə Mari kí to ngonkɔ Marti lé, isi nangi nja 'Babe-ti isi oo ta-je liə.⁴⁰ Kullə-je kí gay-gay kí mɛɛ kəy-ti un Marti nɔ adi ɛ ɔti rati ree panè: 'Babe, kiŋə kí ngonkɔ-m iŋə-m k̀ kar-m ya ta kullə-ti kinlé, 'usi-i-ti al ban al wa? 'Idə-é adi ree ra sə-m kullə.⁴¹ 'Babe ilə-é-ti panè: Marti, Marti, mɛɛ-i ɔ kəkəkə rəm, rɔ-i ba ɖaki-ɖaki kɔ né-je nɔ ya,⁴² ngà né káre ya par ə to né kí maji nɔ. Mari bá mbəti ɛ kí maji nɔ kí dow à taa ji-é-ti ndə al.

11

Néndó kí sɔbi dɔ pa ta k̀ Lubə

Mat 6:9-13; 7:7-11

¹ Ndɔ káre bè, Jeju isi lo-ti madi isi pa ta k̀ Lubə. Loki pa ta k̀ Lubə gin-é gangi lé, dow káre dan njëndó né-je-ti liə dəji-é panè: 'Babe, 'ndó-ji lo pa ta k̀ Lubə titi kí Jə ndó-né njëndó né-je liə

† 10:38 10:38 Jə 11:1

bè tɔ. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Loki isi 'pai ta kì Lubə rəmə, 'painè:

Bɔbi-ji, kadi dow-je 'gə kí 'aa njay; kadi kɔbe lə-i ree.

³ 'Adi-ji nékuso kí asi ta-ji kì ndɔ-je lay.

⁴ 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

kɔ je kàrè j'isi j'inə go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji lé kɔgi tɔ.

Ə 'inə-ji adi j'usi mɛɛ néna-ti al.

⁵ Go-ti, Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow káre dan-si-ti je bè, bá nam-é isi nɔɔ, bá ɛ ɔw ndəl-é ndɔɔ dan lo-ti panè: Nam-m, adi-m m'tunə-i mbə mutə.

⁶ Kɔɔtalə nam-m káre j mba-ti ree rɔ-m-ti é m'oo né kí m'a kadi-é al. ⁷ Bá kinə nam-é lé, to kəy je bè ya ilə-é-ti panè: I 'ndɔji-m al. Tarəbi toki kuti ngá, bá je kì ngan-m j'to nangi rəm ngá, adi m'a kɔ taá kadi-i mbə lé al. ⁸ M'idə-si m'adi ooi, kinə lé, j taá adi-é mbə lé, kɔɔtalə to kí ɛ to nam-é kin al kàrè, à kɔ taá kɔɔtalə ndɔji kí ndɔji-é bəy-bəy kin ya, kɔ kadi-é né-je lay kí ɛ ɔw ndoo-é lé.

⁹ Ə m'idə-si m'panè: 'Dəji ə d'a kadi-si; 'sangi ə a kingəi; indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si. ¹⁰ Kɔɔ dow kí dəji ya ə d'adi-é; dow kí sangi ə ingə; dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é. ¹¹ Nɔ dan-si-ti bá ngon-é dəji-é mbə rəmə à kadi-é ər wa? Əse dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa? ¹² Əse ngon-é dəji-é kɔw rəmə à kadi-é jinə wa? ¹³ Ə səi kí 'toi njémɛɛndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngà Bɔbi-si kí dɔrɔ-ti kí ban bá à kadi Ndil kí aa njay dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

*Dow-je 'ba Jeju 'boy lə ndil-je kí maji al
Mat 12:22-32; Mar 3:22-30*

14 Ndo káre bè, Jeju tubə ndil kí maji al kí isi mee dingəm-ti ra-é adi pa ta al. Loki ndil kí maji al lé tee kogi ya rəmə, dingəm lé pa ta adi né-é or ndil kosi dow-je. 15 †Ngà dow-je kí dan-ti-je 'panè: To tógi læ Beljebul, kí to 'boy læ ndil-je kí maji al bá Jeju isi tubə-né ndil-je kí maji al. 16 †Ə de kí nà-je 'ndigi nà-é kdo koo ta kí mee-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékəji kí i dora-ti kadi d'oo. 17 Ngà Jeju gə tagir-je læ-dé bəti adi idə-dé panè: Kəbe kí rá-rá ya bá dow-je kí mee-é-ti 'gàngi-nə d'osi-nə kə ta lé, à təl ndubəbe; kəy-je kí mee be-é-ti kinlé kàrè, à to nangi do-nə-ti rum-rum rəm. 18 Kinə Satə ya gangi rə-é danə osi rə-é kə ta lé, kəbe liə à kə lo kə-é-ti gərərə ban wa? M'pa bè kdo səi 'painè to tógi læ Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al. 19 Ə kinə to tógi læ Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngà dow-je læ-si ə d'isi 'tubə-dé kə tógi læ nà ngá wa? Kullə ra dow-je læ-si ya ilə ta do-si-ti! 20 Ngà kinə to tógi Lubə to bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kəbe læ Lubə ya ngá é ree tee rə-si-ti tin. 21 Loki dow kí njètógi kí nékati asi ji-é maji, ngəm takəy liə lé, nékingə-é tò gərərə. 22 Ngà kinə dow kí rangi kí tógi-é itə-é ree rə-é təti-é rə lé, à taa nékati-je kí ę ubə kul-é kinlé ji-é-ti bəy bá à taa nékingə-é kdo ləbi dow-je.

23 †Dow kí ore kàdì-m al lé, to njəkosi-m kə ta ə dow kí kəw sə-m né kə nati al kàrè, to njəsane né kogi to.

† 11:15 11:15 Mat 9:34; 10:25 † 11:16 11:16 Mat 12:38; 16:1; Mar 8:11 † 11:23 11:23 Mar 9:40

Ta kí sɔbi dɔ kí ndil kí maji al kí tɛl ree mee dow-ti gogi

Mat 12:43-45

²⁴ Loki ndil kí maji al tɛɛ mee dow-ti, ɔw ilə kɪ dilələ kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà ɛ ingə al rəmə, ɛ tɛl panè: «Kəy lə-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a tɛl kow-ti gogi.» ²⁵ Loki tɛl ɔw gogi rəmə, oo kí mee kəy lé toki koy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mee-é-ti toki kosi njɔl-njɔl rəm. ²⁶ Beɓa ɛ ɔsi tɛl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mee-dé ndul itə-é ɓəy bá ree sə-dé, adi d'andi mee kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi lə dowbé kin maji al nɔ itə kí kete lé ɓəy.

²⁷ Loki Jeju ɔ pa ta lé bè ya rəmə, dené káre tɛɛ dan kosi dow-je-ti pa ta kɪ ndi-é kí boy panè: Dené kí oji-i ə ulə mba ta-i-ti kinlé, to njénékumə kí ban ɔn ə! ²⁸ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: Bè al, dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'tɛl rɔ-dé go-ti bá 'to njénékumə-je!

Dow-je 'dəji nékɔji

Mat 12:38-42

²⁹ †Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy 'gəə dɔ Jeju sipi lé, ɛ idə-dé panè: Dow-je kí ngɔsnè kinlé, 'to njéməendul-je; də 'dəji kadi d'oo nékɔji, ngà dow à ra nékɔji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndɔki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kin ya asi. ³⁰ Kdɔ titi kí ndɔki Jonasi to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí Ninibi kinlé, bè ya tɔ é Ngon lə dow à to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin tɔ. ³¹ Ndo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə à kɔ

† 11:29 11:29 Mat 16:4; Mar 8:12

takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin, kɔɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kɔɔ ndɔki ɛ i sɔy dɔnangi-ti nɔ ya ree oo gɔsta-je lə Salomɔ. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ nɔ ya ɔ nè! ³² Ndɔ gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kɔ takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin kɔɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kɔɔ dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbɛ kilə lə Jonasi rəmə, 'tusi panjiyə-dé-je kí maji al d'inə kɔgi. Ngá kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nɔ ya ɔ nè!

Gosta kí sɔbi dɔ lampi

Mat 5:15; 6:22-23; Mar 4:21

³³ †Dow à kində pər lampi-ti kɔɔ bɔyɔ al rəm, bá à jəbi ngó dɔ-ti al rəm tɔ. Ngà à nɔɔ kagnaɔ lampi-ti taá kɔɔ kadi dow-je kí d'ow mɛɛ kəy-ti d'oo-né lo. ³⁴ Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Loki kəm-i tò maji rəmə, rɔ-i lay ya tò lo kí ndógi-ti; ngà kinə kəm-i maji al lé, rɔ-i tò lo kí ndul-ti tɔ. ³⁵ 'Oo maji, kadi londógi kí tò rɔ-i-ti təl londul al. ³⁶ Kinə rɔ-i burə lay tò lo kí ndógi-ti adi kəl rɔ-i káre ya kàrè nɔy londul-ti al lé, rɔ-i bikti ya lo à ndógi dɔ-ti titi kí lampi ndógi-né dɔ-i-ti kin bè tɔ.

Jeju ndángi njéndó dow-je ndukun-je kɔ Parisi-je

Mat 23:1-36; Mar 12:38-40

³⁷ Loki Jeju pa ta lay rəmə, Parisi káre ba-é be liə kɔɔ kadi ɔw uso siə né. Beba Jeju ɔw kəy isi ta nékuso-ti. ³⁸ Loki Parisi lé, oo kí Jeju togi ji-é al ya uso-né né lé, lo ta igi-é səl. ³⁹ Beba 'Babe idə-é panè: Sɔi Parisi-je lé, gidi kɔbi-je kɔ gidi tasa-je

† **11:33** 11:33 Mat 5:15; Mar 4:21; Luk 8:16

bá sɛi 'togi suki-suki, ngà mɛɛ-si bá bogi-je kɪ mɛɛndul-je rusi nji-nji. ⁴⁰ Sɛi mbé dow-je kan! Lubə kí njɛra gidi né kí ndaa-ti nè kinlé, ɛ ya ra mɛɛ-é kí kəy tɔ al wa? ⁴¹ Mɛɛ-si kí kəy bá adi Lubə kadkare-ti ə né-je lay à kaa njay rɔ-si-ti tɔ. ⁴² Ngà tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi Parisi-je! Kdɔ sɛi lé, mbikam-je lə-si kí ɔti maji-maji, kɪ né ndr nɔy-je, kɪ ndrɛgi mbikamnɔy-je lay kin ya sɛi ɔri káre dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɪ ndrɛgi Lubə kin bá sɛi ooi kí né al. Né-je kin bá lé, à to kullə ra-si, bá ndrɛgi né-je kinlé kàrè sɛi a tusi kinɔi al rəm tɔ. ⁴³ Tuji à kusi dɔ-si-ti sɛi Parisi-je; kdɔtalə sɛi lé, lokisi kí kete nɔ dow-je-ti mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je bá sɛi 'ndigi rəm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ra-si lapiya kunta-nɔ lokosi-je-ti rəm tɔ. ⁴⁴ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kdɔtalə sɛi lé, 'titi-nɔ kɪ dɔbadi-je kí né kí tɔji kadi dow gə-né ya goto kin bè, adi dow-je 'nɔiyə dɔ-ti kàrè 'gə al*. ⁴⁵ Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, pa kɪ Jeju panè: Njéndó dow-je né, i 'pa bè kinlé, to jɛ tɔ bá 'taji-ji tin al wa. ⁴⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Sɛi njéndó dow-je ndukun-je lé, tuji à kusi dɔ-si-ti tɔ; kdɔtalə né-je kí ɔy kí lo kuti-é ngɔ ya sɛi indəi dɔ dow-je-ti, ngà sɛi rəmə, ngon ji-si ya kàrè, 'gəti-né sə-dé al. ⁴⁷ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kdɔtalə sɛi 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti kí ndrɛgi ka-si-je 'tɔl-dé. ⁴⁸ Loki sɛi 'rai bè lé, 'tɔji to kí 'ndigi kɪ ka-

* **11:44** 11:44 Kí go nékoɓe-ti lə jipi-je lé, kinə dow nɔiyə dɔbadi-ti rəmə, d'oo-é kɪ dow kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti. Kdɔ né-je kí mɛɛ badi-ti lé to né-je kí tɔ nɛ. Bɛɓa Jeju panè Parisi-je lé, mɛɛ-dé maji al toki dɔbadi kí jipi-je 'ndigi kadi dow nɔiyə dɔ-ti al kinlé bè. Ngà ɓɔyɔ bá dɛ 'ɓɔyɔ d'adi dow-je 'gə al.

si-je, kdotalə ka-si-je 'təl njépata-je kí ta Lubə-ti ə səi 'rai dɔbadi-dé tɔ. ⁴⁹ Gin-é kin bá Lubə kí njégosi pa-né panè: M'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kì njékɔwkulə-je lə-m rɔ-dé-ti rəmə, d'a tɔl də kí dan-ti-je ə d'a kulə kəm də kí nǎ-je ndoo tɔ. ⁵⁰ Kdɔ kadi məsi njépata-je kí ta-m-ti kí un kuti-é lo kində gin dɔnangi-ti nɔ ya ɔy kɔgi puu-puu kinlé, ta-é tɔ dɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin. ⁵¹ Un kuti-é dɔ məsi Abel-ti sar tɛɛ-né dɔ məsi Jakari-ti kí 'tɔl-é mbunə logugi né-ti kì kəy lə Lubə. Ooi maji, ta məsi-dé à kusi dɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin ya ndəti. ⁵² Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je! Kdotalə səi ɔri lakere kɔr tarəbi négə ji-si-ti ə səi ɔwi kəy al rəm, bá dow-je kí 'ndigi kɔw kàrè, səi ɔgi-dé lo kɔw rəm tɔ†. ⁵³ Loki Jeju tɛɛ mɛɛ kəy-ti lé, njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je d'ì siə kì wɔngi nǎ adi 'dəji-é ta giti-giti dɔ né-je-ti kí gay-gay. ⁵⁴ Dɛ 'dəji-é ta-je kin bè d'iyə-né gum kdɔ kadi kinə d'ingə ta madi ta-é-ti ə je d'ilə-né ta dɔ-é-ti.

12

Jeju ndəji njéndó né-je dɔ kədkəm-ti

¹ †Dɔgangi-é-ti kinlé, kosi dow-je kí budɔgi dɔgi lo nǎ ya 'kəw-nǎ adi d'ubə-nǎ lo-ti bangi-bangi bá Jeju pa ta adi njéndó né-je liə ya kete panè: Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kdɔ əm lə Parisi-je kí

† **11:52** 11:52 Njéndó dow-je ndukun-je lé, ndukun lə Lubə kì ta-je lə njépata-je kí ta-é-ti tɔ ji-dé-ti kdɔ kadi 'gə-né ta kí sobi dɔ kaji, ya ngà də 'gə al rəm, bá d'ɔgi dow-je lo gə-é rəm tɔ. † **12:1** 12:1 Mat 16:6; Mar 8:15

to kədkəm dow-je kin. ² †Né kí dow bəyo kí gin-é à tɛɛ al ya goto rəm, bá ta kí tò lo bəyo-é-ti kí dow à gə al kàrè goto rəm. ³ Gin-é kin bá, né-je lay kí 'pai ta-é ndoo lé, d'a koo ta-é dan kada; ə ta kí səi 'pai mbi dow-ti n̄m-n̄m bè mɛɛ kəy-ti duni n̄u ya kàrè, d'a kilə-né mbɛ do kəy-ti taá.

Ta lə bəl kəm dow al

Mat 10:26-33

⁴ Səi nam-m-je, m'a kidə-si rəsi. Dɛ kí d'a tol daji rɔ-si ə d'a kasi ra sə-si né kí rangi go-ti al ngá kinlé, 'bəli-dé al. ⁵ M'a toji-si ɛ kí səi a bəli-é. ɛ kí à tol daji rɔ-si rəm, go-ti ow k̄i tógi kadi ilə-é dan pər-ti kí tò sartagangi bəy kinlé ɛ bá 'bəli-é; m'idə-si ta kí togrɔ-ti, ɛ bá tò kadi 'bəli-é. ⁶ 'Tji-je lé, 'ndogi-dé m̄i k̄i silə joo-joo ya al wa? Lé bè ya kàrè, ɛ kí káre dan-dé-ti kí mɛɛ Lubə oy do-é-ti ya goto. ⁷ Bəl do-si kin ya kàrè toki gə kɔr-é lay. Ən ə 'bəli al, kdo gati-si itə gati 'tji-je nja n̄a. ⁸ M'a kidə-si kí dow kí rá-rá kí pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow lə-m lé, mə Ngon lə dow m'a pa ta liə rəsi n̄u malayka-je-ti lə Lubə panè, to dow lə-m ya to. ⁹ Ngà dow kí ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè, n'gə-m al lé, mə kàrè m'a kɔr ta kuti-é-ti n̄u malayka-je-ti lə Lubə panè, m'gə-é al ya to.

¹⁰ †Ə dow kí rá-rá kí pa ta kí maji al do Ngon lə dow-ti lé, à toki kiŋə go-é kɔgi kadi-é, ngà dow kí pa ta kɔbi k̄i Ndil kí aa njay lé, à toki kiŋə go-é kɔgi kadi-é al ya sartagangi.

† 12:2 12:2 Mar 4:22; Luk 8:17 † 12:10 12:10 Mat 12:32; Mar 3:29

11 †Ngà loki d'a kow sə-si kɔɔ gangta dɔ-si-ti meẽ kəỹkəwña-je-ti lə̃ jipi-je, k̃i ñɔ̃ njégangta-je-ti, k̃i ñɔ̃ njékɔ̃be-je-ti lé, adi meẽ-si ɔ̃ kókókó adi 'painè: Se ta ri bá j'a pa wa əse j'a pa k̃i gosi kí ban bá kɔɔ pa-né ta dɔ rɔ̃-ji-ti wa al. 12 Kɔɔ dɔkàd̃i-é-ti kin ya Ndil kí aa njay à ndó-si ta kí tò kad̃i 'pai.

Gosta kí sɔ̃bi dɔ njènékingə kí to mbé dow

1Ti 6:17-19

13 Dow mad̃i dan kosi dow-je-ti idə̃ Jeju panè: Njèndó dow-je né, idə̃ ngonkɔ̃-m adi néndubə̃ kí bɔ̃bi-ji iñə̃ adi-ji lé ɛ̃ kay kí 'lə-m adi-m. 14 Beba Jeju ilə̃-é-ti panè: Sé ñá bá ində̃-m njégangta lə̃-si əse njékay-si néndubə̃ wa? 15 Go-ti, ɛ̃ idə̃ dow-je lay panè: Ooi go rɔ̃-si maji dɔ né-ti lay kí to kəmkə̃j; kdɔtalə̃, lé dow isi dan nékingə-ti kí tò mburuki-mburuki ya kàrè, kisi-é k̃i dɔ-é taá, to ta lə̃ nékingə-é al. 16 Beba Jeju idə̃-dé gosta káre panè: Dingəm káre bè kí to njènékingə, ɔw k̃i dɔnangi kí ɛ̃ ingə né titi ñá. 17 Rəmə̃ ɛ̃ gir meẽ-é-ti panè: Loki m'a kungi ko lə̃-m titi ya goto. Kin əjè m'ra ban ə̃n wa? 18 Beba ɛ̃ panè: Yə̃n, né kí m'a ra ə̃n: M'a sane dam-je lə̃-m ə̃ m'a koji dam-je kí rangi kí boy-boy bá m'a kəw ko lə̃-m k̃i ndə̃gi nékingə-m lay titi. 19 Ba m'a kidə̃ rɔ̃-m ta panè: Rɔ̃-m, nékingə-i tò mburuki-mburuki kɔɔ bal-je ñá ə̃n é̃ 'uwə̃ rɔ̃-i nangi 'taakoo, 'uso, 'əy ə̃ 'ra rɔ̃nəl. 20 Ngà Lubə̃ idə̃-é panè: Mbé dow! Ndɔɔ nè kin ya 'a koy. Ə̃ ñá ngá bá né-je kí i isi 'osi dɔ-é nat̃i kɔɔ rɔ̃-i kinlé, à to kí liə̃ wa? 21 Beba Jeju

† 12:11 12:11 Mat 10:19,20; Mar 13:11; Luk 21:14,15

ilə dɔ-ti panè: Dow kí njèkəw né kində ngangəm kɔɔ rɔ-é yó ɓi to njènékingə takəm Lubə-ti al lé, tò titi-nə bè ya tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ kində mɛɛ dɔ Lubə-ti

Mat 6:25-34

²² Go-ti, Jezu idə njéndó né-je liə panè: Gin-é kin ɓá m'idə-si panè: Adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə adi 'painè: Ri ɓá j'a kuso kɔɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá ɓá j'a kɔɔ wa al. ²³ Kɔɔ kisi kɔ dɔ taá lə dow maji nɔ itə nékuso ə daji rɔ dow maji nɔ itə kubi tɔ. ²⁴ Ooi 'gaga-je: Dɛ 'dubi ko al rəm, d'ijə ko al rəm, d'ow kɔ kəy ngəm né al rəm, ɓá d'ow kɔ dam al rəm, ya ngà Lubə isi ul-dé! Ə səi lé, gati-si itə gati yəl-je kin say! ²⁵ Nɔ dan-si-ti ɓá à kasi kilə ndɔ-é dɔ madi-é-ti sɛ kɔ takul mɛɛ kɔ kəkəkə liə wa? ²⁶ Kinə né kí sɛ bè kàrè, səi a kasi rai al lé, kɔɔ ri ɓá səi adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə kɔɔ né-je kí rangi wa? ²⁷ Uni kəm-si ooi-né wale-je kí mɛɛ ndɔr-ti ə ooi puti-dé: Dɛ 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, ya ngà adi m'idə-si rəsi kí Salomɔ kí to njènékingə kí nɔ kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kí ndóle asi kɔ puti wale-je kin nja káre al. ²⁸ Səi dow-je kí kadmɛɛ lə-si to kí ndɛ bè kan! Wale-je kí d'ɔ mɛɛ ndɔr-je-ti ɓone ya ə bore pər à kɔ-dé kin kàrè, Lubə adi 'mɔne kɔ puti-dé mbuy rəm ngà, səi kí ban ɓá ɛ à kadi-si kubi al wa? ²⁹ Səi lé, adi rɔ-si kɔ 'sangi-né nékuso kɔ man kay ya par-par al. ³⁰ Kɔɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí dɔnangi-ti ɓá d'adi rɔ-dé kɔ 'sangi par-par; ngà səi rəmə, ɓɔbi-si gə maji kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é. ³¹ Kɔɔbe liə ɓá 'sangi ə né-je kinlé, ɛ à kadi-si dɔ-ti.

32 'Bəli al, səi kuti dow-je lə-m kí nde bè kin! Kdo nəl Bəbi-si kadi adi-si kəbe liə.

33 'Ndógi nékingə-si ə 'ləbi là-é njéndoo-je kadkare-ti. 'Rai mbu là-je kí à tuji al ə né-je lə-si kí maji kí à tò sartagangi lé, 'kəwi indəi ngangəm meɛ dora-ti, kí to lo kí njəbogi-je d'a bogi-ti al rəm, bá nɔ à kə-ti al rəm. 34 Kdo lo kí né lə-si kí indəi ngangəm tò-ti lé, lo-é ya meɛ-si à tò do-ti géréré to.

Kiskəm do ro-ti

Mar 13:33-37; Mat 24:42-51

35 †'Dooi bədi-si kə ndaá doo bədi ə adi pər tò lampi-je-ti lə-si.* 36 †Ə səi lé, kadi 'titi-na kə dow-je kí d'isi ngəbi 'ba-dé kí à kɔ lo nékuso-ti kí lo taana-ti kisi təl, kadi loki ree ində takəy rəmə, tajinati nè ya 'teɛ d'adi-é kin bè. 37 Ngannjékullə-je kí d'isi kəm ya 'ba-dé ree ingə-dé-né lé, bá to njénékumə-je. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ɛ à doo bədi-é kə ndaá doo bədi ə à kadi-dé d'isi nangi bá à ree kadi-dé nékuso. 38 Lé ɛ ree dan lo-ti bapi əse taginlo-ti ya bá ingə-dé kí d'isi kəm rəmə, de 'to njénékumə-je! 39 †Kadi 'gəi né kin maji to: Kinə 'ba njəkəy gə dokàdì kí njəbogi à ree-né lé, ɛ à kinə-é kadi ow meɛ kəy-ti liə al. 40 Səi ya kərə, isi do nja-si-ti, kdo Ngon lə dow lé à ree dokàdì-ti kí səi 'giri do-ti al.

41 Bəba Piyər dəji-é panè: 'Bəbe, gosta kinlé 'pa adi-ji je ya par əse 'pa adi dow-je lay wa?

† 12:35 12:35 Mat 25:1-13 * 12:35 12:35 Doo bədi kə ndaá doo bədi lé, toji kisi do nja-ti pèrèrè kdo kɔ ra né madi əse kɔ kow ta ro-ti. † 12:36 12:36 Mar 13:34-36 † 12:39 12:39 Mat 24:43,44

42 'Babe ilə-é-ti panè: Nà bá to njèkoo go né-je kí to njèra né kí togrɔ-ti kí to njèkəmtuti wa? To ɛ kí 'ba-é ində-é do madkullə-je-ti liə, kɔ kadi oo go-dé kɪ nékuso kɪ dɔkàdì-é dɔkàdì-é.

43 Ngonnjèkullə kí 'ba-é təl ree mɛɛ kəy-ti liə bá ingə-é ta kullə-ti titi-nə bè lé, to njènékumə.

44 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; 'ba-é à kiŋə nékingə-é-je lay mɛɛ ji-é-ti. 45 Ngà kinə ngonnjèkullə kinlé, pa mɛɛ-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al bəy», adi isi ta tində madkullə-je-ti liə kí dingəm kɪ dɛ kí dené rəm, ɛ uso né ə ay yibi adi ra-é lé, 46 'ba-é à təl ree kubə-é nangɪ busi ndɔ-ti kí ɛ ində mɛɛ-é dɔ-ti al rəm, bá dɔkàdì-ti kí ɛ gə al rəm tɔ. ɛ à kində-é kində kɔji kí ngə nɔ ə à kadi-é ingə kɔ lə njèra né kí togrɔ-ti al-je. 47 Ngonnjèkullə kí gə né kí mɛɛ-é 'ba-é ndigi ya ngà, ɛ ɔsi do né-je nati al rəm, ra kí go mɛɛ ndigi-ti lə 'ba-é al rəm lé, d'a kində-é ta ndəy nɔ. 48 Ngà ngonnjèkullə kí gə né kí mɛɛ-é 'ba-é ndigi al, bá ra né kí asi kində rəmə, d'a kində-é ta ndəy sɛ bè. Dow kí d'adi-é né nɔ lé, d'a dəji né ji-é-ti nɔ ya tɔ, ə dow kí d'inə né mɛɛ ji-é-ti nɔ lé, d'a dəji né mɛɛ ji-é-ti nɔ do madi-é-ti ya tɔ.

Jeju to gin gángi-nə lə dow-je

Mat 10:34-39

49 M'ree m'ulə pər dɔnangi-ti nè ə m'ndigi kadi pər lé, ɔ ya rəm ngá. 50 †Batəm káre tò nɔɔ kadi d'a ra-m ə mɛɛ-m ba bɔki-bɔki sar kadi 'ra-m bane.† 51 Səi 'giri kí to lapiya bá m'ree-né

† **12:50** 12:50 Mar 10:38 † **12:50** 12:50 Batəm kí Jeju pa ta-é nè kinlé, to ta lə kɔ kí à kingə bi to ta lə batəm kí mani al.

dɔnangi-ti wa? Bè al! Adì m'idə-si, ma lé m'ree kì gángi-na. ⁵² Kì nè kɔw kì kete kinlé, dow-je 'ra m̄i meɛ kəy-ti je bè rəmə d'a gángi-na. Dɛ kí mutə d'a kɔsi ta dɛ kí joo ə dɛ kí joo d'a kɔsi ta dɛ kí mutə tɔ. ⁵³ Bɔbi ngon à kɔsi ta ngon-é kí dingəm, ə ngon kí dingəm à kɔsi ta bɔbi-é tɔ. Kɔ ngon à kɔsi ta ngon-é kí dené ə ngon kí dené à kɔsi ta kɔ-é tɔ. Kɔ ngon kí dingəm à kɔsi məm-é kì ta ə məm-é lé à kɔsi-é kì ta tɔ.

Ta kí dɔ kaglo-je-ti

Mat 16:2-3

⁵⁴ Jeju idə kosi dow-je bəy panè: Loki səi ooi kilndi lo kur kàdì-ti lé, səi 'pai tajinati nè ya 'painè ndi à kədi ə ndi ədi ya tɔ. ⁵⁵ Ə lokì səi ooi yəl ɪ kì go lo-ti kí bəə isi ulə rəmə, səi 'painè: Lo à tungə ə lo tungə ya tɔ. ⁵⁶ Səi njékədkəm dow-je kan! Asi kəri mbunə né-je kí ra né dɔnangi-ti nè, kì ɛ kí dɔra-ti, ngà ban bá səi 'gəi kəri mbunə né-je kí dɔkaglo-ti kí ngɔsnè kin al wa?

⁵⁷ Ngà kɔo ri bá səi ya kí dɔ rɔ-si asi kori mbunə né kí njururu tɔ al wa? ⁵⁸ Loki 'isi 'ɔw lo gangta-ti kì njèta lə-i lé, 'ulə noji nati siə dɔ rəbi-ti ya, nè kinə ɔw tɛɛ sə-i nɔ njègangta-ti lé, njègangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ⁵⁹ M'a kidə-i rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nɔy al bá 'a tɛɛ dangay-ti bəy.†

13

Ta kí sɔbi dɔ kiŋə panjiyə kí maji al kɔgi

† 12:59 12:59 Mat 5:25-26

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, dow-je madi 'ree d'or poyta d'adi Jeju. To ta læ dow-je kí dɔnangi Galile-ti kí ndɔki d'ɔ 'gugi né bá gubərnər Pilati adi 'tol-dé, adi məsi-dé pote nati kɪ məsi dɔ-je kí d'ilə d'adi Lubə. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí Galile kí 'tol-dé kinlé, səi 'giri toki dɛ bá 'to njəramajal tɔy ndəgi dow-je kí Galile lay bá kɔ́ kí tanɔ́ bə kin tɛɛ-né dɔ-dé-ti tin wa? ³ Bè al! Adi m'idə-si, kinə səi inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi al lé, səi lay ya a koyi tɔ. ⁴ Əse dow-je kí dɔgi gidi-é jinəy joo kí ndɔki ndogɪ bɔr kí Silowe kí bebo Jorijaləm-ti usi dɔ-dé-ti adi d'oy kinlé, səi 'giri to kí dɛ bá kullə ra-dé maji al tɔy ndəgi dow-je lay kí bebo Jorijaləm-ti wa? ⁵ Bè al! Adi m'idə-si, kinə səi inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi al lé, səi lay ya a koyi tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ kote kí andi al

⁶ Jeju pa gosta kin dɔ-ti bəy panè: Dow káre bə ɔw kɪ kote mɛɛ ndɔr nduu-ti liə. Ɛ ree sangɪ kandi-é dɔ-ti rəmə ingə al. ⁷ Bəba ɛ idə njərakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti lé panè: 'Oo bə, kote kinlé m'ree m'sangɪ kandi-é dɔ-ti bə-bə ya bal mutə kol nè, ngà m'ingə al. Ən é 'tugə-é 'gangi-é kɔgi! Ri bá ɔ uti lo kare bə kɔ wa? ⁸ Njərakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti lé ilə-é-ti panè: 'Ba-m, kol nè kinlé, inə-é adi j'oo bəy. M'a ndər gin-é gəə sipi ə m'a kungi sɪ né titi. ⁹ Dɔmaji ə gogɪ rangɪ à kandi ngá. Ngà kinə andi al bəy rəmə je 'tugi-é gangi-é kɔgi tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ lapiya kí Jeju adi njəmɔy ndɔ taakoo-ti læ jipi-je

10 Ndo káre bè, Jeju isi ndó né dow-je mee keykəwna-ti lə jipi-je ndo taakoo-ti lə-dé, 11 ə dené káre kí ndil kí maji al ra-é adi-é to məti bal dɔgi gidi-é jinəy joo isi nɔɔ. Dené lé, maɔ kɔngi-kɔngi adi asi ndaji rɔ-é taá al kí peti-peti-je-ti ya. 12 Loki Jeju un kəm-é oo-é lé, ɛ idə-é panè: Dené, məti lə-i toki kɔr dɔ-i-ti kɔgi ngá! 13 Go-ti, Jeju ində ji-é dɔ-é-ti, rəmə tajinati nè ya dené ndaji rɔ-é taá ə ɔsi gaji Lubə. 14 Ngà njəkun dɔ keykəwna lə jipi-je bá wɔngi ra-é, kɔ lapiya kí Jeju adi dené ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, adi idə kosi dow-je panè: Ndo ra kullə ra meke ə mee ndo-é-je-ti kin bá 'reei adi d'adi-si lapiya, bi 'reei ndo taakoo-ti al. 15 'Babe ilə-é-ti panè: Səi njəkədkəm dow-je kan! Nə ya dan-si-ti bá ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, tuti mangi liə əse koro liə lo kuso né-ti ɔw siə adi-é əy man al wa? 16 Ngà dené kan kí to ngonka Abrakam bá Satə uwə-é gin tɔgi-é-ti bal dɔgi gidi-é jinəy joo lé bá kadi toki taa-é kilə-é taá kə ndo taakoo lə jipi-je al wa? 17 Loki Jeju pa ta kin bè lé, njəkilə ta dɔ-é-ti-je lay ya d'oo ta kí d'a pa al. Ngà kosi dow-je rəmə, 'ra rɔnəl dɔ né-je-ti lay kí tɔ bəl-bəl kí ɛ rá-rá lé tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ kəɔ kɔl

Mat 13:31-32; Mar 4:30-32

18 Jeju pa bəy panè: Kɔbe lə Lubə lé titi-nə kə ri wa? Ə ri bá m'a kun kɔji-né kɔbe lə Lubə lé wa? 19 Kɔbe lə Lubə lé, titi-nə kə kəɔ kɔl kí dow un ilə mee ndɔr-ti liə adi ubə ə tɔgi, rəmə yəl-je kí njénar taá 'ree d'uwə lo kisi balkəm-é-je-ti kin bè.

*Gosta kí sɔbi dɔ əm**Mat 13:33*

²⁰ Jeju pa ya bəy panè: Ri bá m'a kun kɔji-né kɔbe lə Lubə lé wa? ²¹ Kɔbe lə Lubə lé titi-na kí əm kí dené káre bè un lɔy-né nduji kí 'mbɔji mee kee mutə adi nduji kí lɔy lay ya i kin bè.

*Ta lə tarəbi kí to mbɔyɔɔ bè**Mat 7:13-14*

²² Loki Jeju isi ɔw dɔ-é ki bebo Jorijalem-ti lé, ɛ ndó né dow-je taá-taá ində-né dan bebo-je kɔ nganbe-je gangi. ²³ Beba dow madi dɔji-é panè: Dow-je kí d'a kingə kaji lé kor-dé nɔ al wa? ²⁴ Jeju ilə-é-ti panè: 'Nduri dɔ rɔ-si-ti kadɔ ɔwi kɔ tarəbi kí tò mbɔyɔɔ bè. M'idə-si, dow-je nɔ ya d'a sangi kadɔ d'ɔw kɔbe-ti lé ya ngà d'a kasi al. ²⁵ Loki njəkəy à kɔ taá ə à kuti tarəbi bá sɔi a kai ndaa-ti kindəi tarəbi painè: «'Babe, 'Babe 'teɛ tarəbi adi-ji» lé, ɛ à kilə-si-ti panè: «Sɔi lé, 'toi dow-je kí rá kàrè mɔ m'gə al.» ²⁶ Rəmə, sɔi a pai siə painè: «Jɛ bá j'isi takəm-i-ti ya j'uso né rəm, j'ay man rəm lé al wa? Jɛ bá i 'ndó né dow-je ka rəbi-je-ti lə-ji lé al wa?» ²⁷ Ə ɛ à kilə-dé-ti panè: «Sɔi lé, 'toi dow-je kí rá kàrè mɔ m'gə al! Ɔti ki rangi ta-m-ti, sɔi lay kí 'toi njéra né-je kí njururu al.» ²⁸ ††Loki a kooi njépata-je kí ta Lubə-ti lay, kɔ Abrakam-je, kɔ Isaki-je, kɔ Jakobi-je kɔbe-ti lə Lubə, ngà sɔi bá d'a kungi-si ndaa-ti lé, a nɔi rəm, a tɔi ngangɔ-si mægəgə-mægəgə lə-é-ti kin. ²⁹ Rəmə dow-je d'a kɔ kɔ lo kubə kàdɔ-ti, kɔ lo kur kàdɔ-ti rəm, d'a kɔ kɔ lo-ti kí bəə kɔ dɛ

† **13:28** 13:28 Mat 22:13; 25:30 † **13:28** 13:28 Mat 8:11,12

kí d'a kɪ kɪ go lo-ti kí taá, d'a ree kisi ta nékuso-ti kɔ̀be-ti læ Lubə. ³⁰ †Ooi bè, dow-je kí nǎ-je dan dɛ́ kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete ə dow-je kí dan-ti-je dan dɛ́ kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi tɔ.

³¹ Dɔ̀kàdì-é-ti kinlé ya Parisi-je kí dan-ti-je 'ree d'idə Jeju 'panè: 'Ɔw! Ɔti rangi lo kin-ti, kdɔ ngar Erodì ndigi tɔl-i. ³² Ɔ ilə-dé-ti panè: «Ɔwi idəi tal dow kí njèkədi dow-je kinlé 'pai-nè: “Bone kɪ bore kinlé, m'a tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá m'a kadi lapiya njémɔy-je ə ndɔ́ kí njèkungi-ti mutə bá m'a tɔl ta-é. ³³ Ngà bone, kɪ bore kɪ lo kaa kinlé, tɔ́ kadi m'un tarəbi læ-m kɪ Jorijaləm, kdɔ njèpata kí ta Lubə-ti lé, oy bebo Jorijaləm-ti bane bi oy rangi lé, to né kí tuwə al.”»

*Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kí bebo Jorijaləm-ti
Mat 23:37-39*

³⁴ Jeju pa bəy panè: 'Wa! Səi dow-je kí Jorijaləm! 'Wa! Səi dow-je kí Jorijaləm! Səi 'toi njétɔl njèpata-je kí ta Lubə-ti, njétilə dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kɪ ər tɔl-dé. Nja kandangi-kandangi é m'ndigi kəw-si kɪ rɔ-m-ti tanǎ́ kí kɔ́ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bè é 'mbati! ³⁵ Ooi maji, kəy læ-si à toki tusi kiŋə kɪ dɔ-si-ti nɔ́ɔ́! Ngà m'a kídə-si rəsi; a kooi-mi gogi al ya sar kaglo-ti kí a pai-né painè:

Kadi Lubə tər ndi-é dɔ́ dow-ti kí njèree kɪ ri
'Babe!

† **13:30** 13:30 Mat 19:30; 20:16; Mar 10:31

14

Jeju adi lapiya njèmɔy ndɔ taakoo-ti lə jipi-je Luk 6:6-11; 13:10-17

¹ Ndɔ káre bè kí to ndɔ taakoo lə jipi-je lé, Jeju ɔw mee kəy-ti lə 'boy lə Parisi-je káre kɔɔ kuso né rəmə, Parisi-je d'ində kəm-dé d'oo-é soo. ² Dingəm káre kí mɔy ra-é adi tii kori-kori a nɔ-é-ti nɔɔ tɔ. ³ Jeju un ta dəji njéndó dow-je ndukun-je, kɔ Parisi-je lé panè: To tó-é kadɔ dow adi lapiya njèmɔy ndɔ taakoo-ti əse to tó-é al wa? ⁴ Dɛ d'ilə-é-ti al. Beba Jeju ulə ji-é uwə-né njèmɔy lé, ə adi-é lapiya b́a adi-é ɔw bəy. ⁵ †Go-ti, Jeju idə-dé panè: Ńa dan-si-ti nè b́a ngon-é əse mangɔ liə usi bole ndɔ taakoo-ti b́a tajinati nè ya à kɔr-é tɛɛ siə ndaa-ti al wa? ⁶ Kin kàrè dɛ 'gə ta kí d'a kilə-ti al ya bəy.

Ta kí sɔbi dɔ mbəti lokisi kí kete nɔ dow-je-ti

⁷ Loki Jeju oo kí dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti lé, ná-ná ya kàrè sangɔ lokisi kí kete-kete rəmə, un gosta kin idə-dé-né ta panè: ⁸ Kinə dow ba-i lo nékuso taana-ti rəmə, 'ɔw 'isi lokisi-ti kí kete al. Dɔmaji ə dan dow-je-ti kí 'ba-dé kinlé, dow kí boy ńa tɔy-i à kɔ nɔɔ, ⁹ rəmə dow kí njèba-si joo lay lé à kɔ panè: «Inə lo adi dow kan.» Beba loki i 'təl kɔ kow kisi lo-ti kí gogɔ lé, rɔ-i à sɔl-i. ¹⁰ Ngà loki dow ba-i lé, 'ɔw 'isi lo-ti kí gogɔ, kɔ kadɔ loki njèba-si lé ree rəmə, idə-i panè: «Nam-m, al kí kete nè.» Beba 'a kingə riba takəm dow-je-ti lay kí d'a kisi sə-i ta nékuso-ti. ¹¹ †Kdɔtalə dow kí ɔji

† 14:5 14:5 Mat 12:11 † 14:11 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14

ro-é lé, d'a kulə do-é nangi, ngà dow kí sol do-é bá d'a kitə do-é kí taá to.

¹² Jeju idə dow kí njèba-é lé to panè: Loki 'ra nékuso kí kada əse nékuso kí ndoɔ kàrè 'ba nam-i-je al rəm, ngankɔ-i-je al rəm, noji-i-je əse njétakəy-je lə-i kí 'to njénékingə-je al rəm to; nè də kàrè d'a kɪ ba-i kdo kadi-i tó-ti to. ¹³ Ngà loki 'ra nékuso lo ra nəy-ti rəmə, 'ba njéndoo-je, kɪ njérəkoy-je, kɪ njéməti-je, kɪ njékəmtə-je. ¹⁴ Rəmə i 'a to njénékumə, kdo də d'a kasi kadi-i tó-ti al. Ndo kí dow-je kí njéra né kí njururu d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ lé, Lubə à kadi-i tó-ti.

*Gosta kí sɔbi do dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti
Mat 22:2-14*

¹⁵ Loki dow káre dan dow-je-ti kí d'isi ta nékuso-ti oo ta-je kin bè lé, idə Jeju panè: Dow kí à kisi ta nékuso-ti kɔbe-ti lə Lubə bá to njénékumə. ¹⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Ndo káre bè, dow káre ra nékuso nə ya ba-né kosi dow-je. ¹⁷ Loki dokàdi kuso né asi lé, ɛ ulə ngonnjəkullə liə ro dow-je-ti kí 'ba-dé lé panè: 'Reei! Né-je tò nangi lay ngá. ¹⁸ Ngà rəmə də lay ya, nə-ná dəji-é kadi adi mɛɛ-é sol. Ɛ kí dɔsəy idə-é panè: M'ndogɪ londɔr nɔɔ, adi m'a kow koo ya bane é m'dəji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol do-m-ti. ¹⁹ Ɛ kí rangi panè: M'ndogɪ mangndɔr-je dɔgɪ nɔɔ, adi m'a nə-dé koo é m'dəji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol do-m-ti. ²⁰ Ɛ kí rangi pa bəy panè: M'taa dené ngɔsnə bəy, adi m'a kingə rəbi kow al. ²¹ Loki ngonnjəkullə lé, təl ree ro 'ba-é-ti rəmə, ɔr-é poy né-je kin lay. Beba wɔngɪ ra 'ba njəkəy lé nə adi idə ngonnjəkullə liə lé panè: Ɔ kalangi ɔw

pandangì lo-je-ti, kì rəbi-je kí mee bebo-ti ə 'ree kì njéndoo-je, kì njèrɔkoy-je, kì njékəmtɔ-je, kì njéməti-je. ²² Sɛ go-ti rəmə, ngonnjəkullə lé ree panè: 'Ba-m, ndu-i kí 'un 'adi-m lé, m'ra kullə-é lay ya ngà lo nà y ya bəy. ²³ Beba 'ba njəkəy təl idə ngonnjəkullə lé panè: 'Ɔw ngan rəbi-je-ti kí wale, kì go ngal bangá-je-ti é dow-je kí ingə-dé ya rəmə, 'uwə-dé gəsəsə ya adi 'ree, kɔ kadi 'rusi mee kəy lə-m. ²⁴ Ə m'a kidə-si rəsi; dow-je kí m'ba-dé kete kinlé, dow kí dan-dé-ti káre ya kàrè à kodi rɔ nékuso lə-m ta-é-ti al.

Kəm rəbi kun go Jeju

Mat 10:37-39

²⁵ Kosi dow-je n̄a 'nɲiyə go Jeju-ti bá ɛ təl kəm-é idə-dé panè: ²⁶ †Kinə dow ree rɔ-m-ti bá mbatì bɔbi-é kì kɔ-é, kì ne-é kì ngan-é-je, kì ngankɔ-é-je, kì kɔnan-é-je bá mbatì daji rɔ-é dɔ-ti kɔ ta lə-m al lé, dowbé à kasi kadi to njëndó né lə-m al tɔ. ²⁷ †Rəm, dow kí rá-rá ya un go-m bá un kagdəsi liə al lé, dowbé à kasi to njëndó né lə-m al. ²⁸ Kɔtalə dan-si-ti nè lé, kinə dow ndigi ra kəy kí boy rəmə, à kisi nangì kósi kɔ kɔji gangì là kí à ra-né kullə-é koo mɔki, se là lé à kasi kadi n'ra-né n'tɔl ta-é wa? ²⁹ Kɔtalə kinə dowbé i par ya ində gin kəy nangì bá asi ra tɔl ta-é al lé, dow-je kí d'oo-é lo kində gin-é-ti lé, d'a kogi dɔ-é-ti, ³⁰ panè: Dow kin ində gin kəy ə asi tɔl ta-é al. ³¹ Əse ngar kí ban bá kinə isi ɔw rɔ dɔ madi-é-ti bá à kisi nangì kɔ mbɔji koo mɔki, se

† **14:26** 14:26 Mat 10:37 † **14:27** 14:27 Mat 10:38; 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23

asgar-je kí budɔgi lo dɔgi kinlé, à kasi kadi n'ro-
né kì madi-n'è kí isi ree kɔ kilə rɔ dɔ-n'è-ti, kì
asgar-je budɔgi lo kɔrjoo kin wa? ³² Kinə oo kí à
kasi al rəmə, loki ngar madi-é lé, nà y əbi bəy ya
ɛ à kidə dow kí to takəm-é, kɔ kadi ɔw dɔji-é
kadi n'uləi noji nati. ³³ Bè ya tɔ, nà-nà dan-si-ti
ya kinə mbatì nékingə-é lay al lé, à kasi kadi to
njèndó né lə-m al.

Mat 5:13; Mar 9:50

³⁴ Kati lé, to né kí maji ya, ngà kinə mbinə-é
ɔr kɔgi lé, dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy
wa? ³⁵ À maji kɔ nangi al rəm, à maji kɔ kungi
gin né-je-ti al rəm ngá. D'a kungi kɔgi gidi lo-ti.
Dow kí mbi-é tò nɔɔ kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi
oo ta kinlé!

15

Gosta kí sɔbi dɔ bati kí nà y bá d'ingə-é

Mat 18:12-14

¹ †Njétaalambo-je, kì njéramajal-je 'ree rɔ
Jeju-ti kɔ koo ta liə. ² Rəmə Parisi-je, kì njèndó
dow-je ndukun-je 'pa ta kí maji al dɔ-é-ti 'panè:
«Dingəm kanlé, uwə njéramajal-je kì rɔ-é-ti, bá
uso sə-dé né rəm lé yaa!» ³ Bəba Jeju pa sə-
dé ta kì gosta panè: ⁴ Dow kí rá ya dan-si-ti bá
ɔw kì bati-je bu bá ɛ kí káre nà y é à kinə dɛ
kí kɔrjinà y káre gidi-é jinà y káre lo kuso né-ti
diləlo-ti kɔ kɔw sangi ɛ kí nà y lé sar kadi ingə-é
al wa? ⁵ Ə loki ingə-é lé, rɔ-é nəl-é nà adi un-
é sɔbi-é dam-é-ti kɔ ree siə bəe. ⁶ Loki ree tɛɛ

† 15:1 15:1 Luk 5:29,30

bee lé, e ba nam-é-je kî njétakøy-je liø ki rø-é-ti ø idø-dé panè: 'Rai søm rønøl, kdøtalø bati læ-m kí nøy lé, m'ingø-é. ⁷ Jeju ilø dø-ti panè: Bè ya tø, m'a kidø-si røsi kí dow kí káre-rè kí to njèramajal bá inø panjiyø-é kí maji al køgí lé, rønøl-é à tò n̄a meę dora-ti, tøy 'lø njera né kí njururu kí kørjinøy káre gidi-é jinøy káre kí d'ow ndoo kiñø panjiyø-dé-je kí maji al køgí al kin.

Gosta kí sobi dø sisi kí usi køgí

⁸ Jeju pa gosta kí rangi bøy panè: Dené kí rá bá ow kî sisi døgí bá káre usi køgí ó à kindø pør lampi-ti, à koy meę køy ø sangi lo maji-maji sar kadi ingø-né sisi lé al wa? ⁹ Beba loki ingø lé, e ba nam-é-je kî njétakøy-je liø ki rø-é-ti ø idø-dé panè: 'Rai søm rønøl kdø sisi læ-m kí usi køgí lé, m'ingø. ¹⁰ Jeju ilø dø gosta-ti kin panè: Bè ya tø ó m'a kidø-si røsi; malayka-je læ Lubø 'ra rønøl n̄a, kdøtalø dow káre-rè kí to njèramajal bá inø panjiyø-é-je kí maji al køgí.

Gosta kí sobi dø ngon kí ilø rø-é køgí bá tøl ree

¹¹ Beba Jeju tøl pa bøy panè: Dingøm káre bè ow kî ngan-je kí dingøm joo. ¹² E kí nde idø bobi-é panè: Bobi-m, néndubø kí ndø-é ø à to 'løm lé, adi-m. Beba bobi-dé kay-dé nékingø-é. ¹³ Ndø n̄a al go-ti ya, e kí nde lé, ndogi né-je liø ngør-ngør ø oy là-é ow mba dønanngi-ti kí say. Lo kin-ti bá e tindø né-je liø sane lay lo bøkaya-ti. ¹⁴ Loki e tindø sane lay rømø, bobo usi dønanngi-é-ti kinlé, ø né isi goto ji-é-ti ngá. ¹⁵ Adi e ow adi dingøm káre bè dønanngi-é-ti kinlé un-é kullø-ti, adi-é isi ow ul køsøngi-je liø. ¹⁶ E ndigi kuso

gəbrə kí kɔsɔngi-je d'a d'uso lé ya, ngà dow adi-é al. ¹⁷ Beba ɛ gir ta dɔ rɔ-é-ti ə panè: Njérakullə-je lə bɔbi-m lay ya nékuso-dé tò mburuki-mburuki, rəmə mə bá m'a kisi koy yo ɓo nè bè wa! ¹⁸ M'a kí taá təl kɔw rɔ bɔbi-m-ti gogi ə m'a kidə-é panè: Bɔbi-m, m'ra majal nɔ Lubə-ti rəm, nɔ-i-ti rəm. ¹⁹ Mə m'tuwə kadi i 'ɓa-m ngon-i al, ngà kadi 'ra-m tanə kí i 'ra-né kɔ njérakullə-je lə-i ya bè. ²⁰ Beba ɛ ubə nangi i taá ə təl ɔw ki rɔ bɔbi-é-ti gogi. Loki nəy say kɔ kəy ɓəy ya bɔbi-é oo-é, ə ta ɔ mɛɛ-é kɔ ta liə adi ay ngɔdi tilə kəm-é, ungi ji-é mindi-é-ti uwə-né kɔ kàdɔ-é-ti. ²¹ Rəmə ngon lé panè: Bɔbi-m, m'ra majal nɔ Lubə-ti rəm, nɔ-i-ti rəm, adi m'tuwə kadi i 'ɓa-m ngon-i al. ²² Ngà bɔbi-é idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti kalangi 'reei kɔ kubi kí kuró itə madi-é-je ya, uləi rɔ-é-ti ə uləi ngamə ji-é-ti, ɓá 'tuləi saba nja-é-ti tɔ. ²³ Ɔwi 'reei kɔ ngon bɔbi mangi kí rɔ-é to mbul-mbul kin ya 'tɔli adi j'usoi j'rai-né rɔnəl. ²⁴ Kɔɔtalə ngon-m kí a kanlé, to dow kí oy bá təl isi kəm tin; ɛ ilə rɔ-é kɔgi ɓá təl ree tin. Beba 'tum gin ra rɔnəl. ²⁵ Dɔkàdɔ-é-ti kinlé, ngon dər dingəm lé nəy ndɔrɔ. Loki isi təl ɓá tɛɛ ngɔsi kɔ kəy rəmə, ɛ oo ká nékində-je kɔ ká ndam-je. ²⁶ Beba ɛ ɓa ngonnjékullə káre dəji-é panè sé to ri ɓá ra né wa? ²⁷ Ngonnjékullə lé ilə-é-ti panè: Ngonkɔ-i lé təl ree ɓá bɔbi-i təl ngon bɔbi mangi kí rɔ-é tò mbul-mbul kinlé kɔ ta liə, kɔ ɛ ingə-é gogi kɔ lapiya. ²⁸ Beba wɔngi ra ngon dər lé, adi ɛ ndigi kɔw kəy al, adi bɔbi-é tɛɛ ndaa-ti ree ra ndoo ta-é-ti kadi-é ɔw kəy. ²⁹ Ɔ ilə bɔbi-é-ti panè: 'Oo bè, mə kí m'ra kullə m'adi-i bal nɔ rəm, m'al dɔ ndu-

i nja káre al rəm kin ya kàrè 'təl ngon biṇə nja káre adi-m m'ra-né rənəl kì nam-je al. ³⁰ Rəmə, lokì ngon-i lə-i kan, kí tində nékingə-i sane dɔ kaya dené-je-ti lé təl ree, ə ɛ fá 'təl ngon bɔbi mangi lə-ji kí rɔ-é tò mbul-mbul lé adi-é! ³¹ Bɔbi-é idə-é panè: Ngon-m, i 'isi sə-m kì ndɔ-é ndɔ-é, adi né-je lə-m lay to kí 'lə-i ya; ³² ngà tò kadi j'ra nékuso j'ra-né rənəl, kdɔ ngonkɔ-i kí 'oo-é kanlé, to dow kí oy fá təl isi kəm tin; ɛ ilə rɔ-é kɔgi fá təl ree tin.

16

Gosta kí sɔbi dɔ njəkoo go né-je kí njəkəmtuti

¹ Jeju idə njéndó né-je liə bəy panè: Dingəm kí njénékingə káre bè, ɔw kì njəkoo go né-je liə nɔɔ. Dow-je d'idə-é 'panè: «Njəkoo go né-je lə-i lé, isi tində né-je lə-i sane.» ² Beba ɛ ba-é pa siə panè: «Ta ri fá dow-je 'pa dɔ-i-ti fá m'oo m'oo tin wa? I lé, 'a to njəkoo go né-je lə-m al ngá, é né-je kí m'inqə ji-i-ti kadi oo go-é lé 'ɔr go-é adi m'oo.» ³ Njəkoo go né-je lé, pa meɛ-é-ti panè: «'Ba-m ɔr kullə koo go né-je liə ji-m-ti kinlé, ri fá m'a ra wa? Kadi m'ra kullə ndɔr wa? Tógi-m à kasi al. Kadi m'koy né wa? Rɔ-m sɔl-m.» ⁴ ɛ panè: «M'gə né kí m'a ra kadi loki 'ba-m ɔr-m kullə koo go né-je-ti liə rəmə, dow-je d'uwə-m-né kì rɔ-dé-ti meɛ kəy-je-ti lə-dé.» ⁵ Beba dow-je kí kurə lə 'ba-é tò dɔ-dé-ti lé, ɛ ba-dé adi ree rɔ-é-ti káre-káre. Ə dəji ɛ kí dɔsəy panè: «Kurə lə 'ba-m tò dɔ-i-ti asi kandangi wa?» ⁶ Ə ɛ ilə-é-ti panè: «Kurə ubi liə tò dɔ-m-ti gùm bu.» Rəmə njəkoo go né-je lé, idə-é panè: «'Taa mbete kurə

lə-i, 'isi nangi kalangi ə 'ndàngi ubi gùm kormj.»
 7 Go-ti, ɛ dɔji ɛ kí rangi panè: «Kurə lə 'ba-m to
 dɔ-i-ti asi kandangi wa?» ɛ ilə-é-ti panè: «Kurə
 ko liə tò dɔ-m-ti suwal bu.» Rəmə njəkoo go né-
 je lé panè: «'Taa mbete kurə lə-i ə ndàngi ko
 suwal kərjinày joo.» 8 Beba Jeju panè: «Njəkoo
 go né-je kí njera né kí njururu al kinlé, 'ba-é piti-
 é kɔ to kí ɛ to njəkəmtuti.» Jeju ilə dɔ-ti panè:
 «Dow-je kí njera né kɔ kaglo kí ngəsnè kinlé,
 d'ində kəmtuti n̄a kí rɔ madi-dé-je-ti tɔy dow-je
 kí d'isi lo kí ndógi-ti lə Lubə.» 9 Yən, adi m'idə-si
 rəsi: «Né-je kí ingəi k̄i kəm rəbi-je kí njururu al
 kinlé, uwəi-né nam kɔ kadi loki né ree goto ji-
 si-ti kàrè rəmə, nam-si-je kinlé d'uwə-si k̄i rɔ-dé-
 ti lo kisi-je-ti kí tò sartagangi. 10 Dow kí ra né kí
 tɔgrɔ-ti mɛɛ né-je-ti kí ndɛ bè lé, ɛ ra né kí tɔgrɔ-
 ti mɛɛ né-ti kí boy tɔ. Dow kí ra né kí njururu
 al mɛɛ né-je-ti kí ndɛ bè lé, ɛ ra né kí njururu al
 mɛɛ né-ti kí boy tɔ.» 11 Beba mɛɛ nékingə-je-ti
 kí ingəi k̄i kəm rəbi-je kí njururu al kin ya kinə
 'rai-né né kí tɔgrɔ-ti al lé, n̄a bá à kiŋə nékingə
 kí tɔgrɔ-ti mɛɛ ji-si-ti wa? 12 Ə kinə dow kí rangi
 inə né liə ji-si-ti bá 'rai-né né k̄i gangi-é al lé, né
 kí toki 'lə-si ya kàrè n̄a bá à kiŋə mɛɛ ji-si-ti wa?
 13 †Ngonnjəkullə kí à kasi ra kullə kadi dow-je
 joo ya goto. Kɔɔtalə à kosi ta ɛ kí káre ə à ndigi
 ɛ kí káre; al kàrè, à nam k̄i ɛ kí káre ə à nədi ɛ
 kí káre. Adi a kasi kori Lubə k̄i là nati joo kɔ ra
 kullə kadi-dé al.

14 Loki Parisi-je kí 'to m'oy yo là-je, d'oo ta-je
 kin lay bè rəmə, 'soki Jeju. 15 Beba Jeju idə-dé

† 16:13 16:13 Mat 6:24

panè: «Sɔ̃i lé, takəm dow-je-ti rəmə, 'rai rɔ-si toki dow-je kí njéra né kí njururu bè, ngà Lubə gə mɛɛ-si gow. Kdɔtalə né kí dow-je bá d'oo kí né kí asi gaki lé, takəm Lubə-ti rəmə, to nékobi.»

Ta kí do ndukun-ti kɔ̃be lə Lubə

¹⁶ †Ndukun-je lə Moiyiji, kɔ̃ mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti ya ra kullə sar ree tɛɛ do Jɔ̃-ti kí njéra dow-je batəm. Ə kɔ̃ do Jɔ̃-ti sar tɛɛ bone kin ya toki kilə mbɛ kɔ̃be lə Lubə ə nɔ̃-nɔ̃ ya ndur do rɔ-é-ti kdɔ kadi n'ow-ti. ¹⁷ †Ngà kadi dɔrɔ, kɔ̃ dɔnangi goto lé, to né kí lo-é ɔ̃ al itə ndaji mbete kí káre bè kí kadi bujuru mɛɛ mbete ndukun-ti lə Lubə.

¹⁸ †Nɔ̃-nɔ̃ kí tubə ne-é ə taa dené kí rangi lé, ra kaya, bá dow kí taa dené kí ngɔbi-é tubə-é kàrè ra kaya ya tɔ.

Gosta kí sobi do njènékingə də kɔ̃ Lajar

Luk 12:15-21; 6:20-21,24-25

¹⁹ Ndo káre bè, Jeju pa ta kɔ̃ gosta panè: Dingəm káre bè, isi nɔ̃ɔ̃ to njènékingə, ɔ̃ kubi-je kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ̃-nɔ̃ rəm, ndɔy ngilingi-ngilingi ə ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ uso né-je kí maji-maji ra-né rɔnəl. ²⁰ Bɛbɛ njèndoo kí ri-é lə Lajar kí to dow kí rɔ-é lay ya to dɔ basrangi kí tɔ yəki-yəki, tɔ nangi takəy-ti lə njènékingə lé. ²¹ Ə ɛ ndigi kadi n'uso nɔ̃-nɔ̃ né-je kí tusi nangi gin tablə-ti lə njènékingə kinlé ya, rəmə bisi-je yó bá 'ree tɔn ta dɔ-je liə-liə.

† **16:16** 16:16 Mat 11:12,13 † **16:17** 16:17 Mat 5:18 † **16:18** 16:18 Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

²² Ndo káre bè, njèndoo kinlé oy ə malayka-je d'un-é d'ow siə wur-wur mbó Abrakam-ti. Njènékingə lé ree oy tɔ, adi dow-je 'dubi-é. ²³ Loki ɛ ʌ lo kí koó-ti dan kò-ti ngá bá un kəm-é oo lo əbi nɯ rəmə, oo kí Lajar isi wur-wur mbó Abrakam-ti lé, ²⁴ ɛ ilə bɔbi ndi-é nangi panè: «Bɔbi-m Abrakam, 'oo kəmtondoo lə-m, ə 'ulə Lajar adi ɔw ulə ta ngon ji-é kəm man-ti ə ree ilə ta-m-ti nɯm-né mindi-m, nè m'ʌ m'ingə kò dan pər-ti kí ɔ̀ bilim-bilim.» ²⁵ Abrakam ilə-é-ti panè: «Ngon-m, 'adi mɛɛ-i ole dɔ-ti, kí ndɔki i oy-né al bəy lé, i isi dan maji-ti, ngà Lajar bá dangi-ti ra-é. Ə kí ngɔsnè-ti kinlé, ɛ ingə mɛɛ sɔl, ngà i bá 'ʌ dan kò-ti tɔ. ²⁶ Rəm bá, mbunə-ji jə sə-si-je lé, bolebe kí sɔy-é goto ya tò-ti, kdɔ kadi dow-je kí lé, d'a ndigi kɪ rɔ-ji-ti nè kɔw rɔ-si-ti kàrè, jè lo-é dum-dé rəm, bá kadi dow ɪ rɔ-si-ti nɯ ree rɔ-ji-ti nè al rəm tɔ.» ²⁷ Njènékingə lé panè: «Bɔbi-m Abrakam, lé tò bè kàrè, m'dəji-i kadi 'ulə Lajar adi-é ɔw mɛɛ kəy-ti lə bɔbi-m. ²⁸ Kdɔtalə ngankɔ-m-je mɪ d'isi nɔɔ é 'adi-é ɔw ndəji-dé, kadi dɛ rəmə, 'ree lo kò-ti kin al ngá.» ²⁹ Abrakam ilə-é-ti panè: «Ndukun-je lə Moiyiji, kɪ ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti tò nɔɔ, é kadi d'ində mbi-dé d'oo-né.» ³⁰ ɛ ilə-é-ti panè: «Bè al, Bɔbi-m Abrakam, kinə dow ɪ rɔ dow-je-ti kí d'oy bá ɔw idə-dé ta lé, d'a kinə panjiyè-dé-je kí maji al kɔgi.» ³¹ Ngà Abrakam idə-é panè: «Kinə d'ində mbi-dé d'oo-né ndukun-je lə Moiyiji-je, kɪ ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti al lé, ta kí dow kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ya idə-dé kàrè à kuwə-dé kɪ ta al ya tɔ.»

17

*Ta kí sɔ̀bi dɔ̀ né-je kí à ra dow kadi-é ra majal
Mat 18:6-9; Mar 9:42*

¹ Jezu idə njéndó né-je liə panè: Né-je kí à to gin kusi mɛɛ majal-ti lé, lé ri-ri kàrè à ree ya; ngà dow kí né-é-je kin ree kì kəm rəbi kí rɔ-é-ti lé tuji à kusi dɔ-é-ti. ² Dowbé kinlé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko mindi-é-ti bá d'ɔw d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè liə tò soti, tɔy kadi-é ra ngon dow káre dan madi-é-je-ti kin adi-é ra majal. ³ †Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti! Kinə ngonkɔ-i ra majal lé, 'ndangi-é dɔ-ti é kinə inə panjiyə-é kí maji al lé kɔgi rəmə, 'inə go-é kɔgi 'adi-é. ⁴ Kinə mɛɛ ndɔ-ti kí káre ya ɛ ra sə-i né kí maji al nja siri, bá nja siri lay ya təl ree rɔ-i-ti panè: M'inə panjiyə-m kí maji al lé kɔgi rəmə, 'a kinə go-é kɔgi kadi-é. †

*Ta kí dɔ̀ kadmɛɛ-ti
Mat 17:20*

⁵ Njékɔwkulə-je d'idə 'Babe 'panè: 'Ilə kadmɛɛ dɔ madi-é-ti 'adi-ji. ⁶ Bəba 'Babe Jezu lé idə-dé panè: «Kinə kadmɛɛ lə-si asi-nə kì kaa kɔl bè ya kàrè bá idəi kote kin 'painè: "'Ɔr kì njirə-i burə ə 'ɔw a dan babo-ti ya kàrè, ɛ à təl rɔ-é go ta-ti lə-si.»

Kadmɛɛ lə ngonnjèkullə

⁷ «Ná dan-si-ti bá toki ɔw kì ngonnjèkullə káre nɔɔ je bè, é i ndɔrɔ əse i go nékul-je-ti isi ree ya é à kidə-é panè 'njiyə lɔw 'ree uso né» wa? ⁸ Bè al! Ɛ à kidə-é panè: 'Ra nékuso lə-m, 'ulə kubi kullə lə-i rɔ-i-ti ə 'oo go-m sar kadì m'uso rəm,

† 17:3 17:3 Mat 18:15 † 17:4 17:4 Mat 18:15,21-22

m'ay rəm, ngá bá i a təl kuso rəm, kay rəm tɔ.
 9 Ngonnjèkullə kinlé, loki ɛ ra né kí 'ba-é un ndu
 adi-é kadi ra lé, sé 'ba-é à təl ra-é oiyo kɔo kullə
 kí ɛ ra kinlé wa? 10 Bè al. Səi kàrè bè ya tɔ. Loki
 'rai né-je lay kí d'un ndu dɔ-ti kadi 'rai lé, kadi
 'pai-nè: Jɛ j'to ngannjékullə-je kí kare kogi, né kí
 tɔ kadi j'ra lé ya bá jɛ j'ra.

Ta kí sɔbi dɔ njébanji-je kí dɔgi

11 Loki Jeju isi ɔw kí bebo Jorijalem-ti lé, dəə
 rəbi nim dɔnangi Samari-ti kɔ dɔnangi Galile.
 12 Beba loki isi ɔw mɛɛ ngonbe-ti káre bè lé,
 13 njébanji-je dɔgi 'tɛɛ 'tilə kəm-é ə d'ə ngərangi
 bá d'ilə bɔbi ndi-dé nangi 'panè: Jeju, njëndó
 dow-je né, 'oo kəmtondoo lə-ji! 14 Jeju oo-dé bè
 rəmə, idə-dé panè: Ɔwi ɔji rɔ-si njégugnə-je lə
 Lubə. Loki d'isi d'ɔw ki kɔw ya bəy rəmə, banji
 kí rɔ-dé-ti ur wuki adi d'aa njay. 15 Loki ɛ kí káre
 dan-dé-ti oo kadi n'ingə lapiya bè lé, ɔsi waka təl
 ə ɔsi gajɔ Lubə kɔ ndi-é kí boy-boy 16 ree usi kɔ
 takəm-é nangi nja Jeju-ti bá ra-é oiyo. Ɛ to dow
 kí dɔnangi Samari-ti. 17 Jeju un ta panè: Dow-je
 dɔgi bá banji ur rɔ-dé-ti adi d'aa njay ya al wa?
 Ngà dɛ kí jinày káre lé, 'nəy rá 18 bá dow kí dan-
 dé-ti káre ya kàrè təl ree ulə rɔba dɔ Lubə-ti al,
 bá mba kin ya par wa? 19 Go-ti, Jeju idə-é panè:
 Ɔ taá ə ɔw, kadmɛɛ lə-i aji-i!

Ta kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə kí à ree

Mat 24:3-42

20 Nɔo káre bè Parisi-je 'dəji Jeju 'panè: Kɔbe
 lə Lubə à ree nɔo kí rá-ti wa? Jeju ilə-dé-ti panè:

Kɔ̀be lə Lubə lé, à ree kadi dow-je d'oo kì kəm-dé ndə-ndə bè al. ²¹ Dow à panè: Kɔ̀be lə Lubə é tò nè tin əse ɛ é tò yó tin al. Kdotalə, kɔ̀be lə Lubə tò dan-si-ti nè ngá.

²² Go-ti, Jəju idə njéndó né-je panè: Ndo-je ɔw ree nɔɔ kí à ndingəi kadi ooi Ngon lə dow ndo káre-rè bè ya, ngà a kooi-é al. Dow-je d'a kidə-si panè: ²³ Ɛ é ɔ nè tin, ɛ é ɔ yó tin, kàrè ɔwi lo-é-ti al rəm, bá ɔyi ngodi kì lo-é-ti al rəm tɔ. ²⁴ Kdotalə loki ndo ree lə Ngon lə dow asi lé, à ree tanɔ̀ kì təlndi kí ɪ ngangɪ dɔrɔ̀-ti kí káre ya ndógi ɔw njal ngangɪ-é-ti kí káre kin ya bè. ²⁵ Ngà kete nɔ̀-ti lé, tò kadi-é ingə kɔ̀ nɔ̀ rəm, bá tò kadi dow-je kí ngosnè kin 'mbati-é rəm tɔ. ²⁶ Né kí ndoki ra né kaglo-ti lə Nuwe lé, gɔ̀-é ya à ra-né ndo ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. ²⁷ Ndoki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'taa-nɔ̀-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nɔ̀-je sar ya ndo-ti kí Nuwe ɔw-né meɛ bato-ti. Rəmə man bəlɪm ree tol-né ndəgi dow-je lay. ²⁸ Né kí ndoki ra né kaglo-ti lə Loti lé, gɔ̀-é ya à ra né ndo ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. Ndoki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'ndogi né-je, 'rabi né-je, 'mɔ̀ kagi-je, 'ra kəy-je*. ²⁹ Ngà loki Loti ində lo tɛɛ meɛ bebo Sodom-ti kɔ̀gi lé, pər-je kì ər kí toki yalpər bè ya ɪ dɔrɔ̀-ti ədi toki ndi bè do dow-je-ti tol-dé lay. ³⁰ Bè ya tɔ, ndo kí Ngon lə dow à tɛɛ kɔy lé, lo à tuji puku-puku tɔ. ³¹ †Meɛ ndo-é-ti kinlé, dow kí isi do kəy-ti † kàrè, kadi risi

* **17:28** 17:28 Kgn 6-7 † **17:31** 17:31 Mat 24:17,18; Mar 13:15,16 † **17:31** 17:31 Jipi-je lé, 'ra kəy d'adi toki kí kəy dur-dur bè adi do-é kí taá to lo kí d'isi-ti d'adi yól dan-dé. Ta kinlé sobi do njəkisi taakoo do kəy-ti.

nangi ow mee key-ti oy né-je liə al ngá, bá dow kí a ndoro kàrè, kadi təl ree bee al ngá rəm to. ³² Adi mee-si ole do né-ti kí ndoki tee do ne Loti-ti†. ³³ †Dow kí sangi kdo kaji ro-é rəmə à tuji ro-é, ə dow kí e ya ilə ro-é kogi bá à kingə gogi to. ³⁴ Ooi bè, ndo-é-ti kinlé, dow-je joo 'tò bi ndo mee tuwə-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ³⁵ Dené-je joo d'a d'ur né mee bir-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ³⁶ [Dingəm-je joo d'a mee ndor-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre.]‡ ³⁷ Beba njéndó né-je 'dəji Jeju 'panè: 'Babe, né kinlé à ra né lo kí rá-ti wa? Jeju idə-dé panè: Lo kí nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-na-ti.

18

Gosta kí sobi do njəngowkoy de kə njəgangta kí njururu al

¹ Jeju pa sə-dé ta kə gosta toji-dé-né kadi 'pa ta kə Lubə taá-taá bi d'adi ko ra-dé go-ti al ya sar†. ² E panè: Njəgangta káre bè isi mee bebo-ti madi nɔɔ, to dow kí bəl Lubə al rəm, bá ilə kuji do dow-ti al rəm to. ³ Mee bebo-é-ti kinlé, dené kí njəngowkoy káre isi-ti nɔɔ to; ə e ree ro-é-ti nja nati-nati kadi gangta liə adi-é adi idə-é panè: I 'gangi ta kí tò dan-ji-ti kə njəta lə-m kin 'adim. ⁴ Njəgangta lé ndigi al bè-bè asi dokaglo ɲa.

† **17:32** 17:32 Kgn 19:26 † **17:33** 17:33 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; Jə 12:25 ‡ **17:36** 17:36 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kə ji-dé kə ta greki. † **18:1** 18:1 1Te 5:17

Ngà go-ti, ɛ təl pa mɛɛ-é-ti panè: Mə lé, m'fəl Lubə al rəm, b́a m'ilə kuji dɔ dow-ti al rəm ya ⁵ ngà njəngɔwkoy kin ndɔji-m n̄a adi m'a gangta liə kadi-é, kdɔ kadi ree ndɔji-m k̄i ndɔ-é ndɔ-é al. ⁶ 'Babe ilə dɔ-ti panè: Ta kí njègangta kí njururu al pa kinlé, ooi maji. ⁷ Ə Lubə rəmə dow-je kí ɛ mbəti-dé kí d'isi 'nɔ ta-é-ti ndɔ-je k̄i kada-je kinlé, ɛ à gangta lə-dé low kadi-dé al wa? ⁸ Adi m'idə-si, à gangta kalangi ya kadi-dé. Ngà loki Ngon lə dow à ree lé, sé à kingə kadmɛɛ dɔnangi-ti nè ban wa?

Gosta kí sɔbi dɔ Parisi dɛ k̄i njètaalambo

⁹ Jezu pa ta k̄i gosta idə-né ta dow-je kí n̄a-je kí dɛ ya d'oo rɔ-dé k̄i njéra né njururu nɔ Lubə-ti, adi 'nədi ndəgi dow-je. ¹⁰ Ɛ panè: Dingəm-je joo d'ow mɛɛ kəy-ti lə Lubə kdɔ pa ta k̄i Lubə: K̄i káre to Parisi ə ɛ kí káre to njètaalambo tɔ. ¹¹ Parisi lé, a taá b́a pa ta k̄i Lubə mɛɛ-é-ti panè: I Lubə, m'ra-i oiyo kdɔ mə lé, m'titi-n̄a k̄i ndəgi dow-je kí to njébogi-je, njéra né kí njururu al-je, k̄i njérakaya-je kin al, əse m'titi-n̄a k̄i njètaalambo kí a kan al rəm. ¹² Mɛɛ Dimasi káre lé, m'ɔgi rɔ-m nékuso k̄i man k̄ay nja joo-joo, b́a mɛɛ nékingə-m-je-ti lay ya m'adi-i káre dan dɔgi-ti dɔgi-ti rəm tɔ. ¹³ Ngà njètaalambo lé, ɛ ɔr rɔ-é a ngərəngi, ə ndigi kitə kəm-é ki taá koo lo ki dɔrɔ-ti al; ngá ɛ tində kàdi-é ə panè: Əy! Lubə lə-m, 'oo kəmtondoo lə-m, mə lé m'to njèramajal. ¹⁴ †Jezu təl panè: ooi maji; dingəm kinlé Lubə ɔr ta dɔ-é-ti b́a ɛ təl ki mɛɛ kəy-ti liə,

† **18:14** 18:14 Mat 23:12; Luk 14:11

ngà Parisi lé bá ta nà y dɔ-é-ti. Kdɔ dow kí oji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangi ə ɛ kí sɔl dɔ-é bá d'a kitə dɔ-é taá tɔ.

Jeju tɔr ndi-é dɔ ngan-je-ti kí sɛ-sɛ

Mat 19:13-15; Mar 10:13-16

¹⁵ Ngan-je kí bər ya kàrè dow-je 'ree sə-dé rɔ Jeju-ti kadì ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà loki njéndó né-je liə d'oo né kin bè lé, 'kɔl sə-dé. ¹⁶ Rəmə Jeju adi 'ree kì ngan-je lé rɔ-é-ti ə panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bi ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kí 'tanə sə-dé bè. ¹⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí ndigi kɔɓe lə Lubə titi-nə kí ngon kí sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndə bè al.»

Dingəm kí njènékingə

Mat 19:16-30; Mar 10:17-31

¹⁸ 'Boy lə jipi-je káre dəji Jeju panè: «Dow kí maji kí njéndó dow-je né, ri bá m'a ra bá m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁹ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Kdɔ ri bá i ɓa-m dow kí maji wa? Dow kí maji goto, Lubə ya kì kár-é ɔ maji. ²⁰ 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a ɓogi al, 'a tətì ta kí ndángi al, 'a tətì kagi ɓobi-i kì kɔ-i."» ²¹ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Basa-m-ti nɔ ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kinlé lay.» ²² Loki Jeju oo ta-je liə bè lé, idə-é panè: «Né káre nal-i ɓəy: "'Ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njèndoo-je, rəmə ndɔ-é 'a kingə nɔ dɔrɔ-ti; ə 'ree un go-m."» ²³ Ngà loki ɛ oo ta-je kin bè lé rɔ-é ati-é kanəna, kdɔ ɛ to njènékingə kí nɔ. ²⁴ Loki Jeju oo kí rɔ-é ati-é lé, ɛ idə dow-je panè: «Kadì njènékingə-je d'ow kɔɓe-ti lə Lubə lé, to né kí

ngà n̄a. ²⁵ Kadi jambal dǣ ðe libri-ti lé to né kí ngà n̄a ya, ngà kadi njènékingə ow kɔ̀be-ti læ Lubə lé to né kí ngà itə-é ðəy.» ²⁶ Ngà loki dow-je d'oo ta kí e pa kinlé bè rəmə 'panè: «Tò bè ngà n̄á bá à kaji wa?» ²⁷ Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí dum dɔ dow-je kinlé, à dum Lubə al.» ²⁸ Rəmə Piyər un ta də̀ji-é panè: «Yən, je kinlé, j'tusi né-je læ-ji j'ĩnə bá j'un go-i tin.» ²⁹ Beba Jeju idə-é panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. N̄á-n̄á kí in̄ə kəy liə, əse ne-é əse ngankɔ̀-é-je, əse njəkoji-é-je əse ngan-é-je kdɔtalə kɔ̀be læ Lubə lé, ³⁰ à kingə né-é dɔ-ti n̄a dɔkaglo-ti kí ngosnè kin rəm, bá à kiskəm sartagangi dɔkaglo-ti kí à ree lé rəm tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti

kì dɔ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 20:17-19; Mar 10:32-34; Luk 9:22,44-45

³¹ Jeju ða njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo rɔ-é-ti bá idə-dé panè: «Yən, j'isi j'ow̄i kí ðebo Jorijaləm-ti ə ta-je lay kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndàngi sɔbi dɔ Ngon læ dow lé, né-é à ra né. ³² Kdɔtalə d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kadi d'a sɔki-é, d'a taji-é, d'a tubə yoro kəm-é-ti, ³³ d'a tində-é k̄i ndəy marow ðəy bá d'a tɔl-é. Ə ndɔ kí njəkunḡi-ti mutə rəmə, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ³⁴ Ngà né káre ya kàrè njéndó né-je 'gə mɛɛ ta-ti kinlé al; mɛɛ ta-je kinlé toki ðoyɔ sə-dé dɔ-é bè ya, adi 'gə né kí Jeju pa ta dɔ-ti lé al.

Jeju adi njəkəmtɔ oo lo

Mat 20:29-34; Mar 10:46-52

³⁵ Loki Jeju ində dɔ ðebo Jeriko ngɔsi lé, njəkəmtɔ káre isi nganḡi rəbi-ti n̄ɔɔ, isi koy-né.

³⁶ Rəmə loki ɛ oo ndi kosi dow-je kí d'isi dəə taá lé, ɛ dəji-dé né kí ra né. ³⁷ Ngà bá dɛ d'idə-é 'panè to Jeju kí Najareti-ti bá dəə. ³⁸ Beba ɛ ilə bəbi ndi-é nangi nɔ panè: «Jeju kí ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» ³⁹ Dɛ kí d'ow 'nɔiyə nɔ Jeju-ti kete lé, 'ndangi-é ə d'idə-é kadi uti ta-é, ngà ɛ ilə bəbi ndi-é nangi nɔ kɪ tógi-é itə kí kete lé ya bəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m boo.» ⁴⁰ Rəmə Jeju təl ɔ nangi ə un ndu kadi 'ree siə rɔ-n'è-ti, ə loki njəkəmtɔ ree rəmə, Jeju dəji-é panè: ⁴¹ Ri bá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? Ɛ ilə-é-ti panè: «'Babe, kəm ya 'adi təl oo lo.» ⁴² Beba Jeju idə-é panè: «'Oo lo, kadmeɛ lə-i aji-i.» ⁴³ Tajinati nè ya ɛ oo lo adi ɛ un go Jeju ə ɔsi gaji Lubə taá-taá. Kosi dow-je lay kí d'oo né kinlé, 'tɔy Lubə tɔ.

19

Ta kí sɔbi dɔ Jeju dɛ kɪ Jase

¹ Loki Jeju ɔw meɛ bebo Jeriko-ti ə isi ində dan be gangi, ² rəmə, oo dingəm kí njènékingə kí ri-é lə Jase, to njəkun dɔ njétaalambo-je. ³ Ɛ sangi kadi n'oo se ná bá to Jeju lé wa? Ngà kosi dow-je ra adi ɛ asi kadi oo-é al, kdɔtalə ɛ to dow kí gɔji. ⁴ Beba ɛ ɔy ngɔdi kete ɔw al dɔ kote-ti kdɔ kadi n'oo Jeju, kdɔtalə ɛ à dəə lo-é-ti nɔɔ. ⁵ Loki Jeju ɔw tɛɛ lo-é-ti kinlé, un kəm-é ki taá idə-é panè: Jase, 'risi nangi kalangi, kdɔtalə tɔ kadi m'to be lə-i bɔne. ⁶ Beba Jase ur nangi low-low ree uwə-é ki rɔ-é-ti kɪ rɔnəl. ⁷ Loki dow-je d'oo né kin bè lé, dɛ lay ya 'tún ta 'panè: Ooi, Jeju lé, ɔw tɔ be lə dow kí njèramajal. ⁸ Ngà Jase i ɔ taá nɔ 'Babe-ti

idə-é panè: 'Babe, 'oo bè, nékingə-m lé, m'a kay danə lo joo ə m'a kadi kí gin káre njéndoo-je, ə kinə m'taa né ji dow-ti kì ndángi kare rəmə, m'a təl kadi-é né-é kinlé so ngá. ⁹ Beba Jeju idə-é panè: Kaji ree meeə kəy-ti kin bone, kdətalə dow kinlé, to ngon kà Abrakam tɔ. ¹⁰ †Kdətalə Ngon lə dow lé ree kadi n'sangi nja dow-je kí 'nəy kɔ kadi n'aji-dé.

Gosta kí sɔbi dɔ mbal là kí dɔgi

Mat 25:14-30

¹¹ Loki dow-je d'ə d'oo ta-je kin bè lé, Jeju ilə gusta káre dɔ-ti. Kdətalə ɛ ə ngosi kì bebo Jorijaləm, adi dow-je 'gir 'panè kɔbe lə Lubə lé, à ree tajinati nè ya ngá. ¹² Adì Jeju panè: Dow káre bè, to dow kí gin ngar-ti, isi ɔw kí mba-ti dɔnangi-ti kí say nɔ, kɔ kadi d'ow d'ulə jɔgi ngar dɔ-é-ti, bá à təl bəy. ¹³ Ɛ ba ngannjékullə-je liə dɔgi dan madi-dé-je-ti ə adi nə-nə dan-dé-ti mbal là káre-káre bá idə-dé panè: Ɔwi, 'təli-né ji-si sar kadi m'təl m'ree-né. ¹⁴ Ngà dow-je kí meeə be-ti liə d'osi-é kì ta adi d'ulə dow-je kí 'to takəm-dé kadi d'ow d'idə-dé 'panè: Je j'ndigi kadi dow kin ɔ-ji al. ¹⁵ Bè ya kàrè d'ulə jɔgi ngar dɔ-é-ti. Loki ɛ təl ree lé, ɛ adi 'ba ngannjékullə-je kí adi-dé là lé kadi 'ree rɔ-é-ti, kɔ kadi n'oo se dow káre ingə man-é dɔ-ti kandangi-kandangi wa? ¹⁶ Beba ngonnjékullə kí dɔsay ree panè: 'Ba-m, mbal là lə-i kí adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là dɔgi. ¹⁷ 'Ba-é panè: Oiyó! 'To ngonnjékullə kí maji! M'adi-i bebo-je dɔgi kadi ɔw kì tɔgi dɔ-ti, kɔ 'to njèra né kí tɔgrɔ-ti meeə né-ti kí nde

† 19:10 19:10 Mat 18:11

bè. ¹⁸ Ngonnjèkullə kí njèkungi-ti joo ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i kí 'adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là m̩.» ¹⁹ Beba 'ba-é idə-é panè: «I kàrè, m'adi-i bebo-je m̩ kadi ɔw k̩ tógi dɔ-ti tɔ.» ²⁰ Ngonnjèkullə kí rangi ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i lé ya é m'dɔɔ takubi-ti tin.» ²¹ Ma m'ɓəl-i, kɔɔ i lé 'to dow kí 'ng̩̩ n̩; adi né kí to i bá ungi al kàrè, i ɔy rəm, ko kí to i bá 'dubi al kàrè i ijə rəm. ²² Beba 'ba-é idə-é panè: «I ngonnjèkullə kí maji al kan! Ta kí ta-i-ti ya m'ngangi-né ta dɔ-i-ti. I 'gə kí m'to dow kí m'ng̩̩ n̩, adi né kí to ma bá m'ungi al kàrè, m'ɔy rəm, ko kí to ma bá m'dubi al kàrè, m'ijə rəm, ²³ ng̩̩ kɔɔ ri bá 'ɔw 'ilə mbal là lə-m kəy ngəm là-ti kɔɔ kadi m'təl m'ree ə m'ɔr k̩ man-é dɔ-ti al wa?» ²⁴ Go-ti, idə dow-je kí d'ə lo-é-ti n̩ɔɔ panè: «Ɔti 'taai mbal là kí ji-é-ti kin adi ɛ kí ɔw k̩ mbal là dɔgi kinlé dɔ-ti.» ²⁵ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Babe, ɛ ɔw k̩ mbal là dɔgi ng̩̩.» ²⁶ †Rəmə ɛ təl panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, ng̩̩ dow kí né goto ji-é-ti lé, ɛ kí ji-é-ti lé ya kàrè d'a taa.»

²⁷ †Go-ti, ɛ panè: «Njéba-je lə-m kí 'ndigi kadi m'ɔ-dé al lé 'reei sə-dé ə 'tijəi mindi-dé takəm-m-ti nè ya.» ²⁸ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, ɔti usi kete n̩ njéndó né-je-ti liə ə d'ɔw k̩ bebo Jorijalem-ti.

Kɔw Jeju bebo Jorijalem-ti

Mat 21:1-9; Mar 11:1-10; J̩ 12:12-19

²⁹ Loki d'ɔw 'tɛɛ ngosi k̩ be kí Betpaje, k̩ be kí Betani kí tò kàd̩ mbal-ti kí 'ba-é mbal k̩ kagi

† **19:26** 19:26 Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † **19:27** 19:27 Mat 25:14-30

olibiyè-jè lé, Jèju ulə njéndó né-jè liə joo ³⁰ panè: «Ōwi mɛɛ ngonbè-ti kí nɔ̀-si-ti kin. Loki owi 'tɛɛi-ti lé, a kingəi ngon koro kí dow al-é al bəy kí 'tɔ́-é nangɪ, ə 'tuti-é 'reei siə adi-mi.» ³¹ Kinə dow dɔ̀ji-si panè se 'tuti-é kɔ̀ ri wa rəmə, idəi-é 'pai-nè: «'Babè b́a ge ngon koro lé.» ³² Dɛ́ kí Jèju ulə-dé lé, d'ɔ̀ti d'ɔ̀w rəmə, d'oo né-jè titi kí Jèju idə-dé-né lé ya tɔ̀. ³³ Loki 'tuti ngon koro lé rəmə, 'b́a-é-jè 'dɔ̀ji-dé 'panè: «'Tuti ngon koro lé kɔ̀ ri wa?» ³⁴ Dɛ́ d'ilə-dé-ti 'panè: «'Babè b́a ɔ̀w ndoo ngon koro lé.» ³⁵ Bèbá dɛ́ 'ree siə d'adi Jèju, ə 'labi kubi-jè lə-dé gidí-é-ti b́a d'adi Jèju al isi dɔ̀-ti. ³⁶ Loki Jèju ɔ̀ti isi ɔ̀w lé, dow-jè 'labi kubi-jè lə-dé dɔ̀ rəbi-ti nɔ̀-é-ti taá-taá. ³⁷ Loki ɛ́ ree tɛɛ ngɔ̀si kɪ bəbo Jorijalɛm, rəbi-ti kí i dɔ̀ mbal kɔ̀ kagi Olibiyè-jè-ti ɔ̀w kɪ mɛɛ bəbo-ti kinlé, kosi njéndó né-jè lay ya rɔ̀-dé nəl-dé adi d'ɔ̀si gajɪ Lubə kɪ ndi-dé kí boy-boy kɔ̀ɔtalə nékɔ̀ji-jè lay kí d'oo lé. ³⁸ Dɛ́ 'panè:

«Kadi Lubə tɔ̀r ndi-é dɔ̀ ngar-ti kí njèree kɪ ri
 'Babè,
 lapiya tò mɛɛ dɔ̀rɔ̀-ti, ríba tò mɛɛ lo-jè-ti kí taá
 nɔ̀.»

³⁹ Rəmə, Parisi-jè kí dan-ti-jè kí d'ɔ̀ dan kosi dow-jè-ti nɔ̀ɔ̀ lé d'idə Jèju 'panè: Njéndó dow-jè né, i 'ndángɪ njéndó né-jè lə-i lé bane. ⁴⁰ Ngà Jèju ilə-dé-ti panè: Adi m'idə-si rəsi. Lé dɛ́ d'uti ta-dé kàrè, ər-jè ya d'a tur kəə! ⁴¹ Loki Jèju ɔ̀w tɛɛ ngɔ̀si kɪ bəbo Jorijalɛm lé, un kəm-é oo-né bəbo lé rəmə, nɔ̀ kɔ̀ ta liə panè: ⁴² Əy! Bəbo Jorijalɛm, toki lé dow-jè lə-i 'gə né kí d'a ra kadi lapiya tò rəmə lé! Ngà kí ngɔ̀snè-ti kinlé, to kí

boyo sə-dé do-é. ⁴³ Ndo-je madi ow ree nɔɔ lé, njéba-je lə-si d'a kor gali do-si-ti, d'a kilə-nā gəə do-si sipi kdo kuti-si lo-ti nduki-nduki, ⁴⁴ d'a tuji-si puku-puku, kɪ bebo lə-si burə, ər káre ya kàrè d'a kiŋə kadi tò do madi-é-ti mee bebo-ti lə-si al, kdotalə dokaglo kí Lubə ree-né rɔ-si-ti kdo ra-né sə-si lé, səi 'gəi al.

*Ta kí sobi do njéra gati takəy-ti lə Lubə
Mat 21:10-16; Mar 11:15-18; Jə 2:13-17*

⁴⁵ Go-ti, Jeju ow takəy-ti lə Lubə ə tubə njéragati-je. ⁴⁶ E idə-dé panè: 'Ndàngi 'panè: «Kəy lə-m lé, à to kəy pa ta kɪ Lubə. Ngà səi adi təl to kəy kisi njəbogi-je.» ⁴⁷ †Ndo-je lay ya Jeju ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə. Rəmə njékun do njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'boy-je lə jipi-je 'sangi kəm rəbi kadi 'təl-é. ⁴⁸ Ngà de 'gə kəm rəbi kí d'a təl-é-né lé al, kdotalə dow-je lay ya d'oo ta-je liə kɪ rɔnəl nā.

20

*Ta kí sobi do tógi lə Jeju
Mat 21:23-27; Mar 11:27-33*

¹ Ndo káre bè, loki Jeju isi ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəm, ilə mbə Poyta kí Maji adi-dé rəm lé, njékun do njégugnə-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je 'ree 'teɛ kɔy rɔ-é-ti, ² ə 'dəji-é 'panè: «I ya 'idə-ji adi j'oo. To ná bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná bá adi-i tógi bá 'ra-né wa?» ³ Beba Jeju ilə-dé-ti

† 19:47 19:47 Luk 21:37

panè: «Mā kàrè m'a dèji-si ta kàre to? ⁴ Idèi-mi, to nā bá ulə Jā adi ra dow-je batem wa? To Lubə bá ulə-é əse to dow-je wa?» ⁵ Ngà de 'təl 'pa-nā ta dan-dé-ti n̄ɔm-n̄ɔm 'panè: Kinə j'painè to Lubə bá ulə-é lé, ɛ à təl dèji-ji panè: «Ngà kɔɔ ri bá adi-é meɛ-si al wa? ⁶ Ə kinə, j'idèi-é j'painè to dow-je bá d'ulə-é kàrè, kosi dow-je lay ya d'a tilə-ji k̄ əɾ tol-ji, kɔɔ de d'oo Jā ki njèpata kí ta Lubə-ti.» ⁷ Bəba de 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'gə njèkulə Jā kadi ra dow-je batem lé al.» ⁸ Jeju təl idə-dé panè: «Maji, mā ya kàrè ndā bè bá m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né nɛ-je kinlé al ya to.»

Gosta kí sɔbi dɔ njérakullə meɛ ndɔɔr nduu-ti kí 'to njémɛndul-je

Mat 21:33-46; Mar 12:1-12

⁹ Go-ti, Jeju idə ta kosi dow-je k̄i gosta panè: «Dow kàre bè uwə nduu, ə adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é, bá ɔti ɔw mba kí tó-é uu. ¹⁰ Loki n̄ay kijə kandi nduu asi rəmə, ɛ ulə ngonnjəkullə liə kàre rɔ njérakullə ndɔɔr nduu-je-ti lé kadi d'adi-é kí liə ree-né adi-é. Ngà de 'tində ngonnjəkullə lé mbuki-mbuki ə 'tubə-é d'adi təl k̄i ji-é kare. ¹¹ Njèndɔɔr nduu lé ulə ngonnjəkullə kí rangi bəy rəmə, njérakullə ndɔɔr nduu-je lé, 'tində-é mbuki-mbuki, bá 'taji-é ə 'tubə-é d'adi təl k̄i ji-é kare ya bəy. ¹² ɛ ulə ngonnjəkullə kí njèkungi-ti mutə bəy; ɛ rəmə d'adi-é dɔ, bá 'tubə-é dɔ-ti. ¹³ Bəba 'ba njèndɔɔr nduu lé panè: “Ri bá m'a ra wa? M'a kulə ngonm kí m'ində-é dan kəm-m-ti kin ya, dɔmaji ə d'a bəl-é ngá.” ¹⁴ Ngà loki njérakullə ndɔɔr nduu-je

d'oo ngon-é lé isi ree rəmə, d'idə-nə ta dan-dé-ti 'panè: “Ooi, ngon-é kí ndə-é à to njènéndubə lé ya é ɔw ree ɔngi; adi j'toli-é kadi néndubə liə təl to kí lə-ji.” ¹⁵ Beba de d'uwə-é 'teɛ siə rangi meɛ ndor-ti lé, ə təl-é. Beba Jeju panè: Ri bá 'ba njèndor nduu-lé à ra sə-dé wa? ¹⁶ E à ree ə à kadi 'təl njérakullə ndor nduu-je kinlé ə à təl kì ndor nduu lé kadi dow-je kí rangi.»

Loki kosi dow-je d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «To né kí à ra né bè ndə al.» ¹⁷ Ngà Jeju oo-dé géréré bá panè: Ta kí 'ndàngi 'panè: Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kogi, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti kinlé kər meɛ-é to ri wa? ¹⁸ Dow kí rá-rá kí teɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tėti dəki-dəki rəm, bá dow kí ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.

¹⁹ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kadi d'uwə Jeju dɔkàdì-é-ti kinlé ya, kdɔ de 'gə kí ɛ pa gosta kinlé sobi-né dɔ-dé. Ngà de 'bəl kosi dow-je.

Lambo lə Sejar

Mat 22:15-22; Mar 12:13-17

²⁰ Beba de d'ində kəm-dé go Jeju-ti ə d'ulə njétən lo-je kí 'ra rɔ-dé kì dow-je kí ta lə-dé goto bè, kadi d'ingə ta madi ta Jeju-ti kadi d'ɔw-né siə nɔ njégangta-ti, njəkɔw kì tógi dɔ bə-ti, adi to gubərnər. ²¹ De 'dəji-é ta kin 'panè: «Njéndó dow-je né, j'gə kì i lé 'to njèpata kí tɔgrɔ-ti rəm, 'isi 'ndó dow-je né kí njururu rəm, bá i 'ɔr kəm dow al rəm; ngà i 'isi 'ɔji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kí tɔgrɔ-ti. ²² Ən é idə-ji ta kin adi j'oo: “Koo-é-ti lə-i i ya bè lé, to tó-é kadi j'ugə lambo lə ngar

Sejar əse to tó-é al wa?”» ²³ Ngà Jeju gə tagir kí maji al kí meɣ-dé-ti adi idə-dé panè: ²⁴ «Oji-mi kaa là káre adi-mi m'oo: “To dɔ ná kɪ ri ná bá tɔ-ti wa?”» Rəmə də d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kɪ ri-é.» ²⁵ Ngá bá ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar rəmə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²⁶ Ta-je kí ɛ pa adi dow-je lé, də d'asi kingə ta madi dan-ti kɔ kilə-né ta dɔ-é-ti al. Ta kí Jeju ilə-dé-ti lé, ɔr ndil-dé adi d'oo ta kí d'a pa al.

Ta kí sobi dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ
Mat 22:23-33; Mar 12:18-27; 1Kɔ 15

²⁷ †Sadusi-je kí 'to dow-je kí 'naji panè dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al lé, də kí madi 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é ta 'panè: ²⁸ Njéndó dow-je né, ta kí Moiyiji idə-ji ɛn: Kinə dow ta dené bá oji siə ngon al bəy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é ta dené ndubə lé, ində-né ko njəgoto-je lé. ²⁹ Ngà kinə ngankɔ-nə-je siri je bè, bá ɛ kí dɔsəy taa dené ɛ oji siə ngon al bəy ya ə oy. ³⁰ Ɛ kí njəkungi-ti joo kí taa dené ndubə lé kàrè bè ya rəm, bá njəkungi-ti mutə kàrè bè ya rəm, ³¹ ə to bè-bè sar ngankɔ-nə-je kí siri lé d'oy-né nal koji ngon kí dené ndubə lé. ³² Bè ya dené-é kàrè oy-né go-dé-ti tɔ. ³³ Nɔo kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, dené kinlé, à to ne ná dan-dé-ti kí siri kinlé wa? Kɔtələ də 'taa-é ya siri lay. ³⁴ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: Dɔkaglo-ti kí bone kin bá dingəm-je kɪ dené lé 'taa-nə. ³⁵ Ngà də kí Lubə oo-dé adi d'asi tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, kɔo kisi dɔkaglo-ti kí à ree kinlé, d'a taa-nə al. ³⁶ Də d'a

† 20:27 20:27 Knj 23:8

koy al ya sartagangi, kdotalə d'a tana kì malayka-je bè, de d'a to ngan lə Lubə, kdə tosi kí d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ. ³⁷ Kí sɔbi dɔ dow-je kí d'oy kí d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ lé, loki Lubə pa ta kì Moiyiji dan pər-ti kí ɔ̃ dan kam-ti lé Moiyiji ba 'Babe, Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isaki kì Lubə lə Jakobi. ³⁸ Adì Lubə lé, to Lubə lə dow-je kí d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm. Kdotalə Moiyiji lé, gə kí de lay ya d'isi kəm. ³⁹ Beba dow-je kí nã-je dan njéndó dow-je ndukun-je-ti d'un ta 'panè: «Njéndó dow-je né, i 'pa ta maji nã.» ⁴⁰ Rəmə gangi-é-ti kinlé bo kadi 'dəji-é ta-je kí rangi ya kàrè ra-dé al ngà.

Ta kí sɔbi dɔ Kristi de kì Dabidi
Mat 22:41-46; Mar 12:35-37

⁴¹ Beba Jezu idə-dé panè: Kdə ri bá 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa? ⁴² Kdə Dabidi ya kì dɔ-é pa meɛ Pa-je-ti panè:

'Babe idə 'Babe lə-m panè: 'Isi dɔ jikɔl-m-ti nè ya,

⁴³ Sar kadi m'adi njéba-je 'təl-né lo kungi nja-i.

⁴⁴ Kinə Dabidi ba Kristi 'Babe lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban bəy wa?

Mat 23:1-33; Mar 12:38-40

⁴⁵ Loki dow-je yəl mbi-dé d'ã d'oo-né ta-je liə lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁶ Ooi go rɔ-si maji kì rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kdə de lé nəl-dé kɔr gama kì kubi-je kí ngal puu-puu rəm,

* **20:41** 20:41 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-na lokosi-je-ti rəm, 'ndigi lokisi-je kí kete mee kəykəwna-je-ti læ jipi-je rəm, bá 'sangi lokisi-je kí nɔ̃ dow-je-ti lo nékuso ra naɣ-je-ti rəm tɔ. ⁴⁷ Dɛ 'kəə né-je kí mee kəy-je-ti læ njəngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɪ Lubə d'adi ngal na-na kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí nga na ya à ree dɔ-dé-ti.

21

Kadkare læ njəngɔwkoy

Mar 12:41-44

¹ Loki Jeju un kəm-é oo lo rəmə, oo njénékingə-je kí d'ow d'ilə kadkare-je læ-dé mee ku kilə kadkare-ti, ² ə oo njəngɔwkoy káre kí to dangi-ti ɔw ungi silə joo mee ku-ti lé tɔ. ³ Beba Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njəngɔwkoy kí to njəndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kinlé. ⁴ Kdɔ dɛ kí lay kinlé, to man dɔ né-je læ-dé kí tɔ mburuki-mburuki bá 'ree-né d'ungi mee ku kilə kadkare-ti. Ngà dené kanlé, né liə goto, adi to sɔy né kí à kuso kdɔ kisi-né ya ɛ un lati adi tin.»

Ta kí dɔ kəy-ti læ Lubə kí à tuji, kɪ ndɔ-je kí dɔbəy-ti

Mat 24:1-5; Mar 13:1-37

⁵ Dow-je kí dan-ti-je 'pa ta læ kəy læ Lubə kí 'ra kɪ ər-je kí maji-maji adi ndole, kɪ né-je kí dow-je d'adi kadkare-ti kin, bá Jeju panè: ⁶ Ndɔ-je madi ɔw ree nɔ̃, ə ndɔ-é-je-ti kinlé, né-je kí ooi kɪ kəm-si kinlé, d'a tɔsi tilə lay; ər káre ya kàrè d'a kinə dɔ madi-é-ti al.

⁷ Beba de 'døji-é 'panè: Njèndó dow-je né, né kinlé à ra né ndo kí rá-ti ya wa? Ə ri bá à toji kadi j'gə kí né-je kinlé à ra né wa?

⁸ Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa do ro-si-ti, adi dow-je d'ədi-si al. Kdo dow-je n̄a ya d'a kun ri-m kində do-dé-ti kdo pa panè: “Də ya 'to Kristi”, rəmə dokaglo n̄ay ngosi ngá ən. Uni go-dé al. ⁹ Loki a kooi poy ro-je, k̄i kosi-n̄a ta-je rəmə, adi meɛ-si gangi man al, kdotalə né-je kin ya à ra né kete moki. Ngà loki né-je kin ra né ya kàrè, tajinati nè bè ya à to dobəy ndo lé al ya bəy.» ¹⁰ Jeju təl pa go-ti panè: «Gin dow-je madi d'a k̄i ro k̄i gin dow-je madi, k̄oɓe káre à k̄i ro k̄i k̄oɓe kí káre. ¹¹ Donangi à yəki yəki kí tò bəl n̄a rəm, bobo-je, k̄i m̄ɔykosi-je à kusi k̄i lo-lo, bá né-je kí tò bəl-bəl ya à ra né rəm, bá nékoji-je kí tò bəl n̄a-n̄a à tɛɛ dora-ti rəm to. ¹² Ngà kete bəy bá kadi né-je kin ra né lé, d'a kuwə-si, d'a kulə kəm-si ndoo, d'a kow sə-si kəykəwn̄a-je-ti lə jipi-je, d'a kungi-si dangay-ti, d'a kow sə-si n̄ə ngar-je-ti, k̄i n̄ə gubərnər-je-ti kdo ta lə-m. ¹³ Né kinlé à ra kadi ingəi kəm lo 'pai-né ta kí sobi do-m adi dow-je. ¹⁴ †Ooi maji, ta kí à pai kdo kori-né ta do-si-ti lé, 'laji do-ti kete al. ¹⁵ Kdotalə m̄a ya m'a kadi-si gosi, kí à dum do njéba-je lə-si lay rəm, bá m'a kadi-si ta kí a pai ə d'a kasi naji al rəm to. ¹⁶ Njékoji-si-je, k̄i ngank̄o-si-je, k̄i noji-si-je, k̄i nam-si-je ya d'a kun do-si, ə d'a kadi 'tol dow-je n̄a dan-si-ti. ¹⁷ Dow-je lay ya d'a kosi-si k̄i ta kdo ta lə-m ya, ¹⁸ ngà bəl do-si káre ya kàrè à kor kusi kogi al. ¹⁹ Kuwə ro ngà bá

† 21:14 21:14 Luk 12:11,12

ndil-si à kaji-né. ²⁰ Loki ooi kí asgar-je 'gəə do bebo Jorijalēm rəmə, kadi 'gəi maji; tuji liə n̄ay ngosi. ²¹ Beba kadi dow-je kí d'isi d̄onangi Jude-ti, d'ay d'ow dan mbal-je-ti; ə də kí d'isi m̄eə bebo Jorijalēm-ti rəmə, kadi 't̄eə kogi, bá dow-je kí d'a ndorɔ-je kàrè, kadi 'təl 'ree m̄eə bebo Jorijalēm-ti gogi al ngá rəm tɔ. ²² Kdotalə ndɔ-je kinlé à to ndɔ dalba, bè kdɔ kadi ta-je lay kí 'ndàngi m̄eə mbete-ti lə Lubə lé, né-é ra né. ²³ Ə m̄eə ndɔ-é-je-ti kin, tuji kí à kusi do dené-je-ti kí njésəm k̄i də kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ɛn ə! Kdotalə k̄ɔ kí n̄a ya à kusi d̄onangi-ti kin rəm, bá wongi à ra Lubə do dow-je-ti kin rəm tɔ. ²⁴ Dow-je kí m̄eə bebo-ti kinlé d'a koy yo kiyərɔ rəm, d'a kuwə də kí n̄a-je kdɔ kow ra-dé bə-ti dan gin dow-je-ti lay. Ə bebo Jorijalēm rəmə, gin dow-je kí 'to jipi-je al d'a mbəjrə nja-dé-ti sar kadi d̄okaglo lə dow-je kí 'to jipi-je al kin asi-né.»

²⁵ †«Né-je kí tò bəl-bəl ya à ra né kəm kàd̄i-ti, k̄i kəm n̄ay-ti, k̄i kəm kərwəɹ-je-ti; ká babo kí à ba wuu-wuu k̄i man-é kí à tal bum-bum ya à ra kadi gin dow-je kí d̄onangi-ti nè lay ya, bəl à kində bandi-dé bat̄i gangi. ²⁶ Tógi-je kí d̄orɔ-ti à yəki, adi dow-je kí d'a kisi gir do né-ti kí à ree do d̄onangi-ti kinlé, bəl ya à tɔl-dé. ²⁷ †Bəy bá d'a koo Ngon lə dow à kisi ree dan kilndi-ti k̄i tógi, k̄i riba kí n̄a. ²⁸ Loki ooi né-je kin ulə gin kadi ra né rəmə, adi m̄eə-si nda kay, ə adi dɔ-si tò k̄i taá, kdotalə n̄ay ngosi kadi Lubə taa-si ilə-si taá.» ²⁹ Go-ti, Jeju pa sə-dé ta k̄i gosta panè: «Ooi kagi

† 21:25 21:25 Ntd 6:12,13 † 21:27 21:27 Ntd 1:7

kote ə ooi ndəgi kagi-je kí lay tɔ. ³⁰ Loki ooi mbi kagi-je isi iti rəmə, səi 'gəi kí nəy bə nəy ngəsi. ³¹ Bè ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí kɔbɛ lə Lubə nəy ngəsi tɔ. ³² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³³ Dɔra-je kì dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi.»

³⁴ «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, nè nékuso kí mbé-ti-je, kì ra gɔyibi, kì mɛɛ kə kəkəkə kɔɔ né-je kí dɔnangi-ti nè à kɪ ra-si kadi mɛɛ-si ɪ oy səl dɔ rɔ-si-ti, kadi ndɔ kin ɪ ubə-si nangi busi. ³⁵ Ndɔ kinlé, dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya à kubə-dé nangi busi toki gum kí kilə kin bè. ³⁶ Ən é isi kəm dɔ rɔ-si-ti ə 'pai ta kì Lubə kì ndɔ-je lay kɔɔ kadi ingəi tɔgi 'teɛi-né kɔgi ta né-je-ti lay kí ɔw kì ra né kinlé rəm, kadi ɟi-né takəm Ngon lə dow-ti rəm tɔ.»

³⁷ †Kada lé, Jeju ndɔ dow-je né takəy-ti lə Lubə ə ndɔɔ rəmə, lo tɔ-é tɔ dɔ mbal-ti kí 'bɑ-é mbal kə kagi Olibiye-je-ti tɔ. ³⁸ Dow-je lay ya 'teɛ kì ndɔge ra-ti d'ɔw rɔ-é-ti takəy-ti lə Lubə kɔɔ koo ta liə.

22

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti

Mat 26:1-16; Mar 14:1-16

¹ Loki ndɔ ra nəy kí 'ra kì mbə kí əm goto-ti kí 'bɑ-é Paki nəy ngəsi lé, ² njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kəm rəbi tɔl Jeju. Ngà de 'bəl kosi dow-je.

† **21:37** 21:37 Luk 19:47

³ Beba Sata ur mee Judasi-ti ki 'ba-e Iskariyoti ki to ki kare dan njendó ne-je-ti la Jeju ki dogi gidi-e joo le, ⁴ adi ow inge njekun do njegugne-je, ki njekun do njengem takoy la Lubo, adi d'ojina ta do kem rabi-ti ki kadi n'ilone Jeju ji-de-ti. ⁵ Beba ro-de nel-de na adi d'un mindi-de kadi d'adi-e la. ⁶ Judasi le ndigi e ulo gin sangi kem rabi ki kadi n'ilone-je ji-de-ti kadi kosi dow-je 'go lo-e al.

Jeju inda gin nekuso nam

Mat 26:17-30; Mar 14:12-25; 1Ko 11:23-29

⁷ Ndo ra nay ki 'ra ki mbè ki em goto-ti ki to ndo ki to kadi d'ilone mesi ngonbati ra nay Paki nangi asi. ⁸ E Jeju ulo Piyer-je ki Ja pane: «Owi, 'rai nekuso Paki kete kdo kadi j'owi j'usoi.» ⁹ De 'daji-e 'pane: Lo ki ra ba i 'ndigi kadi j'ra nekuso Paki le titi j'adi-i wa? ¹⁰ Jeju ila-de-ti pane: «Ooi be, loki owi mee bebo-ti le, a kingei dingem ki uti gum man, reme 'ndoli go-e owi mee key-ti ki e a kow-ti, ¹¹ e idai njekoy le 'paine: "Njendó dow-je ne pane j'daji-i se mee key ki ra ba n'a kuso ne Paki-ti ki njendó ne-je la-n'e wa?" ¹² E e a kaji-si key kare ki mee-e tati pel-pel ki to do madi-e-ti taá, ki ne-je lay to-ti; lo kin ba a rai nekuso titi.» ¹³ Beba de d'oti d'ow reme, d'inge ne-je lay titi ki Jeju ida-de-ne le e de 'ra nekuso Paki le.

¹⁴ Loki dokadi kuso ne Paki asi le, Jeju isi ta nekuso-ti ki njekowkulaje li. ¹⁵ Reme e ida-de pane: M'ndigi na kadi m'uso sa-si ne Paki kete ta-je m'inge ko! ¹⁶ Beba m'a kida-si rasi ki m'a kuso sa-si gogi al ya sar kadi kor mee-e ki aa njay to-ne kobe-ti la Lubo. ¹⁷ Beba e un kabi ki man

nduu tò-ti, ra oiyo Lubə ə panè: 'Taai, ə umi surum-surum. ¹⁸ Ə m'a kidə-si rəsi. Kì nè kow ki kete kinlé, m'a kay man nduu kin gogì al ya sar kadi kɔ̀be lə Lubə ree-né.

¹⁹ Go-ti, ɛ un mbè, ə ra oiyo Lubə bá uwə gangi danã adi-dé ə panè: Ẹ kinlé to daji rɔ-m kí to kí kadi kɔ̀ ta lə-si, 'rai bè-bè kadi mɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti. ²⁰ Bè ya tɔ, go né kuso-ti lé ɛ un kobi kí man nduu tò-ti ə panè: Ẹ kinlé to məsi-m, məsi kulənoji kí sigi kí Lubə adi ungi kɔ̀gi kɔ̀ ta lə-si.

²¹ Ngà ooi, njèkun dɔ-m lé isi sə-m ta nékuso-ti nè. ²² Bəba Ngon lə dow à koy titi kí Lubə oji-né, ngà tuji bá à kusi dɔ dow-ti kí njèkun dɔ-é lé. ²³ Bəba dɛ 'dɔ̀ji-n̄ ta dan-dé-ti yó ki nè 'panè sé n̄ ya dan-dé-ti ə à ra né kin wa?

Se ná to kí boy n̄ wa?

J̄a 13:2-17; Mat 18:1-4; Mar 10:35-45

²⁴ †Go-ti, njéndó né-je lə Jeju 'gaki-n̄ dɔ ta-ti kí sobi dɔ dow kí à to kí boy n̄ dan-dé-ti. ²⁵ Adi Jeju idə-dé panè: Ngar-je kí njékò gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̄ ə 'boy-je kí njékow k̄ tógi dɔ dow-je-ti lé, d'adi dow-je 'ba-dé «Njéramaji-je.» ²⁶ ††S̄əi rəmə à tò bè dan-si-ti al. Ngà kadi dow kí to 'boy n̄ dan-si-ti lé, təl rɔ-é titi ngon kí ndɛ bè ə kadi njékɔ̀be dɔ madi-é-je-ti lé, təl njérakullə kadi-dé. ²⁷ †Njèkisi ta nékuso-ti bá to kí 'boy əse njèkadi nékuso bá to kí 'boy wa? To njèkisi ta nékuso-ti ya al wa?

† **22:24** 22:24 Mat 18:1; Mar 9:34; Luk 9:46 † **22:26** 22:26 Mat 23:11; Mar 9:35 † **22:26** 22:26 Mat 20:25-27; Mar 10:42-44 † **22:27** 22:27 J̄a 13:12-15

Ngà ma fá m'isi dan-si-ti titi njérakullə kadi-si bə.

²⁸ Səi rəmə, səi 'toi njékuwə rə-si nga kində rə-si kə-ti nati sə-m. ²⁹ Gin-é kin fá titi kí Bobi-m uwə-né də kəbe adi-m lé, ma m'uwə də kəbe m'adi-si tə. ³⁰ †Kdə kadi mee kəbe-ti lə-m lé, usoi sə-m rəm, ayi sə-m rəm, fá a kisi də kalikəbe-je-ti kdə gangta də gin Israyel-je-ti kí dəgi gidí-é joo lé rəm tə.

*Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Jə 13:37-38*

³¹ 'Babe panè: Simə, Simə! 'Oo, Satə dəji nə kadi n'siyə-si titi kí dow siyə-né ko kin bə. ³² Ngà ma m'pa ta kə Lubə kdə ta lə-i, kdə kadi kadmee lə-i təl yay al. Ə i rəmə, loki 'a təl ree rə-m-ti gogi lé, 'mbusi nja ngankə-i. ³³ Piyər lé idə-é panè: 'Babe, m'isi də nja-m-ti kadi lé, to dangay kərə m'ow-ti sə-i rəm, to koy kərə m'oy sə-i nati rəm. ³⁴ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Piyər, 'oo maji, bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə fá kunjə à nə bəy.

Ta kí də là-ti kə də mbu-ti, kə də kiyəɾɔ-ti

³⁵ †Bəba Jeju idə-dé bəy panè: Ndəki m'ulə-si é ɔwi kə mbu là al rəm, uni mbu kəw mba al rəm, fá ɔwi kə saba al rəm lé se né madi nal-si wa? Də d'ilə-é-ti 'panè: Né ya kərə nal-ji al. ³⁶ E təl idə-dé panè: Ngà kí nè kinlé, dow kí ɔw kə mbu là rəmə, kadi un, fá dow kí ɔw kə mbu kəw mba kərə kadi un tə; ngà dow kí kiyəɾɔ liə goto rəmə, kadi un kubi kul liə ndogi ə ndogi-né

† **22:30** 22:30 Mat 19:28 † **22:35** 22:35 Mat 10:9,10; Mar 6:8,9; Luk 9:3; 10:4

kiyərɔ káre. ³⁷ M'idə-si rəsi, ta-je kí 'ndàngi mee mbete-ti kí aa njay lé, tò kadi né-é tee dɔ-m-ti ya. 'Ndàngi 'panè:

«'Tidə-é dan bokaya-je-ti.»

Adi ta-je kí 'ndàngi sobi dɔ-m lé, né-é à ra né ya. ³⁸ Rəmə njéndó né-je 'panè: 'Babe, 'oo kiyərɔ ə ra joo tin. Ə ɛ ilə-dé-ti panè: J'adi ta kin asi bè.

Jeju ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti
Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Jq 18:1-2

³⁹ Beba Jeju tee mee bebo-ti isi ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti titi kí ɛ ɔw-né kete-kete ə njéndó né-je liə d'un go-é.

⁴⁰ Loki 'ɔw tee lo-é-ti lé, ɛ idə-dé panè: «'Pai ta kɪ Lubə kɔ kadi nənə tee dɔ-si-ti rəmə usi al.»

⁴¹ Rəmə ɛ ɔr rɔ-é ngərəngi asi kilə ər ji káre, bá ɔsi məkəji-é nangi pa ta kɪ Lubə, ⁴² panè: Bobi-m, kinə 'ndigi rəmə 'itə kò kí nɔ kin ki rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, kadi né kí mee-m mə ndigi bá 'ra al, ngà kadi 'ra né kí mee-i i bá ndigi. ⁴³ Beba malayka káre i dɔrɔ-ti tee siə busi kɔ kadi-é tógi.

⁴⁴ Mee Jeju gangi man adi pa ta kɪ Lubə kɪ tógi-é lay, adi tətə-é tusi nangi titi-nə kɪ kɔɔ məsi kí tusi nangi kin ya bè. ⁴⁵ Go ta-ti kí Jeju pa kɪ Lubə lé, ɛ i taá təl ree ingə njéndó né-je rəmə, mee-kò tɔl-dé kɪ bi, ⁴⁶ adi Jeju pa sə-dé panè: Kin to ri! 'Toi bii! Ii taá, 'pai ta kɪ Lubə, kɔ kadi nənə tee dɔ-si-ti rəmə usi al.

Ta kí sobi dɔ kuwə Jeju
Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Jq 18:3-12

⁴⁷ Ngà loki Jeju a pa ta bøy ya rəmə, kosi dow-je 'teɛ busi, ə dow káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kí 'ba-é Judasi bá ɔr nɔ-dé; ɛ ɔw rɔ Jeju-ti kadi n'uwə-é kí kàdì-n'è-ti. ⁴⁸ Ngà Jeju idə-é panè: Judasi, ra lapiya dow kuwə-é-né kí kàdì-i-ti bá to né kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti al ban wa! ⁴⁹ Ngà loki dɛ kí d'a kì Jeju d'oo né kí ɔw ra né lé bè rəmə 'dɔji-é 'panè: 'Babe, j'jəngi-dé kì kiyəɔ-je lə-ji kin wa? ⁵⁰ Ə ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə lé, dow káre dan njéndó né-je-ti, tugə mbi-é kí dɔ jikol ndoy ɔr. ⁵¹ Ngà bá Jeju panè: Inɔi-dé adi 'ra. Ə ɛ ɔdi rɔ mbi dingəm lé rəmə, ra adi mbi-é təl tɔ maji gogi. ⁵² Go-ti, Jeju idə njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njékun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, kì 'ngatɔgi-je lə jipi-je kí 'ree kɔ kuwə-é lé panè: Səi ooi-mi kí bəkaya dow bá 'reei kì kiyəɔ-je kì salangi-je wa? ⁵³ †Ndɔ-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə ya ə uwəi-mi al, ngà dɔkàdì kí nè kinlé, to dɔkàdì lə-si, to dɔkàdì lə tɔgi kí lo ndul-ti.

Ta kí sɔbi dɔ naji kí Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:57-75; Mar 14:53-72; Jə 18:12-27

⁵⁴ Loki d'uwə Jeju rəmə, dɛ d'ɔr-é d'ɔw siə be lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə ə Piyər njiyə go-dé-ti adi rəbi-é rà dɛki sə-dé. ⁵⁵ Dow-je 'ra pər panata d'isi ta-ti ə Piyər ɔw isi sə-dé ta-ti tɔ. ⁵⁶ Ngonnjèkullə kí dené káre oo Piyər isi ta pər-ti rəmə, oo-é géréré ə panè: Dingəm kinlé to njènjiyə kì Jeju tɔ. ⁵⁷ Ngà Piyər naji panè:

† **22:53** 22:53 Luk 19:47; 21:37

«Dené! M'gə-é al.» ⁵⁸ Se go-ti ya rəmə dow kí rangi oo-é ə panè: «I kàrè 'to kí dan-dé-ti tɔ.» Ngà dingəm lé Piyər ilə-é-ti panè: «Kuy! M'to kí dan-dé-ti al.» ⁵⁹ Asi kàdì káre je bè go-ti lé, dow kí rangi ree pa ta ɔ do-ti njáangi panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dingəm kinlé to njènjiyə siə tɔ; kdɔ ɛ to dow kí donangi Galile-ti tɔ.» ⁶⁰ Ngà Piyər ilə-é-ti panè: «I lé, ta ri bá 'ndigi pa kàrè mə m'gə al.» Loki ɛ ɔ pa ta ki pa ya bəy rəmə kunjə nɔ. ⁶¹ Beba 'Babe təl kəm-é oo Piyər géréré rəmə mɛɛ Piyər ole do ta-ti kí kete 'Babe pa siə panè: «Bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.» ⁶² Beba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ kì mɛɛkɔ nɔ.

⁶³ Dingəm-je kí d'ɔ 'ngəm ta Jeju lé, sɔki-é, bá 'tində-é rəm tɔ. ⁶⁴ Dɛ 'dɔɔ kəm-é kì takubi bá dɔji-é 'panè: «Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to nɔ bá ində-i wa?» ⁶⁵ Bəy bá 'pa siə takɔbi-je kí rangi nɔ do-ti.

*Ka Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je
Mat 26:59,63-65; Mar 14:55,61-64*

⁶⁶ Loki lo aa rəmə, 'ngatogi-je lə jipi-je, kì njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'kəw-nɔ lay bá 'ree kì Jeju nɔ 'boy-je-ti kí 'to njégangta-je lə-dé. ⁶⁷ Beba 'dɔji-é 'panè: «Kinə 'to Kristi* lé rəmə, 'idə-ji.» ɛ ilə-dé-ti panè: «Lé m'idə-si ya kàrè a taai ta lə-m al rəm, ⁶⁸ bá kinə m'dɔji-si ta kàrè, a kiləi-mi-ti al rəm tɔ. ⁶⁹ Ngà kɪ nè kow kì kete kinlé, Ngon lə dow à kisi do jikol Lubə-ti kí njétógi.» ⁷⁰ Beba dɛ

* **22:67** 22:67 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lay ya 'panè: «Adi 'to Ngon læ Lubə é́n nà?» E təl ilə-dé-ti panè: «Titì kí səi 'pai-né lé, m'to Ngon læ Lubə ya!» ⁷¹ Beba de 'panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban wa! Kdo jəi ya j'ooi ta lé ta-é-ti k̀i mbi-ji.»

23

D'ow k̀i Jeju ǹo Pilati-ti

Mat 27:2,11-14; Mar 15:1-5

Jq 18:28,33-38

¹ Beba d'̀i k̀i kosi-dé lay ya d'ow k̀i Jeju ǹo Gubərnər Pilati-ti. ² Lo-é-ti ǹo b́a de 'tilə ta-je d̀o-é-ti 'panè: Dingəm kanlé, né kí a ra b́a j'uwə-é d̀o-ti é́n: E a sulə gin dow-je læ-ji kadi 'ra dɔngə, kadi d'adi lambo Sejar ngar kí boy lé al rəm, b́a a d̀o-ti panè: N'è ya n'to Kristi*, adi n'to ngar. ³ Pilati dəji-é ta panè: «'To ngar læ jipi-je wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛt ta-i-ti tin.»

⁴ Beba Pilati idə njékun d̀o njégugné-je læ Lubə, k̀i kosi dow-je lé panè: Né kí maji al káre kí dingəm kanlé ra kí kadi m'gangi-né ta d̀o-é-ti ya m'oo al. ⁵ Ngà de 'pa par-par 'panè: E ulə gin-é d̀onangi Galile-ti ǹu ya sulə dow-je mɛɛ néndó-je-ti liə, ree un-né d̀onangi Jude lati-lati, b́a ree-né njal rɔ-ji-ti nè tin. ⁶ Loki 'ba ri d̀onangi Galile rəmə, Pilati dəji-dé panè: Sé dingəm kanlé, to dow kí d̀onangi Galile-ti wa? ⁷ Loki Pilati oo kí Jeju to dow kí mɛɛ bəkɔ-ti læ Erodì lé, ɛ ulə siə rɔ-é-ti, kdotalə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé Erodì kàrè, isi bebo Jorijaləm-ti ǹo tɔ.

* **23:2** 23:2 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

D'ow kɛ Jeju nɔ̃ Erodɪ-ti

⁸ Loki Erodɪ oo Jeju lé, rɔ-é nəl-é n̄a kdotalə low n̄u ya ɛ ndingə kadɪ n'oo-é, kdɔ dow-je 'pa ta liə d'adi-é oo, adi ɛ ində mee dɔ-ti kadɪ n'oo Jeju lo ra nékɔji-je-ti. ⁹ Erodɪ dəji Jeju ta-je n̄a ya, ngà Jeju ilə-é-ti al. ¹⁰ Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɛ njéndó dow-je ndukun-je d'a lo-é-ti n̄ɔ̃ ə 'tilə ta dɔ Jeju-ti kɛ rɔtungə-dé n̄a. ¹¹ Erodɪ kɛ asgar-je liə d'ən̄ji Jeju d̄e. D̄e 'sɔki-é, d'ulə kubɪ kɛ maji n̄a rɔ-é-ti ə 'sɔki-é rəm, ngá bá d'ulə siə rɔ Pilati-ti gogi. ¹² Ndɔ-é-ti kin ya Pilati-je kɛ Erodɪ kí 'to njéba-je lə-n̄a lé, 'təl-né nam-n̄a-je. ¹³ Pilati kəw njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɛ 'boy-je lə jipi-je, kɛ kosi dow-je ə idə-dé panè: ¹⁴ Dingəm kanlé, səi 'painè to njèsulə dow-je kadɪ 'ra dɔngə bá səi 'reei-né siə rɔ-m-ti. Ngà, ooi bè, m'dəji-é ta-je takəm-si-ti nè ə né-je kí səi 'tiləi ta-é dɔ-é-ti lé, né kí maji al káre ya kí ɛ ra kàrè m'oo al. ¹⁵ Erodɪ kàrè oo né kí maji al kí dingəm kanlé ra al tɔ. Kdotalə ɛ é təl ulə siə rɔ-ji-ti nè gogi tin. Yən, dingəm kanlé, né kí ɛ ra kí asi koy-é ya goto. ¹⁶ Beba m'a kadɪ 'tində-é kɛ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá. ¹⁷ [Ndɔ ra n̄ay Paki-je lay ya, lé ri-ri kàrè Pilati à kilə dangay káre taá kadɪ-dé.]† ¹⁸ Ngà dow-je lay ya d'ur kɔɔl nati boy 'panè: «'Təl dow kan ə ilə Barabasi taá adi-ji.» ¹⁹ Barabasi lé, d'uwə-é kdotalə ndɔki sulə dow-je adi 'ra wɔngi mee bebo-ti rəm, bá d'uwə-é kuwə tɔl dow rəm tɔ. ²⁰ Pilati ndigi kilə Jeju taá, adi ɛ təl pa sə-dé ta dɔ-ti ya b̄əy.

† **23:17** 23:17 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɛ ji-dé kɛ ta grɛki.

21 Ngà de 'tur kool mbiti-mbiti 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti!» 22 Pilati lé, təl dəji-dé kí njèkungi-ti mutə panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Né kí ɛ ra kí asi kadi dow təl-é-né ya ma m'oo al. Adi m'a kadi 'tində-é kì ndəy marow ya ə m'a kilə-é taá. 23 Ngà de 'tur kool boy-boy, 'dəji-é-né par-par kadi 'bə-é kagdəsi-ti kì bə ya, adi ndi-dé ba nduy-é pitim. 24 Rəmə, Pilati un ndu kadi toki 'ra né kí de 'dəji lé d'adi-dé. 25 Beba dow kí d'uwə-é kdotalə wongì kí ndoki ɛ sulə dow-je adi 'ra meɛ bebo-ti rəm, kdotalə to kí ɛ to njətəl dow rəm lé bá Pilati ilə-é taá, kɔ ɛ bá de 'dəji kadi ilə-é taá. Rəmə Jeju bá ɛ ilə-é ji-dé-ti kadi 'ra siə né kí meɛ-dé ndigi.

*Ta kí sobi dɔ bə Jeju kagdəsi-ti
Mat 27:31-56; Mar 15:20-41; Jə 19:16-37*

26 Loki d'isi d'ow kì Jeju lé, dingəm káre bə kí bebo Sireŋ-ti, ri-é lə Simɔ i ndɔɔ, ya rəmə d'uwə-é gèsèsè ya d'ində kagdəsi dɔ-é-ti d'adi-é uti go Jeju-ti. 27 Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go Jeju; ə dené-je kí dan-dé-ti 'tində kàdi-dé, 'ndingə rɔ-dé kɔ ta liə. 28 Beba Jeju təl kəm-é kì rɔ dené-je-ti lé idə-dé panè: Mandi-je kí bebo Jorijaləm-ti, 'nɔi-mi al; səi ya 'nɔi rɔ-si ə 'nɔi ngan-si-je tɔ. 29 Kdotalə ndɔ-je ow ree nɔɔ kí dow-je d'a panè: Kujdené-je bá 'to njénékumə-je! Dené-je kí d'oji ngan-je al, kì de kí ngon il mbà-dé al bá 'to njénékumə-je! 30 †Nɔ-é-ti kinlé, dow-je d'a kidə mbal-je panè: 'Tusi dɔ-ji-ti! Ə d'a

† 23:30 23:30 Ntd 6:16

kidə mbal-je kí gəji panè: Uti dɔ-ji! ³¹ Kdotalə, kinə dow-je 'ra né-je kí bè kin kà kagi-je kí mbəl lé, kagi-je kí tuti ə jè à tanə ban ngá ón wa?

³² 'Ree kà bəkaya-je joo kí d'a tɔl-dé nati kà Jeju tɔ.

³³ Loki d'ow 'tɛɛ lo-ti kí 'bá-é «lo ka dɔ dow» lé, 'bə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti nɔɔ rəm, bá bəkaya-je kí joo lé kàrè, 'bə-dé kagdəsi-je-ti tɔ. 'Bə ɛ kí káre dɔ jikɔl-é-ti ə ɛ kí káre bá 'bə-é dɔ jigəl-é-ti tɔ.

³⁴ Jeju panè: Bəbi-m, 'inə go kɔgi adi-dé, kdotalə né-je kí d'ə 'ra kinlé, gə ya bá 'gə al. Dɛ 'ləbi-nə kubi-je liə kà kəm rəbi mbare kí kɔsi. ³⁵ Dow-je d'ə dɛngi-dɛngi lo-é-ti kinlé, d'ə d'oo né-je kí isi ra né lé. Ngá 'boy-je lə jipi-je 'sɔki Jeju 'panè: Dow-je kí rangi bá ɛ aji-dé; kinə ɛ to Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé ngá aji rɔ-é tɔ ngá nə. ³⁶ Asgar-je kàrè 'sɔki Jeju tɔ. Dɛ 'ree kà man nduu kí masi d'adi-é, ³⁷ ə 'panè: «Kinə 'to ngar lə jipi-je rəmə, i ya 'aji rɔ-i adi j'oo nə!» ³⁸ 'Ndàngi ta bəgrə-ti 'bə dɔ-é-ti taá 'panè: ɛ kanlé, to ngar lə jipi-je.

³⁹ Bəkaya-je kí 'bə-dé kagdəsi-je-ti lé, ɛ kí káre pa ta sɔki-né Jeju panè: I ya bá 'to Kristi lé al wa? I ya 'aji rɔ-i ə jè 'aji-ji tɔ ngá nə! ⁴⁰ Ngá ɛ kí káre lé bá ndàngi-é panè: I lé, 'bəl Lubə al wa? Ta kí 'gangi dɔ-i-ti kinlé, ɛ ya 'gangi dɔ-é-ti tɔ al wa? ⁴¹ Jɛ lé, ta kí 'gangi dɔ-ji-ti kinlé to tó-é ya, kdotalə to kullə ra-ji-je ya bá j'ə j'ugə kurə-é tin. Ngá ɛ kanlé, né kí maji al káre ya kàrè ɛ ra al. ⁴² Go-ti, ɛ təl idə Jeju panè: Nɔɔ kí à ree kà kɔbɛ lə-i rəmə, 'adi mɛɛ-i ole dɔ-m-ti. ⁴³ Jeju ilə-é-ti panè: 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone kin ya 'a kisi sə-m nati bɛ kisi maji-ti lə Lubə.

*Koy Jeju**Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; J̄a 19:28-30*

⁴⁴ Loki kàdì à k̄a jam dɔ ɓe-ti je bè ya rəmə, lo ndul ndi-ndi dɔ dow-je-ti k̄i dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdì k̄i mutə k̄i losolo asi-né. ⁴⁵ Né uti kəm kàdì adi lo ndul ndi-ndi ə kubi gangi meē k̄əy lə Lubə til dan̄a lo joo. ⁴⁶ Jeju ilə bobi ndi-é nangi panè: «Bobi-m, m'ulə ndil-m meē ji-i-ti.» Loki Jeju pa ta kin bè ya rəmə, uwə ta-é nati. ⁴⁷ Loki njèkun dɔ kuti asgar-je k̄i ɓu oo né k̄i ra né kin bè lé, ɔsi gaji Lubə panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dingəm kinlé, to dow k̄i njururu.»

⁴⁸ Loki kosi dow-je k̄i 'tò nduy-nduy k̄i 'ree d'ə lo né-je-ti kinlé, d'oo né-je k̄i ra né lé bè rəmə, 'tində kàdì-dé taá-taá 'təl-né k̄i ɓee. ⁴⁹ †Dow-je lay k̄i 'gə Jeju rəm, dené-je k̄i d'i siə dɔnangi Galile-ti n̄u ya 'dan-é 'ree siə lé, d'ə ngərəngi ɓá d'ə d'oo né-je k̄i isi ra né lé.

*Ta k̄i ɔbi dɔ dubi Jeju**Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; J̄a 19:38-42*

⁵⁰ Dingəm madi isi n̄ɔɔ to k̄i káre dan 'boy-je-ti k̄i njégangta-je lə jipi-je, ri-é lə Jojepi, to dow k̄i maji, ɓá to dow k̄i njururu rəm tɔ. ⁵¹ Jojepi lé, ta-é asi-n̄a sə-dé dɔ ndu-ti k̄i d'un kinlé al rəm, ɓá ində rɔ-é nati sə-dé dɔ kullə ra-dé-je-ti kin al rəm tɔ. Ē to dow k̄i Arimate, ɓebo-ti lə jipi-je; ē isi ngəbi kɔɓe lə Lubə k̄i à ree. ⁵² Jojepi ɔw rɔ Pilati-ti dəji-é nin Jeju lé. ⁵³ Beɓa ē ɔr-é kagdəsi-ti, ɓir-é k̄i takubi ngá ɓá ɔw ilə-é ɓe nin-ti k̄i to mbal ɓá 'soki. To lo k̄i d'ilə nin-ti al ya

† 23:49 23:49 Luk 8:2,3

bəy. ⁵⁴ Ndo-é-ti kinlé, to ndo koo go né-je kdo ndo taakoo, adi lo aa ya rəmə à to ndo taakoo.

⁵⁵ Dené-je kí d'ì kì Jeju donangi Galile-ti nù 'ree siə lé, 'dan Jojepi, ə d'ə d'oo badi lé rəm, 'tən d'oo se nin Jeju lé toki kilə be-ti ban wa? ⁵⁶ Də 'təl d'ow bee lə-dé kdo koo go nɔkagi-je, kì ubi-je kí əti maji-maji kdo ree kungi do nin-ti lé. Ndo taakoo-ti lé, də 'taakoo titi kí ndukun lə Lubə ɔji-né lé ya tɔ.

24

Ta kí sɔbi do tɔsi kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ
Mat 28:1-10; Mar 16:1-11; Jə 20:1-10

¹ Ndo Dimasi kì ndoge rati ya dené-je 'tɛɛ kì ubi-je kí əti maji-maji kí 'ra kete lé, ji-dé-ti d'ow-né do badi-ti, ² rəmə d'oo kí ər kí d'uti-né ta badi lé toki 'nduburu kilə rangi. ³ Bəfa loki d'andi be nin-ti rəmə, d'oo nin 'Babe Jeju lé al. ⁴ Loki d'ə kí lo ta igi-dé səl bəy ya rəmə, dingəm-je joo kí d'ulə kubi-je kí ndoy ngilingi-ngilingi rɔ-dé-ti 'tɛɛ sə-dé busi, ⁵ adi bəl ində bandi-dé bati gangi ə d'ulə do-dé nangi; ngà dingəm-je lé d'idə-dé 'panè: Dow kí isi kəm lé, kdo ri bá 'sangi-é dan nin-je-ti wa? ⁶ †[E tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi ɛ goto nè ngá.]* Adi mɛɛ-si ole do ta-ti kí ndoki idə-si loki ɛ isi-né donangi Galile-ti bəy lé. ⁷ Ndoki ɛ panè: Tò kadi d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti, kadi 'bə-é kagdəsi-ti, ə ndo kí njèkungi-ti

† **24:6** 24:6 Mat 16:21; 17:22,23; 20:18,19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * **24:6** 24:6 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí do say kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kà ta greki.

mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ⁸ Beba mɛɛ dené-je lé ole do ta-je-ti lə Jeju.

⁹ Dɛ d'osi təl doɓadi-ti, d'ow d'or poy né-je kinlé lay d'adi njéndó né-je liə kí doɓi gidi-é káre lé rəm, bá d'adi ndəɓi dow-je kí rangi rəm tɔ. ¹⁰ Dené-é-je lé, to Mari kí Magdala, kì Jan, kì Mari kí kɔ Jaki bá dené-je madi kí d'a sə-dé nati lé, d'or poy-é d'adi njékowkulə-je lé tɔ. ¹¹ Ngà ta-je kí dené-je 'pa lé, njékowkulə-je d'oo kì ta mbé bè, adi 'taa ta lə-dé al. ¹² Ngà Piyər ubə nangi i taá ay ngodi ow doɓadi-ti, ə loki dʉgi nangi gɔ lo be nin-ti rəmə, takubi-je ya par bá ɛ oo. Né kí ra né kinlé, ra adi lo ta igi-é səl adi ɛ osi yorɔrɔ ya təl ow bee.

Ta kí sɔbi do njéndó né-je kí joo d'isi d'ow kí Emayusi

Mar 16:12-13

¹³ Mɛɛ ndɔ-é-ti kí káre kinlé ya, dow-je joo dan njéndó né-je-ti lə Jeju d'isi d'ow kí mɛɛ be-ti kí 'ba-é Emayusi kí to be kí kɪ bebo Jorijalɛm kow-ti lé, à kasi kulə mɛtər doɓi gidi-é joo je bè. ¹⁴ Njéndó né-je kí joo kinlé, 'pa-na ta do né-je-ti lay kí ra né lé taá-taá do rəbi-ti. ¹⁵ Ə loki d'ow 'pa-na ta-je lé taá-taá 'naji-né-na ta-ti bè-bè rəmə, Jeju ya ingə-dé ə uwə sə-dé rəbi nati. ¹⁶ Ngà kəm-dé ijə do-é-ti al. ¹⁷ Jeju dəji-dé panè: To ta ri bá owi 'naji-na-ti taá-taá bè wa? Ə dɛ 'təl d'a nangi kì rokati kanana. ¹⁸ Ngà bá ɛ kí káre kí 'ba-é Kléopasi pa siə panè: 'Dé! I ya kì kár-i-rè 'to dow kí 'isi bebo Jorijalɛm-ti nè ya ə i 'panè 'gə né kí ra né mɛɛ ndɔ-je-ti kí nè kinlé al! ¹⁹ Ǝ dəji-dé panè: To ri bá ra né wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: To

ta lə né kí tɛɛ dɔ Jeju-ti kí to dow kí Najareti-ti kí to njèpata kí ta Lubə-ti, kí ɛ oji tógi-é mɛɛ kullə ra-é-je-ti, kɪ mɛɛ ta pa-é-je-ti takəm Lubə-ti rəm, takəm dow-je-ti lay rəm. ²⁰ Ya rəmə dow-je lə-ji kí 'to njèkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'boy-je lə-ji d'ilə-é ji Pilati-ti adi gangta koy dɔ-é-ti adi 'bə-é kagdəsi-ti lé! ²¹ Jɛ j'ində mɛɛ-ji dɔ-é-ti kí ɛ bá à taa Israyel-je kilə-dé taá; lay bin ya rəmə né-je kin ra né bone to ndɔ kí njèkungi-ti mutə ngá tin! ²² Bè ya kàrè, dené-je madi kí dan-ji-ti, 'ree 'pa ta kí ɔr ndil-ji bəy tɔ. Dené-je lé, 'tɛɛ kɪ ndɔgə rati ya d'ow dɔbadi-ti; ²³ ngà d'ingə nin-é al. Rəmə 'təl 'ree d'idə-ji 'panè malayka-je 'tɛɛ sə-dé busi ə d'idə-dé 'panè Jeju lé, isi kəm.

²⁴ Loki 'pa bè lé, dow-je kí nǎ-je dan-ji-ti d'i d'ow dɔbadi-ti ə d'oo né-je titi kí dené-je 'pa-né lé ya. Ngà ɛ rəmə, dɛ d'oo-é al. ²⁵ Bəba Jeju idə-dé panè: Əiyəə, səi dow-je kí négə lə-si goto kan! Səi kí 'tadi ti-ti dɔ ta-je-ti lay kí njèpata-je kí ta Lubə-ti 'pa kan! ²⁶ Tò kadi Kristi† lé, à kingə kɔ-je kin bá à kingə-né rɪba ya al wa?

²⁷ Go-ti, Jeju j dɔ ndukun-je-ti lə Moiyiji sar tɛɛ-né dɔ mbete-je-ti lə njèpata-je kí ta Lubə-ti ya ɔr-dé mɛɛ ta-je lay kí mbete kí aa njay pa sɔbi-né dɔ-é.

²⁸ Ngà loki 'ree 'tɛɛ ngosi kɪ ngonbɛ kí njéndó né-je kí joo d'isi d'ow-ti lé, Jeju ra né toki dow kí ɔw kɪ dəə taá bè. ²⁹ Ngà dɛ d'ɔgi-é nangi 'panè: «'Isi sə-ji nè, kdɔtalə, kàdɪ ɔw dɔ kur-ti, adi ndɔ kàrè ɔw kil rəm ngá. Bəba ɛ ɔw kəy isi sə-dé.»

† **24:26** 24:26 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

³⁰ Loki isi sə-dé ta nékuso-ti rəmə, un mbè ra oiyo Lubə fá uwə gangi dana ə adi-dé. ³¹ Beba kəm-dé ijə yərərə adi 'gə-é ya rəmə, ɛ goto jeke dan-dé-ti. ³² Ə də 'dəji-na ta 'panè: «Kete kí ɔw pa ta adi-ji dərəbi-ti ɔr-ji-né mɛɛ ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, mɛɛ-ji ole wuti-wuti titi-na né kí to pər fá ɔ-ti bè ya al wa?»

³³ Beba d'ɪ tajinati nè ya d'osi təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi ə d'ingə njéndó né-je kí dɔgi gidi-é káre nati kì madi-dé-je kí 'kəw-na. ³⁴ Də d'idə də kí joo lé 'panè: «Tɔgro-ti ya, 'Babe tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ə tɔji rɔ-é adi Simɔ oo-é!»

³⁵ Beba njéndó né-je kí joo lé d'ɔr poy né kí tɛɛ dɔ-dé-ti rebəə rəm, gə kí 'gə Jeju loki ɛ gangi-né mbè adi-dé lé rəm tɔ.

Jeju tɛɛ busi dɔ njéndó né-je-ti liə

Mar 16:14-18; Jə 20:19-29

³⁶ Loki njéndó né-je kí joo lé, d'isi pa ta-je kin bè-bè ya rəmə daji rɔ Jeju ya tɛɛ busi dan-dé-ti ə pa sə-dé panè: «Kadi lapiya nəy sə-si.» ³⁷ Rəmə bəl ində bandi-dé bati gangi, kdɔ də 'gir kí to 'mɔ dow fá d'oo-é. ³⁸ Ngə Jeju pa sə-dé panè: Kdɔ ri fá dɔ-si təl-né bè wa? Kdɔ ri fá mɛɛ-si ra joo bè wa? ³⁹ Ooi ji-m-je kì nja-m-je lé ən, to mə ya; ɔdi rɔ-m ə ooi. 'Mɔ dow lé, tal rɔ-é kì singə rɔ-é goto. Ngə mə lé, səi ooi maji kí tal rɔ-m kì singə rɔ-m tò nè. ⁴⁰ Ǝ pa ta kin bè tɔji-dé-né ji-é-je kì nja-é-je. ⁴¹ Rəmə rɔ-dé nəl-dé mbing adi d'oo kí né kí tɔgro-ti al bəy, fá ndil-dé tɛɛ say adi Jeju dəji-dé panè: Ɔwi kì nékuso nè nɔɔ wa? ⁴² Beba d'un dəbi kanji kí nungə d'adi-é. ⁴³ Ǝ taa ə uso takəm-dé-ti nè ya.

44 Go-ti, idə-dé panè: Kí ndòki m'isi-né sə-si bəy lé, m'idə-si m'panè: «Ta-je lay kí 'ndàngi sobi dɔ-m mee mbete ndukun-je-ti lə Moiyiji, kɪ mee mbete-je-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti, kɪ mee mbete pa-je-ti lé, tò kadi né-é à ra né ya.» 45 Befa ɛ tɛɛ kəm-dé adi 'gə-né mee ta-je kí mee mbete-ti kí aa njay; 46 ə idə-dé panè: Ooi, ta kí 'ndàngi ɛn: Kristi à kingə kò, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɪ ndo kí njèkungi-ti mutə; 47 ə ta kí sobi dɔ kinə panjiyə-je kí maji al kadi Lubə inə-né go majal-je lə dow-je kogi lé, d'a kulə gin-é dɔ bebo Jorijaləm-ti ya d'a kilə mbə-é kɪ ri Jeju kadi gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè. 48 Səi ya 'toi njékoo né-é-je kɪ kəm-si kɔo kadi 'pai ta-é. 49 †ə kí sobi dɔ-m ma lé, kadkare kí Bəbi-m un mindi-é kadi n'adi-si lé, m'a kulə siə kadi-si. Ngà səi rəmə, isi bebo Jorijaləm-ti nè ya sar kadi ingəi tógi kí à kɪ dɔra-ti ree dɔ-si-ti kin bəy bane.

Kɔw Jeju dɔra-ti

Mar 16:19-20; Knj 1:4-12

50 †Befa Jeju ɔr-dé ɔw sə-dé gidi bebo-ti ngosi kɪ be kí Betani, bá ɔy ji-é kɪ taá ə tɔr ndi-é dɔ-dé-ti. 51 Loki ɛ a tɔrndi-é dɔ-dé-ti bè ya bəy rəmə, ɛ inə-dé ə Lubə un-é ɔw siə dɔra-ti. 52 Ngà de rəmə loki d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti lé, 'təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi kɪ rɔnəl kí na, 53 ə de d'isi takəy-ti lə Lubə kɪ dɔkaglo-je lay ya 'tɔy Lubə.

† 24:49 24:49 Knj 1:4 † 24:50 24:50 Knj 1:9-11

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New
Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

a2451d3b-54b4-50ec-847f-e964bc48641a